

Vijfde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland

INCIDENTEN, AANGIFTES, VERDACHTEN EN AFHANDELING IN 2015

Bas Tierolf

Maaïke van Kapel

Niels Hermens

Met medewerking van Willem Wagenaar
(Anne Frank Stichting)

anne frank stichting

*Verwey-
Jonker*
Instituut

Vijfde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland

INCIDENTEN, AANGIFTES, VERDACHTEN EN AFHANDELING IN 2015

December 2016

Bas Tierolf

Maike van Kapel

Niels Hermens

Met medewerking van Willem Wagenaar (Anne Frank Stichting)

inhoud

1	Inleiding	3	6.2	Online-antisemitisme	37
1.1	Opbouw van het rapport	4	6.3	Online-Racisme	39
2	Verantwoording onderzoek	5	6.4	Conclusie	41
2.1	De thema's van deze rapportage	5	7	Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld	42
2.2	Dataverzameling	6	7.1	Kader: afbakening en definitie	42
3	Totaalbeeld incidenten	11	7.2	Extreemrechtse formaties	43
3.1	Incidenten naar thema	11	7.3	Extreemrechtse publieke manifestaties	50
3.2	Typen incidenten	12	7.4	Overheidsrespons	53
3.3	Regionale spreiding incidenten	15	8	De justitiële keten	55
3.4	Justitiële keten	17	8.1	Processen-verbaal, OM-afdoeningen, dagvaardingen en vonnissen in 2015	55
4	Antisemitisme	19	8.2	Afzonderlijke onderdelen van het justitiële traject	57
4.1	Incidenten met een antisemitisch karakter in 2015	19	9	Samenvatting en conclusie	63
4.2	Beschrijving intentioneel antisemitische incidenten	20	9.1	Cijfermatig beeld	63
4.3	Antisemitisch schelden	22	9.2	Antisemitisme	63
4.4	Bevindingen uit andere bronnen	23	9.3	Racisme	64
5	Racisme	24	9.4	Moslimdiscriminatie	65
5.1	Incidenten met een racistisch karakter in 2015	24	9.5	Online antisemitisme en racisme	65
5.2	Beschrijving racistische incidenten	26	9.6	Extreemrechts geweld	65
5.3	Moslimdiscriminatie	30	9.7	Gerechtelijke afdoening	66
5.4	Discriminatie van Roma en Sinti	34	9.8	Slotconclusie	66
5.5	Bevindingen uit andere bronnen	34	Literatuur		68
6	Verdieping online-antisemitisme en racisme	36	Bijlage 1	Definities gebruikte terminologie	69
6.1	Cijfermatig beeld online-antisemitisme en racisme	36	Bijlage 2	Toelichting koppeling politiebesteden en bestanden van het OM	70
			Bijlage 3	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder per gemeente in 2015	72

1 Inleiding

In deze rapportage wordt verslag gedaan van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in het jaar 2015, en de ontwikkelingen ten opzichte van de jaren daarvoor. De rapportage is tot stand gekomen in opdracht van de Anne Frank Stichting. De Anne Frank Stichting beheert het Anne Frank Huis en brengt haar levensverhaal wereldwijd onder de aandacht ter bezinning op de gevaren van antisemitisme, racisme en discriminatie en het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie. De stichting stelt zich onder meer ten doel voorlichting te geven en educatieve activiteiten te verzorgen over discriminatie en mensenrechten, ter bevordering van het goed functioneren van een open, pluriforme, democratische samenleving. Een belangrijk doel van deze rapportage is input te leveren voor de educatieve activiteiten van de Anne Frank Stichting. Verder dient het als periodieke rapportage aan de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Europese Unie (EU).

De basisgegevens voor deze rapportage leverde de Nationale Politie uit haar landelijke registratiesysteem: de BVH (Basisvoorziening Handhaving). Dit betekent dat de cijfers in deze rapportage zijn gebaseerd op aangiftes en meldingen bij de politie en op eigen waarnemingen van de politie. Verder heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Openbaar Ministerie (OM) aan deze gegevens uit de BVH gegevens over de rechtsopvolging van incidenten gekoppeld. Deze dataverzameling voor onderhavige rapportage is grotendeels een continuering van de werkwijze voor de eerdere rapportages. Om verschillende redenen werden daarin elk jaar kleine wijzigingen toegepast. Dit jaar is het zoeken naar racistische incidenten verbeterd. Deze verandering en de gevolgen hiervan voor de interpretatie van de cijfers in de rapportage worden behandeld in hoofdstuk 2.

De Landelijk Portefeuillehouder Gelijkwaardigheid/aanpak discriminatie van de Nationale Politie, aan wie het Landelijk ExpertiseCentrum Diversiteit (LECD) van de politie per 1 januari 2014 de portefeuille Discriminatie heeft overgedragen, rapporteert ook

zelf jaarlijks over het aantal discriminatie-incidenten. Het naast elkaar bestaan van deze twee rapportages heeft verschillende redenen. De Anne Frank Stichting hecht aan continuering van de rapportages over antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland, die sinds midden jaren negentig worden gepubliceerd. Verder hebben de twee rapportages niet exact dezelfde onderwerpen. In onderhavige rapportage wordt bijvoorbeeld geen aandacht besteed aan incidenten van seksuele gerichtheid, terwijl de Nationale Politie niet rapporteert over de ontwikkeling van rechtsextremisme in Nederland. Op verschillende punten zijn enkele nuanceverschillen te zien tussen de cijfers in deze rapportage en de cijfers in de rapportage van de Nationale Politie. In paragraaf 2.2.1 komen verklaringen voor deze verschillen aan bod.

De politie is niet de enige partij in Nederland die gegevens over discriminatie vastlegt. Verschillende andere organisaties, zoals de regionale Antidiscriminatievoorzieningen (ADV's), het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI), het Meldpunt Internet Discriminatie (MiND), het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) en de antifascistische onderzoeksgroep Kafka, leggen ook gegevens vast over de thema's die in deze rapportage worden behandeld. We plaatsen het beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld dat uit de politiedossiers naar voren komt, waar mogelijk dan ook binnen het perspectief van ander onderzoek. Voor een paragraaf over moslimdiscriminatie is daarnaast gebruikgemaakt van rapportages van het meldpunt 'Meld Islamofobie' en van de Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR). Voor het hoofdstuk over extreemrechts in Nederland zijn ook andere dan de hierboven beschreven informatiebronnen gebruikt.

Deze rapportage bevat een verdiepend hoofdstuk over antisemitisme en racisme op internet. Voor de keuze voor deze thema's zijn twee aanleidingen. De eerste is dat met de komst en opvang van vluchtelingen in Nederland sprake is van toegenomen maatschappelijke spanningen, die onder meer lijken uit te monden in een toename van racisme op

internet. Zoals we in hoofdstuk 6 beschrijven, zien we in 2015 inderdaad een toename van racisme op internet en zijn deze incidenten vaak gericht op vluchtelingen. Om ook op dergelijke ontwikkelingen in educatief opzicht te kunnen reageren is kennis van deze materie noodzakelijk. De tweede reden is dat wij in de politiekegegevens in het jaar 2014 meer incidenten van antisemitische en racistische aard op sociale media vonden dan in de jaren ervoor. Bovendien verschilde de aanleiding voor deze incidenten vaak van de aanleiding voor antisemitisme en racisme ‘op straat’.

1.1 Opbouw van het rapport

Deze rapportage telt negen hoofdstukken. In hoofdstuk 2 beschrijven we hoe het onderzoek is uitgevoerd. Het hoofdstuk bevat een verantwoording met een beschrijving van de gehanteerde begrippen, van de methode van data verzamelen en van de keuzes die zijn gemaakt bij de analyse en de presentatie van het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland.

Na de verantwoording volgen vijf inhoudelijke hoofdstukken. De indeling van deze hoofdstukken verschilt iets van die in de voorgaande rapportages. In hoofdstuk 3 wordt een totaalbeeld geschetst van racisme en antisemitisme in Nederland, waarna in de hoofdstukken 4 en 5 dieper wordt ingegaan op respectievelijk antisemitisme en racisme in Nederland. In deze hoofdstukken worden ook antisemitisch en racistisch schelden besproken. Dit is een verandering ten opzichte van eerdere rapportages, waarin hieraan een apart hoofdstuk was gewijd. In hoofdstuk 6 volgen de uitkomsten van het verdiepende onderzoek naar antisemitisme en racisme op internet. In hoofdstuk 7 worden de extreemrechtse groeperingen (formaties) en extreemrechts geweld in Nederland in 2015 besproken. Hoofdstuk 8 bevat informatie over de afdoeningen van het Openbaar Ministerie en de gerechtelijke uitspraken bij de antisemitische en de racistische incidenten. De afdoeningen in 2015 worden vergeleken met de afdoeningen in 2014 en 2013. We beschikken niet over gegevens van de jaren vóór 2013. De rapportage wordt afgesloten met samenvattende conclusies en een discussie in hoofdstuk 9.

De Nationale Politie telt 10 regionale eenheden, onderverdeeld in 43 districten, 167 basisteams en een Landelijke Eenheid. Deze rapportage bevat enkele kaarten met het

aantal incidenten per 1000 inwoners. In deze kaarten houden we de indeling in 10 regionale eenheden aan. In de kaarten van het aantal incidenten per 1000 inwoners per gemeente volgen we de indeling van 2014 in 403 gemeenten.

Bij racistische en antisemitische incidenten en bij extreemrechts geweld worden aanstootgevende beledigingen en uitingen gebruikt. Om een inhoudelijk beeld van de incidenten te schetsen ontkomen we er niet aan deze op verschillende plekken in de tekst te citeren.

2 Verantwoording onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we op welke data deze rapportage is gebaseerd en hoe de dataverzameling tot stand is gekomen. In paragraaf 2.1 volgen eerst de definities van antisemitisme, racisme, extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld die we in deze rapportage hanteren. We geven ook een definitie van moslimdiscriminatie, die we in deze rapportage bespreken als een onderdeel van racisme. In paragraaf 2.2 behandelen we vervolgens de dataverzameling.

2.1 De thema's van deze rapportage

Een beschrijving van de wijze waarop de data is verzameld en van het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld is pas mogelijk als er eenduidige definities van deze begrippen voorhanden zijn. Wat verstaan we onder antisemitisme? Wat verstaan we onder racisme? En wat is extreemrechts geweld? De antwoorden op deze vragen en een verantwoording van de gemaakte keuzes bespreken wij hieronder.

Antisemitisme

In deze rapportage hanteren we van antisemitisme de definitie die op 26 mei 2016 is aangenomen door de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA).¹ Deze definitie luidt: *“Antisemitism is a certain perception of Jews, which may be expressed as hatred toward Jews. Rhetorical and physical manifestations of antisemitism are directed toward Jewish or non-Jewish individuals and/or their property, toward Jewish community institutions and religious facilities.”*

We beschrijven antisemitische uitingen gericht tegen Joden en Joodse doelwitten, en antisemitische uitingen gericht tegen niet-Joden of niet-Joodse doelwitten apart van elkaar. Bij beledigingen of geweld jegens Joden (zowel qua ras als geloof) of objecten

met een (vermeende) Joodse achtergrond, zoals een synagoge, een monument van de Jodenvervolging, een Joodse begraafplaats of een Joodse school, én waarbij een berekend vermoeden bestaat dat de dader kennis heeft van de Joodse achtergrond, spreken we van *intentioneel antisemitisme* (zie ook Tierolf et al., 2013). We sluiten daarmee aan bij de definitie van antisemitisme van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI), die luidt dat sprake is van antisemitisme bij *“het anders behandelen van Joden dan andere mensen, en vooral het vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordele”* (CIDI, 2014). Voorbeelden van intentioneel antisemitische incidenten zijn het kladden van een hakenkruis op een synagoge en antisemitische beledigingen aan het adres van mensen van wie de dader denkt dat zij Joods zijn.

Naast intentioneel antisemitische incidenten komen uitingen van antisemitisme ook voor zonder directe betrokkenheid van mensen of objecten met een Joodse achtergrond (Tierolf et al., 2013; CIDI, 2014). Hieronder scharen wij ook antisemitische beledigingen die niet gericht zijn tegen Joden. Dit zijn kort gezegd beledigingen waarbij het woord Jood als scheldwoord wordt gebruikt tegen bijvoorbeeld een politieagent of in de context van voetbalwedstrijden. We noemen dit type incidenten *antisemitisch schelden*. De antisemitische scheldincidenten bespreken we in een aparte paragraaf in hoofdstuk 4. Andere incidenten, zoals het kladden van een hakenkruis op openbare plekken, benoemen we wel in deze rapportage, maar werken we niet verder uit.

Racisme

Racisme is elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling die gebaseerd is op ras, huidskleur, afkomst, en nationale of etnische afstamming, die tot doel of als gevolg heeft de erkenning, het genot of de uitoefening van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden teniet te doen of in te perken (art. 1 IVUR²). Kort

1 https://www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/press_release_document_antisemitism.pdf

2 Internationaal verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (IVUR).

gezegd zijn racistische incidenten die incidenten waarbij er sprake is van een crimineel feit en het motief van de dader (mede) berust op racistische gronden.

In deze rapportage komen verschillende typen racistische incidenten aan bod, waaronder racistisch geweld, ongelijke behandeling en racistisch schelden. Bij *racistisch geweld* is sprake van geweld, zoals bedreiging of mishandeling, op grond van een racistisch motief of als reactie op een racistische belediging (vgl. Bol & Wiersma, 1997). In hoofdstuk 5 volgt een verdere toelichting op deze definitie. Bij *racistisch schelden* worden mensen met een andere huidskleur of etnische achtergrond uitgescholden voor bijvoorbeeld "...zwarte" of "...buitenlander".

Moslimdiscriminatie

Net als in de voorgaande rapportages bevat het hoofdstuk over racisme een aparte paragraaf over moslimdiscriminatie. Hoewel niet elke vorm van moslimdiscriminatie een vorm van racisme is, omdat ook gediscrimineerd kan worden op religieuze gronden, vindt dit wel vaak plaats in combinatie met racistische motieven of uitingen.

Moslimdiscriminatie is het beledigen, haat zaaien tegen en het discrimineren van personen of groepen op grond van hun godsdienst, de islam. Ook het (systematisch) ongelijk behandelen of buitensluiten van moslims, en geweld tegen moslims vanwege hun geloof vallen onder de noemer moslimdiscriminatie. Het gaat hierbij dus om discriminatie van personen vanwege hun godsdienst (moslims), en niet om beledigingen van de godsdienst zelf (islam). Dit onderscheid is ook de basis voor al of niet strafbaarheid van groepsbelediging van moslims sinds het arrest van de Hoge Raad over de poster "*Stop het geweld dat islam heet*".³ Het schelden tegen moslims wordt, net als bij racistisch en antisemitisch schelden, onderscheiden als een aparte categorie incidenten.

Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld

Extreemrechtse/rechts-radicalen formaties zijn organisaties met een meer of minder uitgesproken ideologie die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het

'eigene' en tegelijkertijd (varianten van) afkeer van het 'vreemde', waarbij het onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' primair gebaseerd is op etnische verschillen. Verder kenmerkt deze ideologie zich door een hang naar het autoritaire.⁴ In hoofdstuk 7 staan we uitgebreid stil bij de afbakening en definiëring van extreemrechtse formaties. Extreemrechtse geweld is geweld met een dubbele motivatie. Het is gericht op specifieke doelen vanuit een racistische of politieke keuze (bijvoorbeeld gericht op een synagoge of een linkse politicus) en wordt uitgevoerd vanuit een achterliggende extreemrechtse overtuiging.

Overige terminologie

Deze rapportage bevat termen die worden gebruikt in de politiedossiers en de gegevens van het Openbaar Ministerie. In bijlage 1 worden deze termen beschreven. De registraties van de ADV's en andere rapportages over antisemitisme, racisme en extreemrechtse geweld hanteren soortgelijke termen.

2.2 Dataverzameling

De basis voor deze rapportage wordt gevormd door gegevens uit het registratiesysteem van incidenten van de politie: de Basisvoorziening Handhaving (BVH). We bespreken daarom allereerst hoe de gegevens uit de politiedossiers zijn onttrokken. Ook de beperkingen van de gegevens en van onze manier van data verzamelen komen aan bod. Twee punten krijgen bijzondere aandacht: de verandering die heeft plaatsgevonden in de dataverzameling op het onderwerp racisme en een vergelijking met hoe dezelfde data is gebruikt in een andere rapportage over discriminatie in Nederland (Van Bon & Mink, 2016). Verder beschrijven we de bronnen die zijn geraadpleegd naast de BVH en bespreken we hoe gegevens over de rechtsopvolging zijn gekoppeld aan de gegevens over de discriminatie-incidenten in de BVH.

3 <http://juridischdagblad.nl/content/view/7903/53/>

4 Deze definitie van extreemrechts is afgeleid van de definitie zoals die door Van Donselaar is opgesteld (Moors, 2009).

2.2.1 Dataverzameling politiegegevens

Sinds 2008 registreert de politie incidenten in het digitale registratiesysteem, de BVH. Onder een incident wordt alles verstaan waarmee de politie in aanraking komt: diefstallen en mishandelingen, maar ook verkeersovertredingen, verdachte situaties en signaleringen van verdachte personen. Incidenten worden onder andere geregistreerd naar aanleiding van aangiftes, telefonische meldingen van burgers en eigen observaties van politiemedewerkers.

Van elk incident maakt de politie een zogenoemde mutatie waarin alle informatie van het betreffende incident wordt bewaard. Het gaat om beschrijvingen van het incident, aangiftes, getuigenverhoren, gegevens over verdachten, betrokkenen en benadeelden, het proces-verbaal, enzovoort. Deze mutaties zijn voor ons onderzoek de betrouwbaarste bronnen voor informatie over de aard en aanleiding van de incidenten en de context waarbinnen deze plaatsvinden.

Systematisch en automatisch zoeken naar relevante incidenten

Voor de jaarlijkse rapportages over antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld maken we gebruik van gegevens die de Nationale Politie via een aantal gerichte zoekvragen (query's) onttrekt aan de BVH. Dit wil zeggen dat in alle mutaties in de BVH wordt gezocht naar specifieke woorden, zoals 'antisemitisme', 'hakenkruis' of 'racisme'.

Om de in 2015 in de BVH geregistreerde incidenten met een discriminatoir karakter te verzamelen heeft de Nationale Politie in totaal negentien query's gedraaid op de landelijke database. De query's zijn samengesteld op basis van de grondslagen voor discriminatie in het Wetboek van Strafrecht. Dit zijn: ras, seksuele gerichtheid, geslacht, godsdienst, levensovertuiging en handicap. Daarnaast is een aparte query gedraaid voor extreemrechts geweld. Voor ons onderzoek hebben wij zo alle beschikbare informatie ontvangen over de incidenten die zijn gevonden met de query's voor antisemitische, racistische (waaronder een aparte query voor moslimdiscriminatie) en extreemrechtse incidenten. Het gaat daarbij om het type incident (bijvoorbeeld mishandeling, belediging, diefstal, vernieling, enzovoort), de politieregio en de aangifte(s) en het proces-verbaal. Doordat wij per incident ook over het mutatienummer en het PV-nummer beschikken, konden wij aan elk incident gegevens koppelen van het Openbaar Ministerie. Deze koppeling maakt het mogelijk om per incident inzicht te geven in de rechtsopvolging (zie paragraaf 2.2.3).

De query's die zijn gebruikt voor het verzamelen van informatie over antisemitisme, racisme en rechtsextremisme zijn precies dezelfde query's als de query's die zijn gebruikt in voorgaande jaren. Dit betekent dat niet is gezocht op woorden als 'vluchteling', 'asielzoeker' en 'terrorist'. De politie heeft de data die zijn voortgekomen uit de query voor racisme dit jaar echter anders behandeld dan in de jaren 2010 tot en met 2014. Deze aanpassing, met als gevolg een trendbreuk ten opzichte van eerdere jaren, wordt beschreven in kader 2.1. Voor de antisemitische incidenten en voor de incidenten van moslimdiscriminatie had de screening door de politie geen trendbreuk tot gevolg.

Een andere verandering ten opzichte van 2014 en de jaren daarvoor is dat voor onderhavige rapportage over 2015 door de politie geen gegevens zijn meegeleverd over de leeftijd en herkomst van de verdachten bij incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect. Hierdoor vervallen de passages over de verdachten.

Kader 2.1. Trendbreuk data over racisme

Voor haar eigen rapportage over discriminatie-incidenten in de BVH gebruikt de politie sinds dit jaar dezelfde zoekmethode als wordt gebruikt voor onderhavige en voorgaande rapportages over antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld (zie bijvoorbeeld Tierolf et al., 2013; Tierolf et al., 2015). De politie heeft dit jaar voor haar eigen rapportage alle incidenten gelezen en beoordeeld of deze daadwerkelijk een discriminatoir karakter hadden. De volgens de zogenoemde screeners niet-discriminatoire incidenten zijn vervolgens verwijderd uit het bestand. Dit is een verbetering in het zoeken naar racistische incidenten, dat in eerdere jaren om praktische redenen nog niet mogelijk was.

Concreet betekent deze aanpassing dat incidenten waarbij mensen na een aanhouding of bekeuring de ambtenaar in functie uitschelden voor "racist", niet zijn opgenomen in onderhavige rapportage over 2015, terwijl deze wel voorkwamen in de rapportages over de jaren 2010 tot en met 2014. Door de gebruikte methode was het in eerdere jaren niet mogelijk om deze specifieke incidenten te verwijderen. We omschreven dit type incidenten als 'incidenten waarbij sprake was van een gevoel van ongelijke behandeling' (door de ambtenaar in functie) (Tierolf et al., 2015). We schatten in dat dit jaar door de screeners van de politie ongeveer 20% van de incidenten is verwijderd die aan deze omschrijving voldoet.

Hoe onderhavige rapportage en de rapportage van de Nationale Politie en Art.1 zich tot elkaar verhouden

Hoewel de politie en Art.1 (Van Bon & Mink, 2016) dezelfde data gebruiken als wij voor de rapportages over antisemitisme en racisme in Nederland, tonen de cijfers op enkele punten nuanceverschillen. Een van deze verschillen heeft te maken met een probleem in de dataverzameling, waar in de twee rapportages op verschillende manieren mee is omgegaan. Het genoemde probleem is dat niet alle informatie over potentiële discriminatie-incidenten uit de maanden oktober, november en december door de politie namelijk in de screening kon worden meegenomen. In kader 2.2 is te lezen wat hiervan de oorzaak is en wat de mogelijke gevolgen zijn voor deze rapportage. Daarnaast zijn er nuanceverschillen als gevolg van verschillende inhoudelijke keuzes. We lichten dit toe in kader 2.3.

Kader 2.2. Ontbrekende incidenten oktober, november en december 2015

Door een systeemfout of *bug* ontbreken in de BVH aanvullende gegevens over een deel van de incidenten die plaatsvonden in oktober, november en december 2015. Door deze missende gegevens kon in veel gevallen tijdens de screening niet beoordeeld worden of de automatisch gevonden incidenten uit het vierde kwartaal van 2015 ook werkelijk racistische incidenten betreffen. Omdat deze incidenten wel zijn gevonden met de query's voor antisemitisme, antisemitisch schelden en racisme en racistisch schelden, hebben wij ervoor gekozen deze te behouden in het databestand. Bij het beschrijven van de aantallen incidenten van intentioneel antisemitisme hebben we de incidenten zonder beschrijving echter wel uit het databestand verwijderd.

De Nationale Politie en Art.1 gaan in hun rapportage op een andere manier om met ontbrekende informatie bij een deel van de met de query's gevonden incidenten. Om een beredeneerde schatting van het aantal discriminatie-incidenten in de drie genoemde maanden te maken hebben zij op basis van het aantal gescreende incidenten dat plaatsvond in het laatste kwartaal van 2015 en de resultaten van deze screening een gewogen correctiefactor toegepast. Na het toepassen van deze correctiefactor zijn in de rapportage van de Nationale Politie en Art.1 in het laatste kwartaal in totaal 419 incidenten toegevoegd (Van Bon & Mink, 2016: p. 62). Deze 419 incidenten betreffen ook incidenten van discriminatie op andere gronden dan de gronden die in onderhavige rapportage worden besproken, zoals discriminatie op grond van seksuele gerichtheid, geslacht of leeftijd.

Wij hebben ervoor gekozen om geen correctiefactor toe te passen. De belangrijkste reden hiervoor is dat onduidelijk is wat precies de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen is geweest op het aantal racistische en antisemitische incidenten in Nederland. Het is bijvoorbeeld goed voor te stellen dat de aanslagen in Parijs en de komst en de opvang van vluchtelingen een verandering in het maatschappelijk klimaat tot gevolg hadden waardoor mogelijk meer racistische incidenten plaatsvonden dan op basis van cijfers uit de rest van 2015 kan worden voorspeld (zie ook Van Bon & Mink, 2016: p. 62). Daarnaast beschikten wij niet over de gegevens die nodig waren om de correctiefactor toe te passen. Doordat wij geen correctiefactor hebben toegepast, zijn de automatisch gevonden incidenten uit BHV door ons wel meegeteld in de overzichten en verschillen de aantallen racistische incidenten in onderhavige rapportage van die in de rapportage van de Nationale Politie en Art.1.

Kader 2.3. Enkele nuanceverschillen tussen onderhavige rapportage en de rapportage van de Nationale Politie en Art.1

- In de politierapportage zijn de scheldincidenten die niet strafrechtelijk relevant zijn, niet meegenomen in de analyses, terwijl ze in onderhavige rapportage (net als in voorgaande jaren) wel zijn meegenomen. Het gaat hierbij om incidenten die niet zijn gericht tegen een aanwijsbare persoon of groep, dus waarbij onduidelijk was tegen wie de scheldpartij was gericht of wanneer de scheldpartij plaatsvond.
- In onderhavige rapportage worden de thema's 'racisme' en 'racistisch schelden' apart weergegeven, terwijl deze in de politierapportage beide onder de noemer racisme vallen. Dit geldt ook voor de thema's 'antisemitisme' en 'antisemitisch schelden'. In de paragrafen over antisemitisch en racistisch schelden bespreken we in deze rapportage dus incidenten die wel en niet strafrechtelijk relevant zijn.
- In onderhavige rapportage valt het thema 'moslimdiscriminatie' onder racisme en 'schelden tegen moslims' onder racistisch schelden, terwijl deze in de politierapportage vallen onder de noemer 'discriminatie op grond van godsdienst'. In paragraaf 2.1 hebben wij onze keuze hiervoor toegelicht.
- In de politierapportage wordt gesproken over 'verschijningsvorm' van de discriminatie, terwijl wij spreken over 'type incident'. In beide rapportages wordt echter wel deels dezelfde terminologie gebruikt bij het beschrijven van de verschijningsvorm of het type incident. Wanneer wij in onderhavige rapportage spreken van bijvoorbeeld een mishandeling dan is dit het incident zoals dat bij de politie is geregistreerd middels een incidentcode. Het discriminatoire aspect van het incident is dan niet per se de mishandeling, maar kan ook een racistische belediging voor of na een vechtpartij zijn. De verschijningsvormen die worden vermeld in de politierapportage zijn wel altijd het discriminatoire aspect. In hun rapportage staat bovengenoemd voorbeeld dus vermeld als belediging.

De context van de incidenten

Naast inzicht in aantallen antisemitische en racistische incidenten verschaft deze rapportage ook inzicht in de context waarbinnen deze incidenten plaatsvonden. Die konden wij verschaffen door net als in voorgaande jaren bij een steekproef van verschil-

lende typen incidenten de mutaties te bestuderen. Twee onderzoekers kregen daarvoor bij de politie in het programma Blueview via de mutatienummers inzage in de door de politie geregistreerde informatie. We maakten op basis van die informatie een korte beschrijving van de incidenten in de steekproef en verdeelden de incidenten in categorieën. Deze categorieën worden beschreven in de hoofdstukken 4, 5 en 6.

Beperkingen van de gegevens in deze rapportage

Het gebruiken van politiegegevens voor het beschrijven van aantallen antisemitische, racistische en extreemrechtse incidenten kent enkele beperkingen. De belangrijkste is dat slechts een deel van de racistische, antisemitische en extreemrechtse incidenten bekend is bij de politie. De aangiftebereidheid van slachtoffers van dit type incidenten is namelijk beperkt (Andriessen & Fernee, 2012). Daarom plaatsen we de cijfers in perspectief met cijfers over antisemitisme en racisme die zijn gebaseerd op meldingen bij andere instanties dan de politie (zie paragraaf 2.2.2 voor een toelichting op deze data).

2.2.2 Andere gegevens over antisemitisme, racisme en extreemrechts

In deze rapportage vergelijken we de cijfers over antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in de politiegegevens met cijfers in andere bronnen. Dit zijn de jaarlijkse rapportage van de regionale antidiscriminatievoorzieningen (ADV's), het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) en het Meldpunt Internet Discriminatie (MiND) en de Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2015 van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Voor paragraaf 5.3 over moslimdiscriminatie is daarnaast gebruikgemaakt van rapportages van het meldpunt 'Meld Islamofobie' en van de Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR). Het MDI en het MiND bespreken in hun jaarverslag de klachten over discriminatie op het internet die via e-mail (MDI) of direct via de website (MiND) binnenkomen. In de Monitor antisemitische incidenten in Nederland beschrijft het CIDI de antisemitische incidenten die bij het CIDI of bij een van de twee grote ADV's (de regio's Amsterdam en Rotterdam) zijn gemeld. Voor het verdiepende hoofdstuk in deze rapportage over antisemitisme en

racisme op sociale media hebben wij bovendien inzage gekregen in de registraties van MiND. In hoofdstuk 6 beschrijven we hoe we de data van MiND hebben bekeken.

Voor informatie over extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld hebben we naast de politieregistraties ook data bekeken van de Onderzoeksgroep Kafka en hebben we verschillende openbare bronnen geraadpleegd. Dit is gedaan, omdat een te beperkt beeld zou ontstaan, als we ons bij extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld alleen zouden baseren op politiegegevens. Achter de schermen is namelijk vaak beter kennis te nemen van de ware identiteit of de echte ideeën van extreemrechtse formaties dan in openbare gegevens en nieuwsberichten (Van Donselaar, 1991). De Anne Frank Stichting heeft zich daarom via verschillende bronnen op de hoogte gehouden van minder toegankelijke informatie over extreemrechtse formaties. Voorbeelden hiervan zijn professionele waarnemers van extreemrechts, informatie afkomstig uit strafzaken, berichten op sociale media, en waarnemingen van demonstraties en andere manifestaties. Daarmee kunnen we over de onderzoeksperiode geen volledig, maar wel een adequaat beeld geven van de actuele situatie van extreemrechtse formaties in Nederland.

2.2.3 Koppeling gegevens OM en gerechtelijke afdoeningen

Om uitspraken te kunnen doen over de gerechtelijke afdoening van incidenten met een discriminatoir karakter zijn gegevens hierover van het OM gekoppeld aan de gegevens over de incidenten. Dit is als volgt gebeurd: we hebben alle proces-verbaal (PV)-nummers van de gevonden antisemitische, racistische en extreemrechtse incidenten in een apart bestand gezet. Dit bestand hebben we aangeleverd bij het WODC. Het WODC heeft vervolgens op basis van de PV-nummers via een automatische koppeling de informatie over de gerechtelijke afdoening van de incidenten uit het Geïntegreerd Processysteem Strafrecht (GPS) van het OM toegevoegd aan dit bestand. Deze koppeling kon dit jaar beter worden gemaakt dan in voorgaande jaren omdat sinds begin 2015 de PV-nummers in zowel de politieregistraties als de registratiesystemen nu altijd volgens hetzelfde format worden geregistreerd. Het gevolg hiervan is dat een completer beeld is ontstaan van het aantal incidenten waarbij een PV is opgemaakt.

3 Totaalbeeld incidenten

In dit hoofdstuk presenteren we het overzicht van alle incidenten die we hebben gevonden in de politiegegevens. Per thema (antisemitisme, antisemitisch schelden, racisme en racistisch schelden) geven we het aantal incidenten in 2015 en vergelijken we deze aantallen met voorgaande jaren. Daarnaast gaan we in op de regionale spreiding van de incidenten en het soort delicten waarbij antisemitisme en racisme voorkomen. Ten slotte behandelen we het aantal verdachten, aantal aangiftes, aantal afdoeningen door het OM en de achtergrondkenmerken van verdachten.

3.1 Incidenten naar thema

In totaal zijn met de query's 4165 incidenten met een antisemitisch of racistisch karakter gevonden die plaatsvonden in het jaar 2015. In tabel 3.1 is de verdeling van deze incidenten over de verschillende thema's af te lezen. Sommige incidenten zijn gevonden met meerdere query's, waardoor zij ook meerdere malen voorkomen in de tabel. De trends in aantallen incidenten door de jaren heen is ook af te lezen in tabel 3.1. Bij de racistische incidenten is in 2015 sprake van een trendbreuk ten opzichte van voorgaande jaren door een aanpassing in de zoekmethode (zie kader 3.1 en de tekst onder tabel 3.1). De trend in het aantal racistische incidenten in 2015 moeten daarom met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Een tweede kanttekening is dat van een deel van de incidenten in het laatste kwartaal van 2015 door een technisch probleem geen inhoudelijke informatie is gevonden. Daardoor ontbreken er naar schatting enkele honderden incidenten uit het laatste kwartaal. Onze verwachting is dat dit vooral een vertekening kan geven van het aantal racistische incidenten. In de eerste plaats omdat er veel meer racistische incidenten zijn gevonden in de politiegegevens dan antisemitische incidenten, en de kans dus groter is dat de problemen met de data hierop een grotere invloed hebben. In de tweede plaats omdat in het laatste kwartaal van 2015 de discussie en de felheid van de discussie over de komst

en de opvang van vluchtelingen in Nederland toenamen, wat kan hebben geleid tot een toename van het aantal racistische incidenten (zie ook Van Bon & Mink, 2016).

Tabel 3.1 Incidenten naar thema in 2012-2015.

	2012	2013	2014	2015
Intentioneel antisemitisme	58	61	76	57
Antisemitisch schelden	931	872	710	424
Racisme	(2077) ^b	(2189) ^b	(2764) ^b	2732 ^b
• waarvan moslimdiscriminatie		35	142	466
Racistisch schelden	1352	1346	825	842
• waarvan schelden tegen moslims		115	88	222
Totaal ^a	4274	4283	4092	4165

a Omdat incidenten onder meerdere thema's kunnen vallen, is het totale aantal incidenten minder dan de optelling van de incidenten naar thema.

b Door een verandering in de dataverzameling van racistische incidenten in 2015 (zie kader 1 en de tekst onder tabel 1) moet de trend ten opzichte van eerdere jaren met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme is in 2015 iets afgenomen ten opzichte van 2014 en weer terug op het niveau van 2012 en 2013. Een verklaring voor het hogere aantal in 2014 is waarschijnlijk dat in dat jaar het Palestijns-Israëliësch conflict heviger oplaaide dan in de andere jaren (Tierolf et al., 2015).

Voor het jaar 2015 heeft bij de racistische incidenten een nauwkeurigere selectie plaatsgevonden dan in de jaren ervoor. De politie heeft de incidenten die zijn gevonden met de query's voor racisme, handmatig gescreend in plaats van automatisch, zoals in voorgaande jaren. Dit was om praktische redenen eerder niet mogelijk. Doordat de politie de incidenten handmatig heeft gescreend, konden incidenten waarbij ambtenaren in functie werden uitgemaakt voor racist, worden verwijderd uit het databestand. In voorgaande rapportages (Tierolf et al., 2013; Tierolf et al., 2014) bestond de set van racistische incidenten die zijn gevonden met de query's naar schatting voor ongeveer een vijfde uit dit type incidenten. Dit zou betekenen dat in 2015 ongeveer 20% van de gevonden racistische incidenten door de screeners zijn verwijderd uit het databestand met racisti-

sche incidenten. De verwachting is daarom dat het aantal racistische incidenten in 2015 waarover wij rapporteren, hoger had gelegen, maar ook minder recht zou doen aan de werkelijke situatie, als er geen handmatige screening had plaatsgevonden (zie kader 3.1 voor een toelichting). Tegen deze achtergrond schatten wij in dat het aantal incidenten bij een soortgelijke zoekmethode als in 2014 zou zijn toegenomen tot 3200-3300. Of andersom geredeneerd, dat wij in 2014 met de verbeterde zoekmethode tussen de 2100 en 2200 incidenten hadden gevonden. Een toename van het aantal racistische incidenten lag in de lijn der verwachtingen vanwege de felle discussies rondom de komst en de opvang van vluchtelingen.

In 2015 nam het aantal incidenten van moslimdiscriminatie en het schelden tegen moslims fors toe. Dit is in lijn met wat wij hadden verwacht op basis van de maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland en in de rest van West-Europa. Een eerste mogelijke verklaring voor de toename van moslimdiscriminatie is bijvoorbeeld de toegenomen maatschappelijke spanningen als gevolg van de terroristische aanslagen die in 2015 in Europa werden gepleegd. Een andere mogelijke verklaring is de komst van grote groepen vluchtelingen, die voor een belangrijk deel uit islamitische landen afkomstig zijn. In paragraaf 5.3 gaan we verder in op moslimdiscriminatie in 2015.

3.2 Typen incidenten

De politie geeft in haar registratie alle incidenten een code die de strafbare gedraging zo nauwkeurig mogelijk beschrijft. De incidentcodes die de politie geeft aan de incidenten, zijn gelinkt aan alle mogelijke artikelen in alle wetboeken (zoals Wetboek van Strafrecht, Burgerlijk Wetboek, Wegenverkeerswet). Voor de typering van de incidenten gaan we uit van deze incidentcodes. In deze paragraaf bespreken we bij welk type incidenten, dus onder welke strafbare feiten, in de jaren 2013 tot en met 2015 antisemitisme, antisemitisch schelden, racisme en racistisch schelden een rol speelden. Tabel 3.2 geeft hiervan een overzicht.

Normaal gesproken krijgt elk incident dat de politie registreert, slechts één code, terwijl bij één incident meerdere strafbare gedragingen kunnen plaatsvinden door verschillende personen. Welke code een incident krijgt, is hierdoor in de praktijk altijd een

keuze van de betrokken agent. Dit betekent dat de incidentcode slechts globaal weergeeft welke strafbare gedraging bij een incident is gepleegd, maar dat deze nooit een volledig beeld geeft van het incident en alle bijbehorende strafbare gedragingen. De beschrijvingen van de politie in de mutaties in de BVH geven een vollediger beeld. Daarom bespreken wij de contexten en de vormen (belediging, mishandeling, etc.) van antisemitisme en racisme in Nederland nader in hoofdstuk 4 en 5, op basis van de beschrijvingen in de mutaties.

De thema's in deze rapportage hebben om die reden geen direct verband met de incidentcodes waarmee de politie de incidenten codeert. Als een autochtone Nederlander bijvoorbeeld een Surinaamse Nederlander beledigt met "kutzwarte" en ook zegt "als je me aanraakt, maak ik je dood", dan geeft de politie dit incident waarschijnlijk de code voor bedreiging (of belediging) door het laatste deel in de zin. Het incident krijgt dan code 285 of 266, wat overeenkomt met artikel 285 of artikel 266/1 van het Wetboek van Strafrecht. Doordat het incident een racistisch karakter heeft, vinden wij dit met onze speciale zoekopdracht. Hetzelfde geldt voor antisemitische bekladdingen op een schutting om een tuin. Het is de bekladding als actie die strafbaar is en dus krijgt dit incident de incidentcode 350, naar artikel 350/1, Wetboek van Strafrecht, onafhankelijk van de aard van de bekladding. Wij vinden dit incident met een zoekopdracht, niet door op code te zoeken.

De politie kan een bedreiging, belediging of bekladding overigens wel als discriminatie noteren. Dit kan op twee manieren. De politie kan het delict registreren onder incidentcode F50 (discriminatie, artikel 137c t/m 137g en 429quater, Wetboek van Strafrecht). Of zij kan het delict behandelen als een algemeen (algemeen) delict ('belediging', 'bedreiging', 'mishandeling') en in de mutatie melding maken van het discriminatoire karakter van het incident of de code F50 als extra incidentcode toevoegen.

Voor een goed begrip van de tabellen 3.2 en 3.3 geven we hieronder eerst een toelichting op de typen incidenten die in de tabel worden genoemd.

- Voor *bedreiging* en *belediging* geldt dat dit incidenten zijn die de politie heeft geregistreerd met de incidentcode voor bedreiging of belediging.
- Onder de noemer *diefstal* is een aantal typen incidenten gegroepeerd, zoals berovingen en inbraken. Wanneer incidenten zijn geregistreerd als overval/diefstal met geweld, dan vallen deze onder het type geweldsincidenten.
- *Discriminatie* zijn incidenten met incidentcode *F50 Discriminatie*. Deze incidentcode werd in 2014 relatief weinig gebruikt, al nam het gebruik in de loop van 2014 wel toe. In 2015 zien we een kleine terugloop van het aantal incidenten met deze code ten opzichte van 2014.
- Incidenten onder de noemer *geweld* zijn eenvoudige mishandeling en zware mishandeling, maar ook andere incidenten waarbij sprake was van geweld, zoals een overval met geweld.
- *Manifestaties en aandachtsvestigingen* betreft incidenten met de incidentcodes voor demonstraties, algemene mutatie of aandachtsvestiging. De politie registreert zaken die relevant zijn, maar waarbij nog geen sprake is van een strafbaar feit onder deze laatste twee incidentcodes.
- *Overlast* gaat vaak over overlast door jeugd, overlast door een verward persoon of overlast door geluidshinder.
- *Ruzie* betreft incidenten met de incidentcodes burenruzie, huiselijke twist en ruzie.
- *Vernieling* betreft incidenten uiteenlopend van bekladdingen tot vandalisme. In 2015 is sprake van een aanzienlijke stijging van het aantal incidenten met deze code. Het is onduidelijk wat hiervan de oorzaak is. Het heeft in elk geval niet te maken met de beschreven veranderingen in de zoekmethode.
- *Wapenbezit* is relevant voor deze rapportage, omdat wapens soms zijn voorzien van extreemrechtse of antisemitische tekens, bijvoorbeeld Duitse wapens uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog met hakenkruisen erop.
- In de categorie *overige delicten* vallen incidenten die niet in een van de andere categorieën passen, zoals verkeersovertredingen, drugsbezit en openbare dronkenschap.

Tabel 3.2 Type delict op basis van de door de politie gegeven incidentcode 2013-2015.

Type delict	2013		2014		2015	
	Aantal incidenten	%	Aantal incidenten	%	Aantal incidenten	%
Bedreiging	630	14,7	517	12,6	459	11,0
Belediging	596	13,9	465	11,4	375	9,0
Diefstal	188	4,4	165	4,0	93	2,2
Discriminatie	213	5,0	533	13,0	478	11,5
Geweld	922	21,5	780	19,1	650	15,6
Manifestaties en Aandachtsvestigingen	66	1,5	105	2,6	59	1,4
Overlast	232	5,4	265	6,5	252	6,1
Ruzie	409	9,5	363	8,9	388	9,3
Vernieling (inclusief bekladding)	215	5,0	201	4,9	610	14,6
Wapenbezit	22	0,5	13	0,3	15	0,4
Overige delicten	790	18,4	685	16,7	785	18,8
Totaal	4283	100	4092	100	4165	100

3.2.1 Typen incident per thema

De incidenten waarbij sprake is van antisemitisme, antisemitisch schelden, racisme (inclusief moslimdiscriminatie) en racistisch schelden (inclusief schelden tegen moslims), verschillen van elkaar (zie tabel 3.3). In het algemeen is de spreiding van de incidenten over de verschillende incidentcodes redelijk gelijk gebleven ten opzichte van 2014. De meeste (kleine) verschuivingen zien we bij de incidenten van moslimdiscriminatie/schelden tegen moslims.

Hieronder formuleren wij de belangrijkste bevindingen uit tabel 3.3. Dit is tevens de opmaat naar de beschrijving van de incidenten in de hoofdstukken 4 tot en met 7.

- Bij intentioneel antisemitisme is *discriminatie* de meest voorkomende incidentcode, in 30% van de incidenten, terwijl deze incidentcode bij racisme en moslimdiscriminatie een (forse) daling laat zien ten opzichte van 2014, naar respectievelijk 14% en 20% van de incidenten. Bij moslimdiscriminatie is *discriminatie* wel de meest voorkomende incidentcode. Bij racisme komt de code *geweld* het meest voor, in 21% van de incidenten, gevolgd door *overig*, in 17% van de incidenten. Dit verschil in incidentcodes tussen antisemitisme en racisme zagen wij ook terug in de rapportage over 2014: racisme vindt vaak plaats binnen de context van of als reactie op een ander incident, terwijl bij antisemitische incidenten de Joodse achtergrond van het doelwit vaak de directe aanleiding is voor het incident (Tierolf et al., 2015).
- Bij antisemitische scheldincidenten is *overig* de meest voorkomende categorie, gevolgd door *belediging*, in 19% van de incidenten. Dit is logisch, omdat de meeste antisemitische scheldincidenten plaatsvinden in de context van een ander incident: de agent wordt tijdens of na een aanhouding antisemitisch uitgesproken door de verdachte (zie hoofdstuk 4). Bij racistische scheldincidenten en bij scheldincidenten tegen moslims is *geweld* de meest voorkomende incidentcode, respectievelijk in 32% en 29% van de incidenten. Het schelden vindt dan plaats in combinatie met geweld of als reactie op een racistische belediging (zie hoofdstuk 5).
- Het percentage antisemitische en racistische incidenten dat in de politieregistraties de code F50 Discriminatie kreeg, was tussen 2013 en 2014 sterk toegenomen. Dit jaar zien we echter weer een kleine afname van incidenten met de code F50, met name als het gaat om racisme en moslimdiscriminatie (zie tabel 3).

Tabel 3.3 Type delict (incidentcodes) per thema in 2013 - 2015.

	Intentioneel antisemitisme			Racisme			Moslimdiscriminatie		
	% 2013 N=61	% 2014 N=76	%2015 N=57	% 2013 N=2189	% 2014 N=2764	%2015 N=2732	% 2013 N=35	% 2014 N=142	%2015 N=466
Bedreiging	13%	11%	16%	14%	11%	13%	6%	10%	16%
Belediging	5%	11%	4%	11%	10%	9%	17%	11%	8%
Diefstal	0%	0%	0%	5%	4%	2%	0%	1%	2%
Discriminatie	25%	26%	30%	8%	17%	14%	40%	32%	20%
Geweld	5%	14%	7%	16%	16%	21%	0%	17%	14%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	3%	3%	5%	1%	2%	1%	0%	1%	1%
Overlast	0%	3%	2%	6%	8%	5%	3%	6%	4%
Ruzie	13%	7%	4%	11%	10%	12%	3%	10%	11%
Vernieling (inclusief bekladding)	15%	9%	12%	6%	6%	5%	20%	4%	7%
Wapenbezit	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Overig	21%	17%	21%	21%	16%	17%	11%	10%	19%

	Antisemitisch schelden			Racistisch schelden			Schelden tegen moslims		
	% 2013 N=872	% 2014 N=710	%2015 N=424	% 2013 N=1346	% 2014 N=825	%2015 N=842	% 2013 N=115	% 2014 N=88	%2015 N=222
Bedreiging	12%	15%	14%	17%	17%	16%	14%	25%	19%
Belediging	32%	15%	19%	8%	14%	12%	22%	10%	7%
Diefstal	4%	7%	3%	3%	3%	3%	0%	3%	5%
Discriminatie	2%	1%	6%	2%	4%	9%	8%	5%	9%
Geweld	13%	18%	12%	39%	35%	32%	21%	30%	29%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	2%	6%	2%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
Overlast	7%	6%	6%	3%	3%	2%	3%	7%	3%
Ruzie	3%	3%	4%	10%	8%	9%	17%	3%	10%
Vernieling (inclusief bekladding)	4%	3%	8%	4%	3%	4%	4%	1%	5%
Wapenbezit	1%	1%	1%	1%	0%	0%	0%	1%	1%
Overig	21%	26%	24%	12%	11%	12%	12%	15%	13%

3.3 Regionale spreiding incidenten

In tabel 3.4 is af te lezen dat in de regio's Noord-Nederland en Oost-Nederland het aantal antisemitische en racistische incidenten is toegenomen ten opzichte van 2014. Het is onduidelijk wat hiervoor de verklaring is. Verder is het aantal antisemitische en racistische incidenten in de regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag juist afgenomen. Ook voor deze verandering is geen duidelijke verklaring. De daling in Rotterdam en Den Haag kan te maken hebben met de afname van het aantal antisemitische scheldincidenten. Dit type incidenten concentreerde zich in voorgaande jaren namelijk vooral in deze regio's (Tierolf et al., 2015). Verder zou de daling een gevolg kunnen zijn van de nauwkeurigere screening die is gedaan op de racisme-incidenten, waardoor dit jaar in tegenstelling tot voorgaande jaren geen incidenten meer voorkomen in ons bestand waarbij agenten bij een aanhouding worden uitgeschoolden voor racist. Het zou kunnen zijn dat dit type incidenten vooral voorkwam in de regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, omdat in die regio's veel meer mensen met een migrantenachtergrond wonen dan in andere regio's.⁵

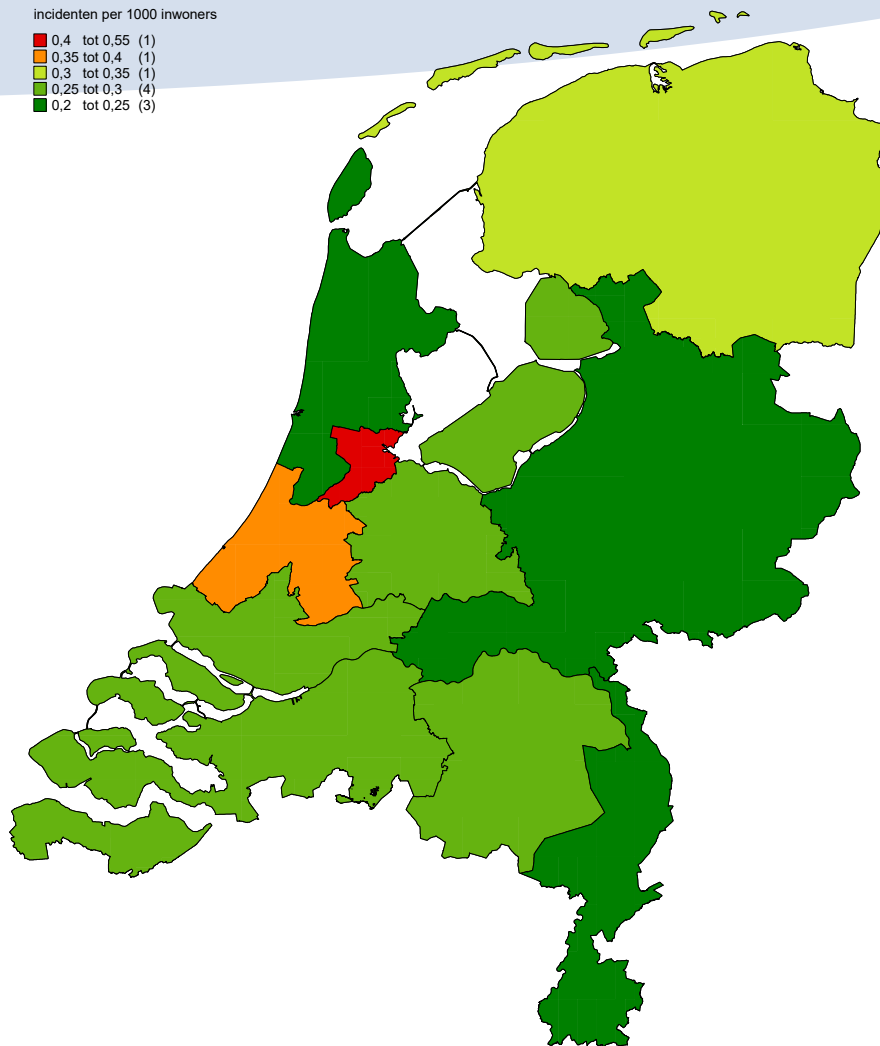
De toename van het aantal antisemitische en racistische incidenten in de regio's Noord-Nederland en Oost-Nederland en de afname van het aantal incidenten in de regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag is ook terug te zien in het aantal incidenten per 1000 inwoners (zie kaart 3.1). Het aantal incidenten ligt nu in acht van de tien politieregio's onder de 0,3 incidenten per 1000 inwoners. Alleen in de regio's Amsterdam en Den Haag ligt dit hoger, op respectievelijk 0,53 en 0,37 incidenten per 1000 inwoners (zie tabel 3.4).

Tabel 3.4 Aantal antisemitische en racistische incidenten naar regionale eenheid 2014-2015.

Regionale eenheid	2014	Incidenten per 1000 inw. 2014	2015	Incidenten per 1000 inw. 2015
Noord-Nederland	297	0,19	435	0,30
Oost-Nederland	542	0,19	631	0,24
Midden-Nederland	476	0,28	468	0,29
Noord-Holland	250	0,19	291	0,23
Amsterdam	555	0,63	462	0,53
Den Haag	679	0,42	590	0,37
Rotterdam	533	0,34	430	0,29
Zeeland-West-Brabant	320	0,24	349	0,28
Oost-Brabant	241	0,19	300	0,26
Limburg	175	0,18	205	0,23
Geen Nederlandse pleegplaats	24		4	
Heel Nederland	4092	0,27	4165	0,29

5 BRON: Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen. Geraadpleegd 10 november 2016. Via StatLine.

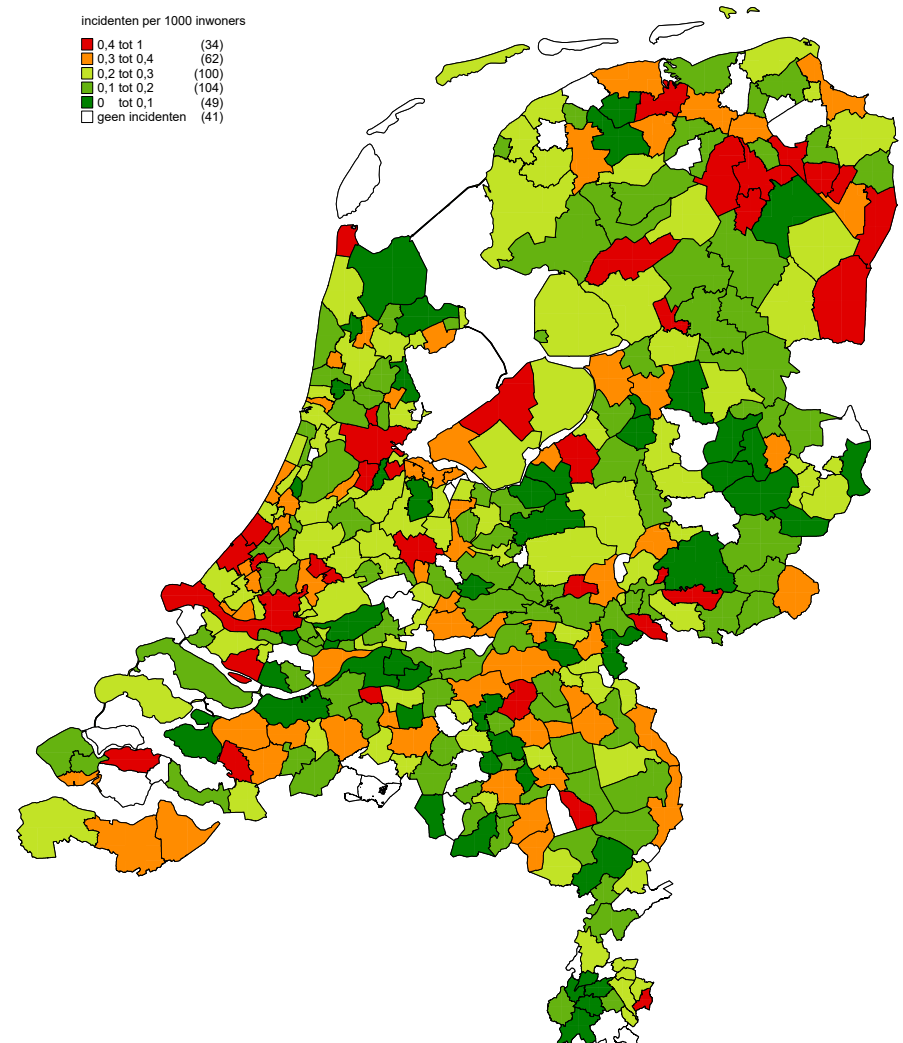
Kaart 3.1 Antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners naar eenheid in 2015.

3.3.1 Spreiding naar gemeente

In kaart 3.2 is af te lezen in welke gemeenten de meeste antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners voorkomen. De informatie in de kaart ondersteunt het beeld dat in Noord-Nederland, Oost-Nederland, Den Haag en Amsterdam de meeste incidenten voorkomen.

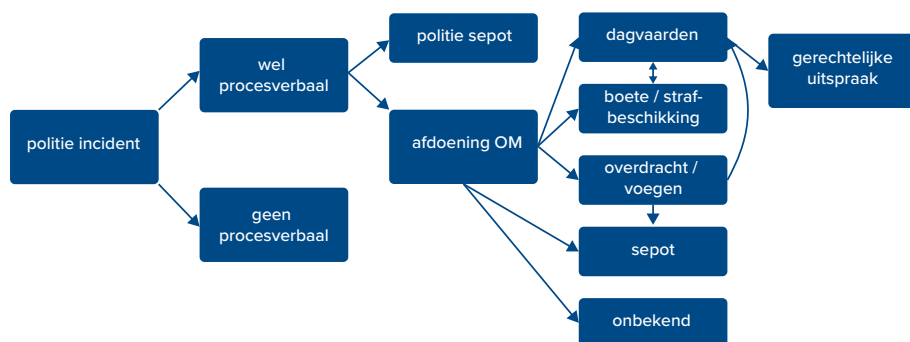
Kaart 3.2 Antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners per gemeente in 2015.

3.4 Justitiële keten

Zaken die bij de politie terechtkomen, doorlopen een vast traject (zie figuur 3.5). De eerste stap nadat een zaak is geregistreerd bij de politie, is er een keuze voor het wel of niet opmaken van een proces-verbaal. Elk incident met een proces-verbaal wordt vervolgens afgedaan door het OM of wordt geseponneerd door de politie. Het OM kan een zaak afdoen op vier manieren: met een dagvaarding, een boete/strafbeschikking, een overdracht en een sepot. Indien het OM besluit tot dagvaarden, wordt de zaak voor de rechter gebracht. Vervolgens wordt de zaak in de rechtbank behandeld en kan uiteindelijk een vonnis worden uitgesproken. Op het moment dat een opgelegde boete niet wordt betaald, kan alsnog een dagvaarding volgen. Bij overdracht of voegen van een zaak kan ook in tweede aanleg nog een sepot, boete, strafoplegging of dagvaarding volgen.

Figuur 3.5 Stroomschema justitiële afdoening

In tabel 3.6 is te zien bij hoeveel van de incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect die we in 2015 vonden in de politieregistraties, een proces-verbaal is opgemaakt, hoeveel van deze incidenten vervolgens zijn afgedaan door het OM, bij hoeveel van deze incidenten een dagvaarding is geweest en bij hoeveel incidenten een vonnis is uitgesproken door de rechtbank. Dit betekent echter niet dat de justitiële afhandeling gaat over het antisemitische of racistische aspect van de incidenten. Wanneer een vechtpartij

ontstaat naar aanleiding van een racistische opmerking, kan de justitiële afhandeling bijvoorbeeld ook gaan over het geweld, en wanneer bij een aanhouding vanwege diefstal een agent wordt uitgescholden voor “Jood” of “neger”, dan gaat de justitiële afhandeling over de diefstal. Net als voor de rapportages over voorgaande jaren hebben we nog geen informatie ontvangen of incidenten zijn afgedaan als gemeen delict met een discriminatoir aspect, of als een gemeen delict zonder discriminatoir aspect (Tierolf et al., 2015: p. 55). Alleen van de incidenten die door het OM zijn afgedaan met het wetsartikel *Discriminatie*, weten we dat de justitiële afhandeling betrekking heeft op het racistische of antisemitische aspect van het incident.

Tabel 3.6 Aantallen en percentages antisemitische en racistische incidenten met een proces-verbaal, een OM-afdoening, een dagvaarding en een vonnis in 2014 en 2015.

Stap	2014			2015		
	Aantal incidenten	% van totaal alle incidenten	% van aantal incidenten in vorige stap	Aantal incidenten	% van totaal alle incidenten	% van aantal incidenten in vorige stap
Totaal aantal incidenten	4092	100%		4165	100%	
PV opgemaakt	(2676) ¹	(65,5%) ^A	65,5% van alle incidenten	3980	95,6%	95,6% van alle incidenten
OM-afdoening	870	21,3%	32,5% van alle incidenten met een PV	847	20,3%	21,3% van alle incidenten met een PV
Dagvaarding	545	13,3%	62,6% van alle incidenten met een OM-afdoening	590	14,2%	69,6% van alle incidenten met een OM-afdoening
Vonnis rechtbank	388	9,5%	71,2% van alle gedagvaarde incidenten	437	10,5%	74,1% van alle gedagvaarde incidenten

^A Door een verbetering in de koppeling van de politiebestanden en de bestanden van het OM is een vergelijking tussen 2015 en 2014 niet mogelijk.

Van bijna 96% van de 4165 incidenten (3980 incidenten) met een antisemitisch of racistisch aspect die we in 2015 vonden in de politieregistraties, is een proces-verbaal opgesteld. Dit is een sterke toename ten opzichte van 2014, toen we rapporteerden dat van ongeveer twee derde van alle gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een proces-verbaal was opgesteld. We verwachten echter dat het aantal incidenten in 2014 waaraan wij een proces-verbaal konden koppelen, hoger lag dan het aantal dat vermeld stond in de rapportage. De belangrijkste reden hiervoor is een technische. In het jaar 2015 werden PV-nummers voor het eerst bij zowel de politie als het OM in hetzelfde format geregistreerd, waardoor de koppeling tussen de data uit de politiebesteden en de data van het OM dit jaar voor het eerst nagenoeg perfect te koppelen waren. We verwachten dat in 2014 bij meerdere incidenten het format van het PV-nummer bij de politie niet overeenkwam met het format bij het OM, waardoor de koppeling bij deze incidenten mislukte.

Van de 3980 incidenten met een proces-verbaal is ruim 21% (847 incidenten) afgedaan door het OM.⁶ Van deze 847 incidenten met een OM-afdoening is bij bijna 70% (590 incidenten) een dagvaarding opgelegd. Van deze 545 incidenten waarbij een dagvaarding is opgelegd, is ten slotte bij ongeveer driekwart (437 incidenten) een vonnis uitgesproken. Dit betekent dat bij 20,3% van alle over 2015 in de BVH gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een OM-afdoening heeft plaatsgevonden, bij 14,2% van alle in de BVH gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een dagvaarding is opgelegd en bij 10,5% van alle in de BVH gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een vonnis is uitgesproken (zie tabel 3.6). De aantallen incidenten in 2015 waarbij een afdoening heeft plaatsgevonden, een dagvaarding is geweest en een vonnis is uitgesproken, komen overeen met de aantallen en percentages in 2014.

In hoofdstuk 8 gaan wij dieper in op de wijzen van afdoening door het OM en de vonnissen die zijn uitgesproken door de rechtbank. Op het moment van schrijven van deze rapportage vonden in een deel van de processen nog activiteiten plaats. Zo was bij 3,5% van de OM-zaken nog geen afdoening bekend en was bij 16,8% van de rechtszaken nog geen vonnis uitgesproken. is

6 In werkelijkheid zijn meer OM-afdoeningen opgelegd bij de incidenten die wij vonden, dan dat we konden koppelen. De oorzaak hiervan is dat het koppelen van het politiebesteden en de bestanden van het OM complex is. In werkelijkheid heeft dus bij meer dan 21,3% van de incidenten met een proces-verbaal een OM-dagvaarding plaatsgevonden. Volgens een schatting van het WODC kan dit percentage in werkelijkheid tien tot twintig procent hoger uitkomen.

4 Antisemitisme

In dit hoofdstuk schetsen we een cijfermatig en inhoudelijk beeld van antisemitisme in Nederland in 2015. Het hoofdstuk start met een cijfermatig overzicht van het aantal incidenten met een antisemitisch karakter. Vervolgens gaan we dieper in op de intentioneel antisemitische incidenten. Dit zijn incidenten waarbij met enige zekerheid is vast te stellen dat het antisemitisme is gericht tegen mensen of objecten met een (vermeende) Joodse achtergrond. In tegenstelling tot in voorgaande jaren, beschrijven we in dit hoofdstuk ook de antisemitische scheldincidenten.

4.1 Incidenten met een antisemitisch karakter in 2015

Over het jaar 2015 vonden wij 57 incidenten in de BVH waarbij sprake was van intentioneel antisemitisme. Dit aantal is iets gedaald ten opzichte van 2014 en is weer op een gelijk niveau met 2013 (zie tabel 4.1). Het hogere aantal incidenten van intentioneel antisemitisme in 2014 is waarschijnlijk voor een belangrijk deel te verklaren door de opgevlade strijd in het Israëlisch-Palestijns conflict in de zomer van 2014. In de maanden juli en augustus van 2014 lag het aantal antisemitische incidenten beduidend hoger dan in rest van dat jaar (Tierolf et al., 2015). In 2015 was er geen sprake van geweldsescalaties in het Israëlisch-Palestijns conflict en we zien ook geen opvallende verschillen in het aantal intentioneel antisemitische incidenten in de verschillende maanden van het jaar.

Het aantal intentioneel antisemitische incidenten ligt echter mogelijk iets hoger dan 57. Dit heeft te maken met het feit dat wij van 19 met de query's voor antisemitisme gevonden incidenten door een technische fout de inhoud niet hebben kunnen lezen (zie kader 2.2 in hoofdstuk 2). Het gevolg hiervan is dat we van deze 19 incidenten niet hebben kunnen beoordelen of het wel of geen intentioneel antisemitisme betrof. Op basis van het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme dat we tussen de overige incidenten hebben gevonden, valt te verwachten dat hier ongeveer vier incidenten van intentioneel antisemitisme tussen zouden kunnen zitten. Omdat we dit niet zeker weten

en vanwege het kleine aantal incidenten, tellen we deze incidenten die mogelijk hebben plaatsgevonden niet mee in het aantal intentioneel antisemitisch incidenten. Vier extra incidenten zouden het beeld van een lichte afname van intentioneel antisemitisme immers niet veranderen.

Naast de intentioneel antisemitische incidenten vonden wij over het jaar 2015 in de BVH 424 incidenten van antisemitisch schelden. Deze incidenten waren niet per se gericht tegen Joden. Het aantal van 424 antisemitische scheldincidenten is een duidelijke afname ten opzichte van 2014. Hiermee wordt de dalende trend van dit type incidenten vanaf 2010 voortgezet (zie Tierolf et al., 2015). Het is onduidelijk hoe we deze trend precies kunnen verklaren. Op deze incidenten wordt nader ingegaan in paragraaf 4.3.

Tabel 4.1 Incidenten met een antisemitisch karakter 2012-2015.

	2012	2013	2014	2015
Intentioneel antisemitisme	58	61	76	57
Antisemitisch schelden	931	872	710	424

In tabel 4.2 is het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme dat wij vonden in de BVH, weergegeven per regiokorps. De spreiding van het aantal intentioneel antisemitische incidenten over de verschillende regio's geeft eenzelfde beeld als in 2014. Belangrijk om hierbij op te merken is dat de getoonde verschillen beperkt betekenis hebben vanwege het lage aantal intentioneel antisemitische incidenten. Wel valt weer op dat in regiokorps Amsterdam net als voorgaande jaren aanzienlijk meer intentioneel antisemitische incidenten waren dan in de andere regio's. Dit valt mogelijk te verklaren uit het gegeven dat in Amsterdam meer Joden wonen dan in de rest van Nederland. Verder zien we over 2015 in meerdere regio's (Noord-Nederland, Oost-Nederland, Midden-Nederland, Amsterdam en Den Haag) een lichte daling van het aantal intentioneel antisemitische incidenten. Dit gegeven komt overeen met het algemene beeld dat

het aantal incidenten is afgenomen ten opzichte van 2014. In de overige regio's bleef het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme (nagenoeg) gelijk.

Tabel 4.2 Intentioneel antisemitisme naar regiokorps in 2014 en 2015.

Regiokorps	2014	2015
Noord-Nederland	7	3
Oost-Nederland	11	7
Midden-Nederland	7	5
Noord-Holland	3	3
Amsterdam	35	29
Den Haag	7	4
Rotterdam	3	3
Zeeland-West-Brabant	1	1
Oost-Brabant	2	1
Limburg	0	1
Totaal	76	57

4.2 Beschrijving intentioneel antisemitische incidenten

In deze paragraaf bespreken we de inhoud van de intentioneel antisemitische incidenten. Bij intentioneel antisemitische incidenten is het aannemelijk dat antisemitisme het motief is van de verdachte. Dit wil zeggen dat de dader beledigt, bedreigt of bekladt met als doel zich antisemitisch te uiten en dat deze uitingen gericht zijn tegen Joodse personen of locaties.

Uit analyse van de mutaties van de 57 intentioneel antisemitische incidenten blijkt dat deze incidenten grofweg zijn in te delen in drie subcategorieën. Deze indeling is gebaseerd op het doelwit van het antisemitisme. Hieronder volgt een beschrijving van deze subcategorieën.

1. Incidenten tegen personen. Dit betreft belediging, bedreiging, treiteren of mishandeling van Joden, waarbij aannemelijk is dat de dader kennis heeft of denkt te hebben van de (vermeende) Joodse achtergrond van het slachtoffer, en dat deze (vermeende) Joodse achtergrond de reden is voor de actie.

2. Incidenten tegen goederen. Dit betreft bekladding of bekrassing met antisemitische tekens of leuzen of vernieling van Joodse locaties (zoals een synagoge of een Joodse school) of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog.
3. Slachtofferloze incidenten. Dit betreft provocaties met een antisemitisch karakter, maar niet gericht tegen een specifiek Joods persoon.

In tabel 4.3 is het aantal keren dat deze verschillende vormen van intentioneel antisemitisme voorkwamen in de BVH, weergegeven voor de jaren 2014 en 2015. De dynamiek en aard van deze drie vormen wordt hierna toegelicht aan de hand van verschillende voorbeelden.

In 2014 onderscheidden we beledigingen via sociale media als aparte categorie. In 2015 zijn de incidenten van intentioneel antisemitisme op sociale media meegeteld bij overige categorieën op basis van het doelwit van het antisemitisme. Wel is ter vergelijking met 2014 het aantal incidenten op sociale media binnen de drie subcategorieën apart weergegeven in tabel 4.3. Hierin is te zien dat het aantal intentioneel antisemitische incidenten op sociale media in 2015 ongeveer gelijk is gebleven ten opzichte van 2014. In hoofdstuk 6 gaan we nader in op de aard van antisemitische (en racistische) uitingen op sociale media.

Tabel 4.3 Aantal incidenten van intentioneel antisemitisme in 2014 en 2015 naar doelwit.

Doelwit van intentioneel antisemitisme	2014	2015
Incidenten tegen personen ^a	57	37
Waarvan op sociale media:	10	9
Incidenten tegen goederen	13	10
Slachtofferloze incidenten	6	10
Waarvan op sociale media:	2	2
Totaal	76	57

a Belediging (hate speech) en bedreiging en mishandeling (hate crime) zijn verschillende typen incidenten. We behandelen ze hier toch gezamenlijk, omdat de indeling hier gaat over wie of wat het slachtoffer is. Bij deze incidenten is het slachtoffer een persoon, bij de andere typen incidenten niet. In paragraaf 4.2.1 bespreken we wel de aard van deze incidenten.

4.2.1 Incidenten tegen personen

Binnen de 57 incidenten van intentioneel antisemitisme komt de subcategorie incidenten tegen personen het vaakst voor: in 2015 vonden we 37 van deze incidenten in de BVH. We beschrijven hieronder apart de beledigingen, bedreigingen, treiterincidenten en mishandelingen. Daarbinnen maken we soms onderscheid in drie verschillende typen incidenten, gebaseerd op de aanleiding van het incident:

- incidenten waarbij antisemitische intenties de aanleiding zijn van het incident;
- incidenten waarbij antisemitisme onderdeel is van een escalatie van een ander incident, zoals een ruzie tussen burens of tussen (ex-)partners. Hierbinnen onderscheiden we specifiek incidenten met een politieke aanleiding, zoals antisemitisme als reactie op pro-Israël opmerkingen;
- incidenten waarbij een antisemitische belediging voor het slachtoffer van de belediging aanleiding is tot het plegen van geweld.

Belediging

Bij ongeveer de helft (18) van de 37 intentioneel antisemitische incidenten gericht op een (vermeend) Joods persoon ging het om belediging. Hiervan waren antisemitische intenties bij acht van de incidenten de aanleiding voor de belediging. Een voorbeeld van een dergelijk incident is de situatie waarbij een sticker wordt geplakt op de voordeur van een Joodse man. Op deze sticker is een afbeelding te zien van een grote neus met een rode streep erdoor. In een ander voorbeeld van een belediging met antisemitische intentie loopt een Joodse man, herkenbaar als Jood aan zijn traditionele hoed en baard, over straat. Vanuit een auto brengt iemand hem de Hitlergroet en roept: *“Heil Hitler”*. Bij iets meer dan de helft van de antisemitische beledigingen (tien incidenten) was de belediging onderdeel van de escalatie van een ander conflict. Een voorbeeld hiervan is een burenruzie rondom de plaatsing van een schutting. Een Joodse man wordt hierbij door zijn buurman uitgescholden voor *“kankerjood”*.

Vijf van de antisemitische beledigingen vonden plaats op sociale media. Een voorbeeld hiervan is een Joodse columnist, die een twitterbericht plaatste over Turkije en hierop antisemitische reacties kreeg: *“Hé Jood, het mooiste wat jullie is overkomen, is dat Hitler de beste man heeft bestaan”*. In een ander voorbeeld van een antisemitische belediging

via sociale media wordt een Joodse docent toegevoegd aan een WhatsApp-groep van zijn leerlingen. Hij wordt vervolgens begroet met *“Ewa KKR jood”* en *“KKR keppeltje”*.

Bedreiging

Bij twaalf van de intentioneel antisemitische incidenten die wij over 2015 vonden in de BVH, betrof het een bedreiging van een (vermeend) Joods persoon. Bij zeven van deze incidenten waren antisemitische intenties de aanleiding. Een voorbeeld van een dergelijk incident vond plaats op straat. Een Joodse vrouw, als zodanig herkenbaar aan haar ketting met een Joods symbool, reed in haar scootmobiel over straat. Ze werd door een groep jongens bespuugd en uitgescholden: *“Vuile Jodin, je stinkt. Alle Joden moeten dood!”* Bij drie andere incidenten van bedreiging was de aanleiding politiek. Een voorbeeld van een dergelijk incident speelde zich af op sociale media. De oprichters van een pro-Israëliische Facebookgroep werden in meerdere berichten beledigd en bedreigd, bijvoorbeeld met *“Ik vond het mooi toen de Joden een gratis treinkaartje kregen naar hun laatste eindbestemming”*, *“Jodenhoer”*, en *“Ik weet waar je woont, ik stuur daar een verkrachter naar toe.”*

Treiteren

In de BVH vonden wij ook twee incidenten die niet te scharen zijn onder beledigingen of bedreigingen, maar die wij zouden categoriseren als ‘treiteren’. Hiermee bedoelen we incidenten waarbij sprake is van negatief gedrag jegens één of meer personen. Het gaat hierbij om pestgedrag, dat verder gaat dan een belediging, maar waarbij niet wordt bedreigd of mishandeld. Bij beide incidenten waren antisemitische intenties aanleiding van het incident. Een voorbeeld is een incident waarbij bij een Joodse man door zijn burens vuurwerk in de tuin werd gegooid en een hakenkruis op de muur van zijn huis werd getekend.

Mishandeling

In de BVH vonden we over 2015 vijf intentioneel antisemitische incidenten waarbij sprake was van mishandeling. Bij drie van deze incidenten waren antisemitische intenties de aanleiding. Een voorbeeld hiervan is een incident waarbij een rabbijn in een winkel werd uitgescholden door twee jongens. Zo riepen onder andere *“Alle Joden aan*

het gas”. Vervolgens werd een Joodse vrouw door dezelfde jongens geduwd. Bij een ander voorbeeld werden twee Joodse mannen door drie jongens uitgescholden toen zij onderweg waren naar de synagoge. Deze jongens gooiden ook een baksteen naar de mannen. Hoewel in dit laatste voorbeeld de slachtoffers geen letsel was toegebracht, is dit incident wel geteld als mishandeling, omdat dit duidelijk de intentie was van de daders. In één incident van mishandeling was het geweld een reactie op een antisemitische uiting. Een medebewoner van een flat zei in de lift tegen een Joodse man “*Hé Joodje*”, waarop de Joodse man hem sloeg. Dergelijke incidenten waarbij het geweld een reactie is van het slachtoffer van een belediging, komen in het algemeen weinig voor bij antisemitische incidenten. Zoals in hoofdstuk 5 te lezen is, zien we deze dynamiek wel regelmatig bij racistische incidenten.

4.2.2 Incidenten tegen goederen

Onder de 57 intentioneel antisemitische incidenten vonden we in totaal tien incidenten gericht tegen goederen. Bij acht van deze tien incidenten ging het om bekladding of bekrassing met hakenkruisen, de tekst “*Jood*”, een davidster en een keer de tekst “*Zieg Heil Hitler, joden moeten dood net als moslims*”. Ook vonden we een incident waarbij flyers op een station waren geplakt met antisemitische teksten en waarin de Holocaust wordt ontkend. In tabel 4.4 is een overzicht te zien van de doelwitten van de antisemitische bekladdingen en bekrassingen in 2013 tot en met 2015. In deze tabel is ook te zien dat het aantal bekladdingen en bekrassingen in 2015 is gedaald ten opzichte van voorgaande jaren, al zegt deze daling niet veel gezien het kleine aantal incidenten. Ook de verschillen in locaties zijn vanwege het kleine aantal incidenten niet noemenswaardig.

Tabel 4.4 Doelwitten van antisemitische bekladdingen en bekrassing in 2013, 2014 en 2015.

	2013	2014	2015
Woningen van Joden	3	7	4
Joodse school	1	1	0
Oorlogsmonument	4	1	1
Joodse begraafplaats	-	-	2
Overig	3	2	1
Totaal	11	11	8

Vernielingen kwamen voor bij twee incidenten. Bij het ene incident werd het raam van de woning van een Joodse vrouw ingegooid met een baksteen, bij het andere sloeg een Joodse man de ruit van zijn buurman in als reactie op een antisemitische belediging.

4.2.3 Slachtofferloze incidenten

In de BVH vonden wij tien incidenten waarbij sprake was van provocerend gedrag met een antisemitisch karakter waarbij de antisemitische uiting niet gericht was tegen een specifiek Joods persoon, maar tegen Joden in het algemeen (groepsbelediging dus). Twee van deze incidenten vonden plaats op sociale media, zoals het incident waarin een man de Holocaust vergeleek met de situatie in Israël en hierbij een hakenkruis plaatste. Bij twee andere incidenten werd een antisemitische uiting gebracht vanuit een voorbijrijdend voertuig. In één incident bij het voorbijrijden van een Joods museum (“*Kankerjoden!*”). Bij een ander incident bij het voorbijrijden van een synagoge (brengt de Hitlergroet). Een voorbeeld van een ander incident van provocatie vond plaats een paar uur na de dodenherdenking. Hierbij riepen jongeren op straat: “*Fuck alle Joden, sterf maar met je Joden.*”

4.3 Antisemitisch schelden

In totaal vonden we met de query voor antisemitisch schelden in de BVH over het jaar 2015 424 antisemitische scheldincidenten. Dit betekent dat de afname in het aantal van dit type incidenten sinds 2010 zich voortzet (zie Tierolf et al., 2015). Het is onduidelijk hoe we deze afname kunnen verklaren. Een verklaring zou kunnen zijn dat scheldwoorden modegevoelig zijn en dat schelden met “*Jood*” steeds minder populair is geworden. Verder zou het kunnen zijn dat ambtenaren in functie het minder vaak noteren als zij voor “*Jood*” worden uitgescholden. Beide mogelijke verklaringen zijn echter niet gebaseerd op bevindingen of eerdere studies.

In 2015 is het aantal antisemitische scheldincidenten (in tegenstelling tot in 2014) in alle regionale eenheden afgenomen (tabel 4.5). Deze afname is het duidelijkst in de regio's Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. De regionale eenheid Den Haag kent nog altijd de meeste antisemitische scheldincidenten, maar het verschil met de andere regionale

eenheden is in 2015 opnieuw kleiner geworden. Het is onduidelijk wat de verklaring is voor de verschillen in afname tussen regio's.

Tabel 4.5 Antisemitisch schelden naar regionale eenheid.

Regionale eenheid	2012	2013	2014	2015
Noord-Nederland	36	41	38	25
Oost-Nederland	47	68	64	41
Midden-Nederland	66	70	77	50
Noord-Holland	55	47	26	23
Amsterdam	55	60	129	61
Den Haag	321	288	175	101
Rotterdam	253	232	102	53
Zeeland – West-Brabant	34	23	41	29
Oost-Brabant	31	20	31	25
Limburg	23	21	26	15
KLPD en Marechaussee	49	2	-	1
Totaal	970	872	710	424

Een voorbeeld van een antisemitische scheldpartij die vaak voorkomt, is dat een verdachte agenten of andere politieambtenaren uitscheldt voor bijvoorbeeld “*kankerjoden*”. Dit gebeurt vaak in combinatie met diverse andere verwensingen. De Nationale Politie en Art.1 rapporteren in een apart hoofdstuk over discriminatie-incidenten gericht tegen ambtenaren in een publieke taak. Zij vonden in 2015 in totaal 109 incidenten van antisemitisch schelden gericht tegen ambtenaren in een publieke taak (Van Bon & Mink, 2016). Een andere context waarbinnen veel antisemitisch scheldincidenten plaatsvinden en die we meerdere malen tegenkwamen in de BVH, zijn spreekkoren tijdens of rond voetbalwedstrijden.

4.4 Bevindingen uit andere bronnen

In deze paragraaf presenteren we de bevindingen uit andere bronnen over antisemitisme in Nederland in 2015, zoals het CIDI en de ADV's. Ook beschrijven we kort de

aantallen incidenten die zijn gemeld bij de meldpunten voor internetdiscriminatie MiND en het MDI. In hoofdstuk 6 gaan we dieper in op antisemitisme op internet.

Het CIDI registreert in de monitor antisemitische incidenten jaarlijks antisemitische incidenten die zijn gemeld bij het CIDI of bij andere antidiscriminatiebureaus. In 2015 registreerde het CIDI 126 antisemitische incidenten, een daling in vergelijking met de 171 incidenten die ze in 2014 registreerden (Muller, 2016). Hoewel een groot deel van de incidenten waarschijnlijk in zowel onze aantallen als de aantallen van het CIDI voorkomt, is er een verschil tussen het aantal antisemitische incidenten dat geregistreerd is in de BVH (57) en het aantal incidenten geregistreerd bij het CIDI (126). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat aangifte doen bij de politie een grotere stap kan zijn dan het doen van een melding bij het CIDI. Bij een aantal incidenten in de monitor van het CIDI staat inderdaad vermeld dat de melder geen aangifte heeft gedaan. De ADV's registreren het aantal meldingen van ervaren discriminatie. In 2015 ontvingen de ADV's in totaal 4561 meldingen van ervaren discriminatie. Hiervan hadden er 104 betrekking op antisemitisme, wat een afname is ten opzichte van 2014 (147 meldingen) (Dinsbach et al., 2016).

Op basis van het aantal meldingen van antisemitisme dat bij MiND en MDI is binnengekomen, lijkt ook het online-antisemitisme in 2015 te zijn afgenomen (Stichting Magenta, 2016; MiND, 2016). Het MDI ontving in 2015 142 meldingen van antisemitisme en/of Holocaustontkenning op internet, ten opzichte van 328 meldingen in 2014. MiND ontving in 2015 46 meldingen van antisemitische uitingen op internet. Dit is een lichte toename ten opzichte van 2014, toen 31 meldingen van antisemitische uitingen op internet binnenkwamen. Wel maakte antisemitisme in 2015 een kleiner deel uit van het totale aantal meldingen van discriminatie op internet: in 2015 betrof 7% van de meldingen bij MiND antisemitisme, terwijl dit in 2014 nog 10% was.

Samengevat komen de gegevens van het CIDI, de ADV's, en Mind en MDI overeen met het beeld dat wij zien in de politieregistraties. Het aantal meldingen van antisemitisme is in 2015 afgenomen ten opzichte van 2014 en weer op een vergelijkbaar niveau met de jaren vóór 2014.

5 Racisme

In dit hoofdstuk geven we een cijfermatig en kwalitatief beeld van incidenten met een racistisch karakter in 2015. Dit zijn kort gezegd incidenten waarbij sprake is van een crimineel feit en het motief van de dader berust op racistische gronden. Allereerst geven we een overzicht van het aantal incidenten met een racistisch karakter dat we over het jaar 2015 vonden in de BVH. In paragraaf 5.2 komt de inhoud van de incidenten aan bod, waarbij racistisch geweld bijzondere aandacht krijgt. Dit gebeurt cijfermatig, vanuit de incidentcodes van de politie, en kwalitatief, door een inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten met een racistisch karakter. In tegenstelling tot in voorgaande jaren beschrijven we in dit hoofdstuk ook de incidenten van racistisch schelden.

Onder de incidenten met een racistisch karakter verstaan we ook incidenten van moslimdiscriminatie. Een van de redenen hiervoor is dat moslimdiscriminatie vaak, maar niet altijd, plaatsvindt in combinatie met racistische motieven of uitingen (zie ook hoofdstuk 2). Om de verschillende contexten waarbinnen moslimdiscriminatie voorkomt te beschrijven gaan we in paragraaf 5.3 dieper in op dit thema.

Verandering in dataverzameling

Bij de vergelijking van het aantal racistische incidenten in het jaar 2015 met de aantallen in voorgaande jaren moet er rekening mee gehouden worden dat er een verbetering (maar dus ook een verandering) heeft plaatsgevonden in de dataverzameling (zie kader 2.1 in hoofdstuk 2). Daarnaast is door een technisch probleem een deel van de mogelijk racistische incidenten die plaatsvonden in het laatste kwartaal van 2015, anders behandeld dan de rest van de incidenten. Van deze incidenten was het voor de screeners van de Nationale Politie niet mogelijk om de niet-racistische incidenten te verwijderen uit het databestand. Omdat het om een relatief klein aantal gaat en omdat deze incidenten wel gevonden zijn met de query's voor racisme, hebben we alle incidenten waarvan inhoudelijke informatie ontbrak wel meegenomen in deze rapportage (zie ook kader 2.2 in hoofdstuk 2).

Wanneer geen trendbreuk en geen technisch probleem hadden plaatsgevonden, en de aantallen dus vergelijkbaar waren met voorgaande jaren, hadden we in deze rapportage waarschijnlijk een hoger aantal racistische incidenten gerapporteerd. Om onduidelikheden te voorkomen zien we in het vervolg van deze rapportage af van vergelijkingen van aantallen racistische incidenten over de jaren heen.

5.1 Incidenten met een racistisch karakter in 2015

Over het jaar 2015 vonden wij in totaal 2732 incidenten met een racistisch karakter in de BVH. Dit aantal lijkt op het eerste gezicht ongeveer op hetzelfde niveau te zijn gebleven ten opzichte van 2014. De lichte daling is het gevolg van een trendbreuk in de dataverzameling. Dit jaar hebben screeners van de Nationale Politie alle potentieel racistische incidenten gelezen en beoordeeld. In voorgaande jaren was dit nog niet mogelijk en gebeurde deze screening automatisch. Het gevolg hiervan is dat uit het bestand over 2015 alle incidenten waarbij een ambtenaar in functie werd uitgescholden voor “racist”, zijn verwijderd, terwijl de automatische screening deze incidenten er in voorgaande jaren niet uit filterde. Het gevolg van de trendbreuk is terug te zien in tabel 5.1. In voorgaande jaren schaalden wij deze incidenten onder de categorie ‘(gevoel van) ongelijke behandeling’. In 2015 vonden we in de steekproef van racistische incidenten weinig gevallen van ‘(gevoel van) ongelijke behandeling’, namelijk 5% van het aantal incidenten in de steekproef. De meeste van deze incidenten zijn er immers uit gefilterd door de screeners van de Nationale Politie. In 2014 daarentegen was nog 30% van de racistische incidenten van dit type.

De verandering in de dataverzameling betekent dat we over 2015 een betrouwbaarder beeld hebben van het aantal racistische incidenten in de BVH (zie ook hoofdstuk 2) dan in 2014. Dit betrouwbaardere beeld zorgt echter wel voor een trendbreuk in de data, waardoor het aantal racistische incidenten van 2015 zich moeilijk laat vergelijken

met de aantallen in voorgaande jaren. Met enige voorzichtigheid kunnen we daarom stellen dat de stabiele trend die we in de tabellen aflezen, in werkelijkheid een toename is. We schatten namelijk in dat dit jaar door de screeners van de politie ongeveer 20% incidenten zijn verwijderd die, wanneer deze niet gescreend zouden zijn zoals in 2014, wel in ons databestand zouden zitten. Deze virtuele toename zou in lijn zijn met de verwachtingen, omdat de maatschappelijke spanningen in 2015 zijn toegenomen. Die spanningen houden verband met de verhoogde instroom van vluchtelingen in Nederland, vanaf het laatste kwartaal van 2015. En daarnaast met de terroristische aanslagen die in 2015 in onder andere Europa werden gepleegd.

Tabel 5.1 Racistische incidenten 2012-2015 (inclusief moslimdiscriminatie).

2012	2013	2014	2015
(2077) ¹	(2189)	(2764)	2732

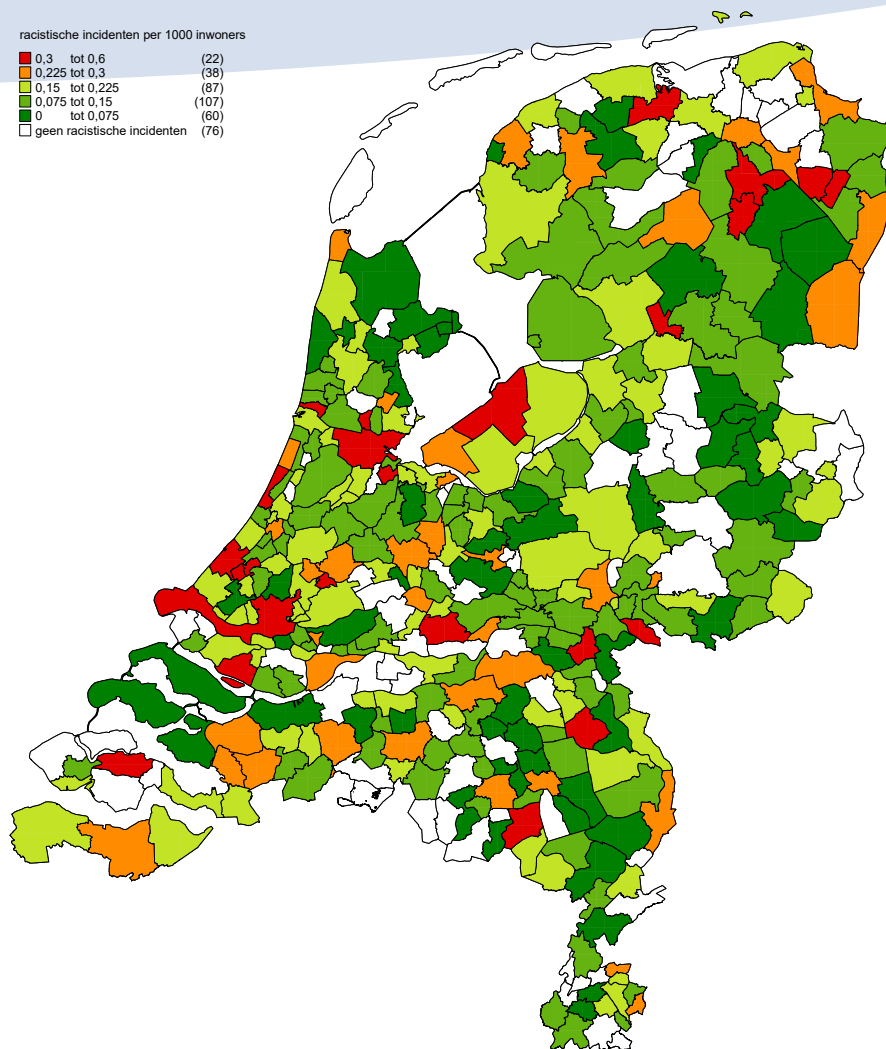
In tabel 5.2 is het aantal racistische incidenten vanaf 2012 weergegeven per regionale eenheid. Hier zien we een wisselend beeld tussen de regio's. In de regio's Oost-Nederland en Den Haag vonden in 2015 de meeste racistische incidenten plaats. Daarna volgen de regio's Midden-Nederland, Amsterdam en Rotterdam. De regio Limburg kent de minste racistische incidenten van alle regio's. Het is onduidelijk waardoor de verschillen tussen de regionale eenheden precies worden veroorzaakt.

Tabel 5.2 Racistische incidenten naar regionale eenheid.

Regionale eenheid	2012	2013	2014	2015
Noord-Nederland	160	199	207	273
Oost-Nederland	290	296	399	397
Midden-Nederland	253	250	336	303
Noord-Holland	144	150	192	197
Amsterdam	283	320	347	298
Den Haag	257	296	398	397
Rotterdam	242	256	348	304
Zeeland – West-Brabant	165	147	215	235
Oost-Brabant	128	141	206	189
Limburg	106	116	116	137
Landelijke eenheid	49	18	-	2
Totaal	2077	2189	2764	2732

Het aantal racistische incidenten is gelijkmatig verdeeld over de verschillende maanden in het jaar. Dit is enigszins verrassend, omdat we een toename hadden verwacht in het laatste kwartaal toen de vluchtelingen crisis tot veel maatschappelijke discussie en onrust leidde. Het aantal incidenten van moslimdiscriminatie laat overigens wel een piek zien op specifieke momenten in 2015 (zie tabel 5.3 in paragraaf 5.3). In kaart 5.1 is af te lezen dat het aantal racistische incidenten per 1000 inwoners het hoogst ligt in de grootstedelijke gemeenten.

Kaart 5.1 Racistische incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder naar gemeente in 2014.

5.2 Beschrijving racistische incidenten

We onderzochten de inhoud van de mutaties voor een steekproef van 160 incidenten met een racistisch karakter. Uit deze inhoudelijke analyse bleek dat er grofweg 4 categorieën te onderscheiden zijn binnen de racistische incidenten. Dit zijn (1) racistisch geweld, (2) (gevoel van) ongelijke behandeling, (3) (ongerichte) bekladdingen met racistische teksten en (4) racistisch schelden. Bij 24 van de incidenten uit de steekproef bleek er geen sprake te zijn van racisme, ging het om een incident uit 2014 of kon het incident niet teruggevonden worden in de BVH. In tabel 5.3 is de verdeling van de overig racistische incidenten over de verschillende categorieën te zien. We vonden in onze steekproef geen incidenten met een racistisch karakter die zich afspeelden op sociale media. In hoofdstuk 6 gaan we nader in op de aard van racistische uitingen op sociale media op basis van informatie uit de registraties van MiND.

Tabel 5.3 Steekproef racistische incidenten verdeeld over vijf categorieën.

	2015
Racistisch geweld: Waarvan 35 keer mishandeling, 25 keer bedreiging, 2 keer vernieling, 6 keer treiteren en 3 keer doelbekladding	71 (44%)
Racistisch schelden	53 (33%)
(Gevoel van) ongelijke behandeling	8 (5%)
Ongerichte bekladdingen	4 (3%)
Geen racisme, niet gevonden of uit 2014	24 (15%)
Totaal	160

5.2.1 Racistisch geweld

Van de 160 incidenten in de steekproef was bij 71 incidenten sprake van racistisch geweld. We hanteren de definitie van racistisch geweld zoals gebruikt in de Monitor Racisme & Extremisme van 2010, namelijk: “gedrag waarbij de ene partij de andere partij opzettelijk schade toebrengt, of ermee dreigt dat te doen, en waarbij dit gedrag in hoofdzaak is gericht op fysieke aantasting van objecten en/of personen (...) waarbij de slachtoffers of doelwitten zijn uitgekozen vanwege hun etnische, raciale, etnisch-religi-

euze, culturele of nationale herkomst” (Wagenaar & Van Donselaar, 2010:16). Daarnaast worden in deze rapportage ook incidenten waarbij er sprake is van wederzijds of reactief geweld meegeteld bij racistisch geweld. Hierbij gaat het om incidenten waarbij een racistische uiting aanleiding is voor het slachtoffer van racisme om geweld te plegen, of geweldsincidenten met een andere aanleiding waarin racistische uitingen worden gedaan. De racistische geweldsincidenten in de steekproef zijn grofweg in te delen in vijf subcategorieën: mishandeling, vernieling, bedreiging, treiteren en doelbekladding. Bij het beschrijven van de incidenten maken we daarnaast soms onderscheid in drie verschillende typen incidenten, gebaseerd op de aanleiding van het incident. Dit zijn:

- incidenten waarbij racistische intenties aanleiding zijn van het incident;
- incidenten waarbij racisme onderdeel is van een escalatie van een ander incident, zoals een ruzie tussen burens of tussen (ex-)partners;
- incidenten waarbij een racistische belediging voor het slachtoffer van de belediging aanleiding is tot het plegen van geweld.

Mishandeling

Bij 35 racistische geweldsincidenten was er sprake van mishandeling. Bij een groot deel van deze incidenten ging het om een escalatie: er was een andere aanleiding voor het incident dan racistische intenties. Een voorbeeld van een dergelijk incident is een burencflict, waarbij de burens van een Portugese man en zijn vriendin klaagden over geluidsoverlast. Dit liep uit op een woordenwisseling, waarbij de buurman tegen de Portugese man riep: *“Jij hebt niets te zeggen in dit land. Ik ben de Nederlander, jij de buitenlander, jij hebt niets te zoeken in deze straat. Ik doe hier wat ik wil, kutbuitenlander!”* Vervolgens sloeg hij de Portugese man. Een ander voorbeeld van een escalatie speelde zich af op een feest. Een man liet bier over een Thaise jongen vallen, die hierop zei *“Doe eens normaal!”* De man antwoordde vervolgens tegen de Thaise jongen: *“Ach, je moet je bek houden. Vuile kutchinees, ga toch weg naar je eigen land. Bruine pinda!”* Toen de Thaise jongen wegliep, werd hij vervolgens door de man vastgepakt en geslagen.

Bij eveneens een groot deel van de racistische geweldsincidenten was het geweld een reactie op een racistische belediging. Een voorbeeld hiervan speelde zich af tussen twee

bewoners in een daklozenopvang. Een Turkse man en een autochtone vrouw hadden ruzie. De man werd door de vrouw daarbij uitgescholden voor *“kutturk”* en *“vieze Turk”*, waarop hij haar een klap gaf. Een ander voorbeeld betreft een ruzie tijdens het uitgaan, waarbij een donkere jongen meerdere malen werd uitgescholden voor *“vieze neger”* en andere scheldwoorden. Een maand later sloeg de donkere jongen samen met een paar vrienden de jongen die hem uitschold voor *“vieze neger”*, in elkaar.

We vonden ook een aantal geweldsincidenten waarbij er geen andere aanleiding lijkt te zijn voor de mishandeling dan racistische intenties. Als voorbeeld van een dergelijk incident is een Angolese man met zijn zesjarige zoontje over straat fietste, waarbij hij werd uitgescholden voor *“Vieze kankerzwarte”*. Hij herkende de schelder van een eerdere belediging en zei hem dat hij nu wist waar hij woonde. De schelder achtervolgde hem vervolgens en mishandelde hem met een ijzeren pijp.

Tot slot vonden we incidenten die niet in een van bovengenoemde type racistische geweldsincidenten lijken te vallen. Zoals een incident waarbij een meisje werd mishandeld nadat zij het opnam voor iemand die werd gediscrimineerd. Dit incident verliep als volgt. Verschillende tieners waren op straat aan het spelen, toen een 14-jarige jongen dingen riep als *“Turken moeten terug naar hun eigen land”*. De jongen beledigde een Turkse man die hem aansprak en de man nadeed in gebrekkig Nederlands. Een meisje zei hier iets van en kreeg daarop een klap in haar gezicht van de jongen.

Bedreiging

De steekproef bevatte daarnaast 25 incidenten waarbij sprake was van bedreiging. In ongeveer de helft van de gevallen was de bedreiging onderdeel van een escalatie van een ander incident. Een voorbeeld hiervan speelde zich af op straat. Toen van een groep kinderen tussen de 10 en 14 jaar aan het voetballen waren op een veldje, ging één jongen wildplassen in een steegje, waarop hij werd aangesproken door een buurman. De buurman werd boos, kwam met een luchtbuks naar buiten en riep: *“Kutmarokkanen, als jullie nog één keer iets doen, schiet ik jullie door jullie kop”*. In een ander voorbeeld van een dergelijk incident vroeg een bewoner van een zorginstelling de nachtportiers om de camerabeelden te mogen bekijken. Toen de portiers hem zeiden dat dit niet kon, werd

de bewoner boos en riep: “*Vieze zwarte! Je moet met je poten van me afblijven. Vooral jij, zwarte. Jullie gaan vanavond dood!*”

In iets minder gevallen leken racistische intenties de aanleiding te zijn voor een bedreiging. Een voorbeeld hiervan is een Surinaams gezin dat door hun buurman werd nage-roepen: “*Kankerbuitenlanders, ik maak jullie allemaal af!*” Een ander voorbeeld speelde zich af bij een school. Een leerkracht hoorde een groepje jongens over een Turks jongetje dat achter hem stond zeggen: “*Die vieze Turk achter jou moeten we hebben.*” Toen de leerkracht, die zelf ook een getinte huid heeft, hierop reageerde, zeiden ze: “*Rot op naar je eigen land, vieze Turk! Alle buitenlanders het land uit!*”

Vernieling

Verder vonden we in onze steekproef twee incidenten van vernieling. In een van deze incidenten sloeg een man de ruit van de woning kapot van de nieuwe vriend van zijn ex-vriendin. Aanleiding hiervoor was dat de man door de nieuwe vriend van zijn ex een paar keer was gebeld met de vraag: “*Wanneer kom je dan, vieze kutneger?*”

Treiteren

Bij zes van de incidenten uit onze steekproef was er sprake van treiteren. We plaatsen deze incidenten onder treiteren, omdat het zwaardere incidenten zijn dan eenvoudige beledigingen, maar er geen sprake is van bedreiging of mishandeling. In een voorbeeld van een treiterincident was het slachtoffer een Syrisch gezin, dat gepest werd door jeugd uit de buurt. De jeugd riep teksten naar het gezin als: “*Het dorp is van ons, geen islam hier!*” Verder werd een dochter van het gezin bespuugd en werd er met bierflesjes gegooid. In een ander voorbeeld werd een Afrikaans gezin getreiterd, er werd belletje getrokken en eieren tegen hun woning gegooid, en gescholden met “*kutnegers*”.

Doelbekladding

In de steekproef vonden we ten slotte ook drie incidenten van doelbekladding. In een van deze incidenten was het kluisje van een 17-jarige jongen met een migrantenachtergrond beklad met een hakenkruis, zijn naam en “*nigger*”. Bij een ander incident was de tekst “*Kill all moslims*” geschreven onder het balkon van een Marokkaanse vrouw.

5.2.2 (gevoel van) Ongelijke behandeling

We vonden in de steekproef acht incidenten waarbij mensen vanwege hun ras, huidskleur of culturele, nationale of etnische herkomst ongelijk werden behandeld. Hierbij hoeft het niet daadwerkelijk te gaan om ongelijke behandeling of racisme: ook incidenten waarin het slachtoffer (al dan niet terecht) het gevoel heeft ongelijk te zijn behandeld, nemen we hierin mee. Incidenten waarin naast (het gevoel van) ongelijke behandeling ook geweld kwam kijken, vallen niet binnen deze categorie, maar binnen de categorie racistisch geweld. Het aantal incidenten in de steekproef dat in deze categorie valt, is aanzienlijk kleiner dan in 2014, wat een gevolg is van het vernieuwde screeningsproces van de racistische incidenten (zie ook paragraaf 5.1).

In de helft van deze incidenten waarbij sprake is van (een gevoel van) ongelijke behandeling op grond van racistische motieven, voelen verdachten die zijn gearresteerd zich ongelijk behandeld door de politie. Een voorbeeld hiervan is een Marokkaanse man die aangifte wilde doen van een bedreiging. Zijn aangifte werd echter niet opgenomen, omdat hij in deze zaak al was verhoord en zijn verhaal daarom volgens de politie voldoende bekend is. De man zei vervolgens: “*U bent een racist, als ik geen Marokkaan was maar een Nederlander, dan had u de aangifte al lang opgenomen.*” Een ander incident laat zien dat het (gevoel van) ongelijke behandeling soms aanleiding kan zijn voor negatief gedrag door degene die zich ongelijk behandeld voelt. Een donkere vrouw in een uitgaansgelegenheid zegt dat iedereen tegen haar is vanwege haar huidskleur en zorgt daarna voor overlast. Zo noemt ze de bedrijfsleider een racistische kankerhomo en geeft ze hem een klap als ze het café wordt uitgezet.

5.2.3 Bekladdingen met racistische teksten

Naast de “gerichte” bekladdingen binnen de subcategorie racistisch geweld, vonden we in de steekproef vier incidenten van “ongerichte” bekladdingen. Het gaat hierbij om bekladding met racistische teksten of afbeeldingen op een willekeurige plek, en dus niet op woningen of gebouwen van mensen met een migratieachtergrond. Hierbij moet worden opgemerkt dat het aantal ongerichte bekladdingen met racistische teksten in werkelijkheid mogelijk aanzienlijk hoger ligt dan het aantal bekladdingen dat bij politie wordt gemeld. Het is immers goed voorstelbaar dat een racistische tekst of afbeelding

op een willekeurige plek eenvoudigweg wordt verwijderd, of in elk geval niet bij politie wordt gemeld. Een voorbeeld van dergelijk incident in onze steekproef was een bekladding van racistische leuzen op een school.

5.2.4 Racistisch schelden

Een derde van de incidenten (53 incidenten) in de steekproef betrof incidenten van racistisch schelden. Onder racistisch schelden verstaan we beledigingen geuit aan het adres van een persoon die betrekking hebben op zijn of haar huidskleur, nationaliteit of cultuur (inclusief schelden tegen moslims; deze incidenten worden hieronder apart besproken).

Net als in voorgaande jaren is een aparte query gedraaid om racistische scheldincidenten te vinden in de BVH. Op deze manier vonden wij over 2015 in totaal 842 racistische scheldincidenten. Deze zijn bijna allemaal ook gevonden met de andere query's voor racistische incidenten, wat voor ons een van de redenen was om geen apart hoofdstuk over scheldincidenten meer op te nemen in deze rapportage.

Het aantal racistische scheldincidenten dat wij over 2015 vonden in de BVH, is min of meer gelijk gebleven aan het aantal in 2014. In tabel 5.4 is af te lezen dat in de regio's Den Haag en Oost-Nederland in 2015 de meeste racistische scheldincidenten zijn te vinden in de BVH. Deze regio's worden op afstand gevolgd door achtereenvolgens de regio Rotterdam, Midden-Nederland en Amsterdam. Ten opzichte van 2014 is het aantal racistische scheldincidenten in enkele regio's toegenomen, te weten de regio's Oost-Nederland, Den Haag en Oost-Brabant. In de regio Rotterdam nam het aantal racistische scheldincidenten juist af ten opzichte van 2014, evenals in de regio's Noord-Nederland en Zeeland-West-Brabant. Het is onduidelijk wat hiervoor de verklaringen zouden kunnen zijn.

Tabel 5.4 Racistisch schelden naar regionale eenheid.

Regionale eenheid	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Noord-Nederland	65	78	89	88	62	49
Oost-Nederland	229	237	213	225	114	129
Midden-Nederland	135	162	146	154	96	96
Noord-Holland	121	127	144	117	64	59
Amsterdam	190	170	135	123	86	92
Den Haag	197	198	196	217	104	130
Rotterdam	249	209	173	208	130	104
Zeeland – West-Brabant	90	86	101	77	80	54
Oost-Brabant	97	90	96	87	47	80
Limburg	53	55	48	44	42	48
KLPD en Marechaussee	14	21	11	6	-	-
Totaal	1440	1433	1352	1346	825	842

Een voorbeeld van een racistisch scheldincident in 2015 dat wij vonden in de BVH, is een burencnflict, waarbij twee Turkse mannen met een aantal kleine kinderen door een buurvrouw werden uitgescholden: *“Kankerturken, ga terug naar je eigen land. Kankerturken”*, waarbij de buurvrouw wees naar de mannen en de kinderen. Ook bij een ander incident waren kinderen het slachtoffer van de scheldpartij. Hierbij werden kinderen van Indische afkomst door een buurtbewoonster uitgemaakt voor *“Bruintje”* en *“Ga terug naar je eigen land”*. Toen hun moeder vervolgens langsging, zei de vrouw dat er alleen maar witte kinderen mogen spelen en geen zwarte. In een ander voorbeeld werd de medewerkster van een supermarkt uitgescholden voor zowel *“Kutnegerin”* als *“racist”*. Daarnaast kwamen we scheldwoorden tegen zoals *“kutmarokkaan”*, *“kankerbuitenlander”*, *“roetmop”* en *“vuile kankeraap”*. In een klein deel van de scheldincidenten die wij doorlazen, werd racistisch gescholden richting een blank persoon. Een voorbeeld is een blanke man die op straat werd uitgescholden voor *“kuthollander”*.

5.3 Moslimdiscriminatie

Een substantieel deel van de incidenten met een racistisch karakter in de BVH zijn incidenten van moslimdiscriminatie, namelijk 466 incidenten. Moslimdiscriminatie is het beledigen, haat zaaien tegen en het discrimineren van personen of groepen op grond van hun godsdienst, de islam. Ook het (systematisch) ongelijk behandelen of buitensluiten van moslims, en geweld tegen moslims vanwege hun geloof valt onder de noemer moslimdiscriminatie. Het gaat hierbij dus om discriminatie van personen of groepen personen (moslims), en niet om beledigingen van de godsdienst (islam). Het schelden tegen moslims wordt, net als bij racistisch en antisemitisch schelden, onderscheiden als aparte categorie incidenten.

De 466 incidenten waarbij sprake was van moslimdiscriminatie in 2015, is een verdrievoudiging van het aantal van 142 incidenten van moslimdiscriminatie in 2014. In 2013 vonden we overigens een nog kleiner aantal (35) incidenten. In tabel 5.5 is af te lezen dat de toename in het aantal incidenten van moslimdiscriminatie een landelijk fenomeen is en niet alleen voorkomt in enkele regio's. Een mogelijke verklaring voor de toename van het aantal incidenten zijn de toegenomen maatschappelijke spanningen, in het bijzonder als gevolg van terroristische aanslagen die in 2015 zijn gepleegd in Europa en de onrust rondom de komst van grote groepen vluchtelingen die voor een belangrijk deel uit islamitische landen afkomstig zijn. De toename van het aantal incidenten van moslimdiscriminatie in de politiegegevens is in elk geval niet toe te wijzen aan veranderingen in de dataverzameling. In 2013, 2014 en 2015 zijn immers dezelfde query's gebruikt om te zoeken naar discriminatie van moslims.

Tabel 5.5 Aantal incidenten van moslimdiscriminatie naar regionale eenheid in 2014 en 2015.

Regionale eenheden	2014	2015
Noord-Nederland	13	36
Oost-Nederland	19	64
Midden-Nederland	19	68
Noord-Holland	13	38
Amsterdam	24	44
Den Haag	21	80
Rotterdam	11	46
Zeeland-West-Brabant	13	42
Oost-Brabant	9	26
Limburg	0	22
Totaal	142	466

In tabel 5.6 is het aantal incidenten van moslimdiscriminatie per maand weergegeven. Het valt op dat in de maand januari, en in mindere mate ook in november, meer sprake lijkt te zijn geweest van incidenten dan in de rest van het jaar. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in januari en november 2015 terroristische aanslagen werden gepleegd in Parijs die veel aandacht kregen in Nederland: de aanslag op het satirische blad Charlie Hebdo op 7 januari en meerdere aanslagen in Parijs op 13 november. Het lijkt er dus op dat deze aanslagen invloed hebben gehad op het aantal incidenten van moslimdiscriminatie: ofwel doordat zich meer incidenten voordeden, ofwel doordat slachtoffers incidenten eerder meldden. Gezien de kleine aantallen incidenten in elke maand moeten deze verschillen wel met voorzichtigheid worden beschouwd.

Tabel 5.6 Moslimdiscriminatie naar maand in 2015.

Maand	Aantal	Maand	Aantal
Januari	76	Juli	27
Februari	43	Augustus	28
Maart	43	September	22
April	35	Oktober	36
Mei	36	November	50
Juni	41	December	29
Totaal 466			

5.3.1 Beschrijving incidenten moslimdiscriminatie

Om de incidenten van moslimdiscriminatie te kunnen duiden onderzochten we de inhoud van een steekproef van ongeveer een kwart van de incidenten van moslimdiscriminatie die zijn gevonden in de BVH. Deze 132 incidenten zijn in te delen in dezelfde 4 categorieën als de racistische incidenten. Dit zijn (1) racistisch geweld, (2) (gevoel van) ongelijke behandeling, (3) (ongerichte) bekladdingen met racistische teksten en (4) racistisch schelden.

De meeste incidenten van moslimdiscriminatie betroffen geweld of beledigingen (zie tabel 5.7). Bij 'geweld' onderscheiden we bij de incidenten van moslimdiscriminatie de categorie 'opruiming', die we niet tegenkwamen bij de racistische incidenten, maar wel bij moslimdiscriminatie en ook bij intentioneel antisemitisme. Hierbij gaat het om bedreigende berichten die gericht zijn aan de hele groep (moslims), maar niet op een specifiek doelwit. Voorbeelden hiervan zijn teksten als *"Alle moslims moeten dood"*. De steekproef van moslimincidenten bevatte geen incidenten waarbij er sprake was van vernieling.

Bij 23 van de 132 incidenten uit de steekproef was geen sprake van moslimdiscriminatie, of kon het incident niet in de BVH gevonden worden. De incidenten waarbij geen sprake was van moslimdiscriminatie, betroffen onder meer beledigingen jegens of kritische opmerkingen over de islam in plaats van groepsbelediging van moslims. Ook zijn enkele incidenten gevonden waarbij in mutaties werd geschreven over een (mogelijk) radicaliserend persoon.

Tabel 5.7 Steekproef incidenten van moslimdiscriminatie verdeeld over vijf categorieën.

Moslimdiscriminatie	
Geweld tegen moslims en islamitische doeleinden: (16 keer mishandeling, 16 keer opruiming, 9 keer bedreiging, 8 keer treiteren, 3 keer doelbekladding en 0 keer vernieling)	52
Belediging, oftewel moslimschelden	42
Geen moslimdiscriminatie of niet gevonden	23
Ongerichte bekladdingen	9
(gevoel van) Ongelijke behandeling	6
Totaal	132

5.3.2 Geweld tegen moslims of islamitische doelwitten

De meeste incidenten in onze steekproef van de incidenten van moslimdiscriminatie vallen binnen de categorie geweld. De aanleidingen voor deze geweldsincidenten zijn onder te verdelen in:

- incidenten waarbij racistische intenties aanleiding zijn van het -geweld;
- incidenten waarbij de moslimdiscriminatie onderdeel is van een escalatie van een ander incident, zoals een ruzie tussen burens of tussen (ex-)partners;
- incidenten waarbij een belediging van een moslim voor het slachtoffer van de belediging aanleiding is tot het plegen van geweld.

Mishandeling

Bij zestien incidenten in de steekproef van moslimdiscriminatie was sprake van mishandeling. Bij ongeveer de helft van deze incidenten ging het om een escalatie. Een voorbeeld van een dergelijk incident is een dronken passagier die in een nachtbus weigerde om 5 euro voor de rit te betalen, waar de (islamitische) beveiligiger hem vervolgens op aansprak. De beveiligiger en de buschauffeur werden hierop uitgescholden voor *"kanker-moslims"* en *"kanker Marokkanen"*. Ook riep de passagier *"kijk nou wat jullie in Parijs hebben gedaan."* Toen de beveiligiger de politie belde, liep de passagier weg. De beveiligiger hield hem tegen en verzocht hem op de politie te wachten, waarop de dronken passagier hem in zijn gezicht sloeg. In enkele andere gevallen was de mishandeling een escalatie van een verkeersruzie. Een voorbeeld hiervan is een incident waarbij een vrachtwagenchauffeur en een autobestuurder ruzie hadden en beiden elkaar van afsnijden beschuldigden. Dit leidde tot een woordenwisseling en een worsteling, waarbij de vrachtwagenchauffeur tegen de autobestuurder zegt: *"Wat moet je nou, kutmoslim."* Beide partijen zouden geslagen hebben.

Naast deze escalaties bevatte onze steekproef ook incidenten van mishandeling van moslims zonder andere aanleiding dan de achtergrond van het slachtoffer. Een voorbeeld is een incident waarbij bij een vrouw met een hoofddoek die met haar auto voor het stoplicht stond op het raampje werd getikt door een man. Toen ze het raam opende, begon de man aan haar hoofddoek te trekken. Ook stompte hij haar tegen haar hoofd en

riep: “*kankermoslim*”. Een andere autobestuurder kwam tussenbeiden. De vrouw hield een hersenschudding over aan het incident. Een ander voorbeeld van een dergelijke mishandeling speelde zich af tussen collega’s. Een Marokkaanse man hoorde een collega tegen een andere collega iets zeggen in de trant: “*Wat er in Parijs is gebeurd, alle moslims moeten het land uit*”. Later kreeg hij zonder duidelijke aanleiding van deze collega een klap in zijn gezicht. Dit incident speelde zich af drie dagen na de aanslagen in Parijs van november 2015.

Bedreiging

De steekproef van incidenten van moslimdiscriminatie bevatte negen bedreigingen. Een voorbeeld is een Marokkaanse vrouw die werd bedreigd door haar burens. Deze burens zeiden: “*Vieze kanker Marokkaan, kom maar naar beneden dan maken we je af*”, en: “*Kom dan naar beneden met je vieze theedoek*.” Daarnaast vonden wij bedreigingen op schrift, zoals bij een moskee die in de post een zakje met varkensvlees en een brief ontving met de tekst: “*Beste kameleenneukers. Ik stuur jullie een cadeautje, omdat jullie de politie op mij hebben afgestuurd. (...) Als jullie zo doorgaan, zullen er mensen jullie varkensstal in de brand steken (...) de Nederlanders zijn het zat! (...) Pas op, want we houden jullie in de gaten!*”

Onder de bedreigingen in onze steekproef vonden wij ook enkele incidenten waarbij de bedreiging een reactie was van een moslim op een belediging. Zo speelde een burenruzie waarbij iemand “*kutmoslim*” had gezegd. Het doelwit van deze belediging zei daarop: “*Als je me nog één keer kutmoslim noemt, dan vouw ik je op en stop ik je in de brievenbus!*”

Treiteren

Treiteren van moslims komt acht keer voor in de steekproef. Zo was voor de voordeur van een Somalisch gezin een plastic tas met poep neergelegd. Op de tas lag een brief met daarop de tekst: “*Fuck Mohamed. Wij zijn honden + varkens? Hier heb je iets van een varken. Alle moslims oprotten! Wij moeten jullie hier niet*.” Treiteren van moslims lijkt echter vooral voor te komen in de vorm van brieven, met al dan niet een pakketje varkensvlees bijgesloten. Een islamitische school ontving bijvoorbeeld meerdere brieven waarin ze met “*varkensschool*” worden aangesproken. In deze brieven werd ook

felle kritiek geuit op het feit dat op deze school een niet-islamitische docente werkt. Deze docente hoorde volgens de brieven schrijver niet op deze school te werken. Zo stond in de brief over deze docente: “*Zij is een vuile overloopster of zij werkt daar onder dwang*.”

Doelbekladding

Bij drie van de 132 incidenten van moslimdiscriminatie was sprake van doelbekladding. Een voorbeeld hiervan is een moskee die met hakenkruisen was beklad. Ook vonden we een bekladding aan het adres van een Marokkaans echtpaar. Hun auto en huis werden met hakenkruisen beklad en op hun auto werd een sticker van ISIS geplakt.

5.3.3 Opruiing

In de steekproef van moslimdiscriminatie vonden wij zestien incidenten die niet goed in een van de bestaande categorieën leken te passen. Daarom onderscheiden we bij moslimdiscriminatie een extra categorie, namelijk ‘opruiging’. Bij de overige racistische incidenten vonden wij geen incidenten die vallen binnen deze categorie. Bij opruiing gaat het om incidenten waarbij bedreigende en vaak zeer wrede teksten worden geuit aan het adres van moslims of moskeeën, maar zonder dat hierbij één specifieke moslim als doelwit wordt aangewezen. Kort samengevat gaat hier hierbij om groepsdiscriminatie. Dit type incidenten zagen we niet bij racisme, maar dus wel bij moslimdiscriminatie en ook bij intentioneel antisemitisme. De meeste opruigingen die wij vonden, kwamen voor op internet. Daarnaast ging het vaak om meerdere opmerkingen van verschillende mensen bij elkaar.

Een voorbeeld van opruiing is een reeks uitingen op Instagram. Voorbeelden van uitingen in deze reeks zijn: “*We hebben ons land verkocht aan de duivel die Mohammed heet. Verbrand alle moskeeën en sloop alles wat niet Nederlands is. We moeten straten reinigen, opgekankerd met de vluchtelingen*”, en: “*Alle hoofddoeken het land uit. Veeg de straten schoon met de hoofddoeken van de kankermoslims*.” Bij een ander deel van de incidenten waren de opruiende teksten geplaatst op Facebook, zoals bij een incident waarbij meerdere reacties kwamen op een Facebookbericht met een ‘oproep tot verzet tegen islamisering’. Voorbeelden van reacties bij dit bericht zijn: “*Volgende keer varkens-*

bloed meenemen en over de moskee pleuren”, en: *“Volgende keer de fik erin zetten net als dat elke moskee de fik in mag, en het liefst op vrijdag als die smerige pedofiel aanbiddende inteeltschoften erin zitten. Een goede moslim is een dooie moslim. En van mij mogen er alleen nog goede moslims zijn.”*

Opvallend is dat de incidenten van opruiing in onze steekproef vooral plaatsvonden in de maanden januari/februari of in het laatste kwartaal, met een piek in november. Hierdoor lijkt het erop dat er een verband is met maatschappelijke spanningen rond de terroristische aanslagen die in januari en in november 2015 plaatsvonden in Parijs. Dit verband komt soms ook terug in de beschrijvingen van de incidenten, zoals in het volgende twitterbericht: *“Na het akkefietje op de Thalys raak ik er meer en meer van overtuigd dat het enige juiste moslimbeleid uit de loop van een vuurwapen komt.”* Een ander voorbeeld is een oproep daags na de aanslagen in november tot het afslachten van moslims: *“Denk aan Frankrijk”*, of het bericht *“Vergassen die moslims”* in combinatie met #vluchtelingen.

5.3.4 (gevoel van) Ongelijke behandeling

De steekproef van incidenten van moslimdiscriminatie bevatte zes incidenten waarbij sprake was van een (gevoel van) ongelijke behandeling. Een voorbeeld hiervan speelde zich af bij een gesprek van een hoofddoek dragende moslima met het UWV. De vrouw is arbeidsongeschikt wegens gezondheidsklachten. Tijdens het gesprek stelde de medewerker van het UWV haar echter vragen die zij als discriminerend ervoer, zoals waarom ze een hoofddoek draagt en of ze door haar man wordt gedwongen om thuis te blijven en dus niet te werken.

5.3.5 Ongerichte bekladdingen

Tot slot blijkt uit de steekproef dat incidenten van moslimdiscriminatie soms ook ongerichte bekladding zijn. Een voorbeeld is een bekladding van de tekst *“weg met moslims”* op een openbare plek. Ook bekladding met stickers kwam voor; zoals stickers met *“Stop de Islamterreur”* op verschillende bushokjes.

5.3.6 Schelden tegen moslims

Onderdeel van de racistische scheldincidenten is ‘schelden tegen moslims’. Dit zijn scheldpartijen waarbij het woord ‘moslim’ of ‘islam’ als scheldwoord wordt gebruikt of waarbij moslims met voor hun geloof beledigende uitingen worden aangesproken. In 2015 vonden we in de BVH 222 van dit type incidenten. Dit is bijna een verdrievoudiging van het aantal incidenten van moslimschelden in 2014. In tabel 5.8 is af te lezen dat het aantal incidenten van schelden tegen moslims in alle politieregio’s is toegenomen. Deze toename is het duidelijkst in de regio Den Haag, waar net als in 2014 de meeste incidenten van schelden tegen moslims plaatsvonden.

Tabel 5.8 Schelden tegen moslims naar regionale eenheid.

Regionale eenheid	2014	2015
Noord-Nederland	3	12
Oost-Nederland	14	28
Midden-Nederland	5	32
Noord-Holland	6	15
Amsterdam	10	19
Den Haag	17	43
Rotterdam	12	23
Zeeland - West-Brabant	8	13
Oost-Brabant	7	18
Limburg	6	19
Totaal	88	222

Bijna een derde van de 132 incidenten in de steekproef van incidenten van moslimdiscriminatie betrof schelden tegen moslims. Vooral de scheldwoorden *“kutmoslim”* en *“kankermoslim”* werden veel gebruikt. Ook komen in scheldpartijen tegen moslims vaak uitingen voor als *“ga terug naar je eigen land”*. Daarnaast zien we meerdere keren dat het dragen van een hoofddoek als verwensing wordt gebruikt, bijvoorbeeld in uitingen als *“... met je hoofddoek”* of het verwijzen naar een hoofddoek met *“theedoek”*. Een aantal keer werd ook gescholden met scheldwoorden als *“terrorist”*, *“extremist”* of *“jihadist”*.

Tot slot valt op dat er soms een combinatie wordt gemaakt tussen een scheldwoord dat betrekking heeft op de islamitische achtergrond van het slachtoffer (“*kutmoslims*”) en een scheldwoord dat betrekking heeft op de etnische achtergrond (“*kut Turk*”).

5.3.7 Verband moslimdiscriminatie met maatschappelijke spanningen

Afgaand op de incidenten in onze steekproef zien we een mogelijke connectie tussen moslimdiscriminatie en terroristische aanslagen. Dit komt bijvoorbeeld terug in de gebruikte scheldwoorden tegen moslims (“*terrorist*”) en in verwijzingen naar de aanslagen, zoals in het incident waarin werd gezegd “*Wat er in Parijs is gebeurd*”. In sommige incidenten zien we dat individuele Nederlandse moslims worden aangesproken op terrorisme, zoals “*Kijk nou wat jullie in Parijs hebben gedaan*.”

Het verband tussen moslimdiscriminatie en maatschappelijke spanningen komt het duidelijkst naar voren bij discriminatie van moslims kort na een terroristische aanslag. In 2015 waren er twee terroristische aanslagen die een zeer grote impact hadden in Nederland: de aanslag Charlie Hebdo op 7 januari en de gecombineerde aanslagen in Parijs op 13 november. Van de negentien incidenten in onze steekproef waarin duidelijk naar terrorisme werd verwezen, vonden er vijf plaats in januari of de eerste week van februari, en vijf kort na 13 november. Bovendien zien we dat bij de incidenten in deze periode expliciete verwijzingen naar de aanslagen. Soms wordt dit zelfs als reden genoemd voor een uiting te doen. Vooral bij incidenten waarbij er sprake was van ‘opruiming’ wordt vaak naar terroristische aanslagen verwezen (“*Afsterven alle kanker moslims, om onschuldige burgers te doden*”).

De connectie tussen moslimdiscriminatie en de discussie rond vluchtelingen zien we minder duidelijk terug. We vonden in de steekproef vijf incidenten waarbij expliciet naar vluchtelingen werd verwezen. Bij al deze incidenten ging het om opruiming op internet.

5.4 Discriminatie van Roma en Sinti

Al jaren is het aantal incidenten van discriminatie van Roma en Sinti dat wij vinden in de politiegegevens, klein. Over het jaar 2015 vonden wij er negen. In 2014 waren dit er

vijf. Vier van de incidenten van discriminatie van Roma en Sinti in 2015 vonden plaats in de regio Oost-Nederland, twee incidenten in Oost-Brabant. De overige incidenten vonden plaats in verschillende regio’s. Bij het MDI kwamen in 2015 drie meldingen binnen van discriminatie van Roma en Sinti op het internet (Stichting Magenta, 2016).

5.5 Bevindingen uit andere bronnen

In deze paragraaf presenteren we de bevindingen uit andere bronnen over racisme en moslimdiscriminatie in Nederland in 2015. Ook beschrijven we de aantallen incidenten die zijn gemeld bij de meldpunten voor internetdiscriminatie MiND en het MDI. In hoofdstuk 6 gaan we dieper in op racisme op internet.

Andere bronnen over racisme

De antidiscriminatie-voorzieningen registreerden in 2015 in totaal 1965 klachten van racisme (exclusief moslimdiscriminatie); met 41% van het totale aantal meldingen is racisme hiermee (net als in voorgaande jaren) de meest voorkomende grondslag bij de ADV’s.⁷ Het aantal klachten van racisme bij de ADV’s is in 2015 gedaald ten opzichte van eerdere jaren. Dit beeld komt niet overeen met wat wij zien in deze rapportage of de verwachting gezien de maatschappelijke spanningen in 2015. Mogelijk heeft dit te maken met het gegeven dat moslimdiscriminatie bij de ADV’s apart van racisme wordt geregistreerd.

In tegenstelling tot het aantal meldingen van racisme bij de ADV’s is het aantal racistische uitingen op internet volgens de cijfers van MiND en MDI in 2015 toegenomen ten opzichte van 2014. Deze toename is vermoedelijk een gevolg van de discussie rond de komst van vluchtelingen naar Nederland (zie ook MiND, 2016). MiND ontving in 2015 289 meldingen van online discriminatie op grond van ras (exclusief moslimdiscriminatie). Dit is een toename ten opzichte van 2014, waarin MiND 159 meldingen ontving over racisme op internet. Het MDI registreerde daarnaast over 2015 in totaal 572 meldingen van discriminatie op grond van ras op internet. Dit zijn ongeveer even-

⁷ Bij de ADV’s wordt discriminatie geregistreerd op grond van geslacht, godsdienst, handicap, herkomst, leeftijd, seksuele gerichtheid, overig/niet-wettelijk en antisemitisme.

veel meldingen als in 2014 (594). Het verband met de discussie rond vluchtelingen is terug te zien in het feit dat het totale aantal meldingen van discriminatie bij het MiND in het laatste kwartaal veel hoger lag dan in de rest van het jaar: in de laatste drie maanden van 2015 kwam bijna de helft (351 van de 652) van de meldingen binnen. Daarnaast zien we bij beide meldpunten het verband met de discussie rond vluchtelingen, als we kijken naar de groep die gediscrimineerd wordt. Uitingen op internet waarin werd gesproken over vluchtelingen of asielzoekers, werden gecategoriseerd onder 'overige afkomst'. Het aantal meldingen dat betrekking had op mensen van 'overige afkomst' nam bij beide meldpunten in 2015 sterk toe: bij MiND ging het om 147 meldingen, bij MDI om 198. Andere groepen die online werden gediscrimineerd, zijn mensen met een donkere huidskleur (anti-zwartracisme), Marokkanen, autochtone Nederlanders, Turken, Aziaten en Roma en Sinti.

Andere bronnen over moslimdiscriminatie

Het aantal meldingen van moslimdiscriminatie dat in 2015 is binnengekomen bij de ADV's, is toegenomen ten opzichte van 2014. Dit komt overeen met het beeld dat voortkomt uit de politieregistraties. De ADV's registreerden in 2015 240 klachten over moslimdiscriminatie. Dit is een stijging van 45% ten opzichte van 2014 (Dinsbach et al., 2016). In 2015 publiceerden ook twee meldpunten van moslimdiscriminatie, 'Meld Islamofobie' en de Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR), een rapportage over de meldingen die bij hen binnenkwamen. Het meldpunt 'Meld Islamofobie' verzamelde in 2015 in totaal 158 incidenten, waarvan iets meer dan een derde afkomstig uit de maand januari (Abaâziz, 2016). SPIOR registreerde 174 meldingen van moslimdiscriminatie in 2015 (Lachhab & Vorthoren, 2016).

In lijn met wat wij concludeerden op basis van de beschrijvingen van de incidenten van moslimdiscriminatie in paragraaf 5.3, wijten de verschillende meldpunten van (moslim)discriminatie de toename in 2015 aan spanningen rondom de terroristische aanslagen en de komst van islamitische vluchtelingen. Deze connectie is vooral te zien in de aantallen meldingen bij 'Meld Islamofobie'. In januari lag het aantal incidenten bij dit meldpunt aanzienlijk hoger dan in de rest van het jaar, en ook na 13 november is een duidelijke piek te zien in het aantal incidenten dat bij het meldpunt binnenkwam. Ook

is te zien dat vanaf de maand september het aantal meldingen toeneemt, gelijktijdig met de toename van het debat rond de komst van vluchtelingen. Bij de meldingen bij SPIOR valt daarnaast op dat een groot deel van de melders verwijzingen naar terrorisme te horen krijgt, zoals beledigingen voor "terrorist".

In de cijfers van zowel het MiND als het MDI zien we dat onlinediscriminatie van moslims in 2015 sterk is toegenomen ten opzichte van 2014. Moslimdiscriminatie wordt bij zowel MiND als MDI apart geregistreerd en valt bij deze meldpunten onder 'discriminatie op grond van godsdienst'. MiND ontving in 2015 142 meldingen van moslimdiscriminatie op internet, ten opzichte van 20 meldingen in 2014. Bij MDI kamen in 2015 330 meldingen binnen van discriminatie van moslims op internet, ten opzichte van 219 in 2014. Moslimdiscriminatie is hiermee in 2015 de categorie met het grootste aantal meldingen bij het MDI.

6 Verdieping online-antisemitisme en racisme

In dit verdiepende hoofdstuk kijken we nader naar racisme en antisemitisme op internet. Hiervoor zijn twee aanleidingen. De eerste is dat er met de komst en opvang van vluchtelingen in Nederland in 2015 sprake is van toegenomen maatschappelijke spanningen, die zich deels lijken te uiten op het internet. De tweede is dat we in de politiekegevens over de racistische en antisemitische incidenten in het jaar 2014 meer incidenten van racisme en antisemitisme op internet vonden dan in de jaren ervoor. Bovendien lijkt de aanleiding van deze online-incidenten te verschillen van de aanleiding van racisme en antisemitisme ‘op straat’.

We beginnen dit hoofdstuk in paragraaf 6.1 met een cijfermatig beeld van racisme en antisemitisme op het internet. De bronnen die we hiervoor gebruiken, zijn de jaarrapportages van de twee Nederlandse meldpunten voor discriminatie op internet: het Meldpunt Internet Discriminatie (MiND) en het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI). MiND is een landelijk meldpunt voor strafbare, discriminerende uitingen op internet, opgericht op initiatief van het ministerie van Veiligheid en Justitie en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het MDI registreert ook meldingen over alle soorten discriminatie op het internet. Na het cijfermatig beeld bespreken we in paragraaf 6.2 de aanleidingen voor en de verschijningsvormen van racisme en antisemitisme op het internet. Dit gebeurt op basis van een inhoudsanalyse van de uitingen. Omdat online-antisemitisme en racisme zeer beperkt is terug te vinden in de BVH en wij in onze dataset niet gericht konden zoeken naar dit type incidenten, heeft MiND ons toestemming gegeven om een deel van de meldingen te bekijken die bij hen zijn binnengekomen.

Om de aanleidingen voor en verschijningsvormen van antisemitische en racistische uitingen op internet te onderzoeken namen wij steekproeven van 25 meldingen van antisemitisme, 25 meldingen van racisme in de eerste helft van 2015, en 25 meldingen van racisme in de tweede helft van 2015. Het opsplitsen van de steekproef van meldingen

van racisme in de twee helften van het jaar maakt het goed mogelijk om inzicht te krijgen in de invloed van de discussie over de komst en opvang van vluchtelingen op het racisme op internet. Omdat sommige uitingen meerdere malen zijn gemeld bij MiND, kwamen we in onze steekproef soms meerdere malen dezelfde uiting tegen. In dit geval lezen we indien mogelijk de eerstvolgende niet-dubbele uiting, waardoor we uiteindelijk toch van elke categorie ongeveer 25 unieke uitingen hebben gelezen.

6.1 Cijfermatig beeld online-antisemitisme en racisme

Om een cijfermatig beeld te geven van racisme en antisemitisme op internet bekeken we de jaarrapportages over 2015 van MiND en MDI. Bij MiND kwamen in 2015 in totaal 652 meldingen binnen over discriminatoire uitingen op internet, bij het MDI 933 meldingen over 1007 unieke uitingen. Hieronder beschrijven we welk deel van deze uitingen antisemitisch en welk deel racistisch was. In tabel 6.1 is af te lezen hoeveel uitingen van antisemitisme, racisme en moslimdiscriminatie op internet in 2014 en 2015 zijn gemeld bij MiND en MDI.

Tabel 6.1 Aantal uitingen van antisemitisme, racisme en moslimdiscriminatie in de registraties van MiND en MDI.

	Antisemitisme	Racisme	Moslim discriminatie
MiND 2014	31	159	20
MDI 2014	328	594	219
Totaal 2014	359	753	239
MiND 2015	46	289	142
MDI 2015	142	572	330
Totaal 2015	188	861	472

Bron: Jaarrapportages 2015 van MiND en MDI (MiND, 2016; Stichting Magenta, 2016).

Antisemitisme op internet

Op basis van het aantal meldingen van online-antisemitisme dat bij MiND en MDI is binnengekomen, lijkt het online-antisemitisme in 2015 te zijn afgenomen (Stichting Magenta, 2016; MiND, 2016). Het MDI ontving in 2015 142 meldingen van antisemitisme en Holocaustontkenning op internet, ten opzichte van 328 meldingen in 2014. Deze afname is in lijn met de bevindingen over antisemitisme op straat (zie hoofdstuk 4) en kan verklaard worden doordat in 2015, in tegenstelling tot in de zomer van 2014, geen noemenswaardige geweldsescalaties waren in het Israëlijs-Palestijns conflict. MiND ontving in 2015 46 meldingen van antisemitische uitingen op internet. Dit is een lichte toename ten opzichte van 2014, toen 31 meldingen van antisemitische uitingen op internet binnenkamen. Deze toename lijkt echter een gevolg van de toegenomen bekendheid van MiND. In 2015 kwamen in totaal namelijk aanzienlijk meer meldingen binnen dan in 2014, waardoor het aantal meldingen van antisemitisme in 2015 een kleiner deel van het totale aantal meldingen betrof dan in 2014, namelijk 7% in 2015 ten opzichte van 10% in 2014.

Racisme op internet

Onlineracisme lijkt op basis van de cijfers van MiND en MDI in 2015 te zijn toegenomen. Deze toename is vermoedelijk te verklaren door de discussie rond de komst van vluchtelingen naar Nederland en de terroristische aanslagen in Parijs (zie ook MiND, 2016). MiND ontving in 2015 289 meldingen van onlinediscriminatie op grond van ras (exclusief moslimdiscriminatie), ten opzichte van 159 in 2014. Het MDI registreerde over 2015 in totaal 572 meldingen van discriminatie op grond van ras op internet. Dit zijn ongeveer evenveel meldingen als in 2014 (594). Het verband met de discussie rond vluchtelingen is terug te zien in het feit dat het totale aantal meldingen van discriminatie bij het MiND in het laatste kwartaal veel hoger lag dan in de rest van het jaar: in de laatste drie maanden van 2015 kwam bijna de helft (351 van de 652) van de meldingen binnen en de racistische uitingen op internet in het tweede half jaar waren ook vaak in de context van nieuwsberichten over de komst van vluchtelingen (zie ook paragraaf 6.3). Daarnaast zien we dat bij beide meldpunten het verband met de discussie rond vluchtelingen, als we kijken naar de groep die gediscrimineerd wordt. Uitingen

op internet waarin werd gesproken over vluchtelingen of asielzoekers, categoriseerden MiND en MDI onder 'overige afkomst', en het aantal meldingen jegens mensen van 'overige afkomst' nam bij beide meldpunten in 2015 sterk toe: bij MiND ging het om 147 meldingen (10 in 2014), bij MDI om 198 (93 in 2014). Andere groepen die online werden gediscrimineerd, zijn mensen met een donkere huidskleur (anti-zwartracisme; 89 meldingen bij MiND, 220 bij MDI), Marokkanen (14 meldingen bij MiND, 90 bij MDI), autochtone Nederlanders (35 meldingen bij MiND, 34 bij MDI), Turken (geen meldingen bij MiND, 22 bij MDI), Aziaten (1 melding bij MiND, 5 bij MDI) en Roma en Sinti (3 meldingen bij MiND, 3 bij MDI).

Beide meldpunten kregen in 2015 meer meldingen van onlinediscriminatie van moslims dan in 2014.⁸ Dit komt overeen met de toename van moslimdiscriminatie die we vonden in de politieregistraties. Moslimdiscriminatie wordt bij zowel het MiND als MDI apart geregistreerd en valt bij deze meldpunten onder 'discriminatie op grond van godsdienst'. Het MiND ontving in 2015 142 meldingen van moslimdiscriminatie op internet, ten opzichte van 20 meldingen in 2014. Het MDI ontving in 2015 330 meldingen van discriminatie van moslims op internet, ten opzichte van 219 in 2014. Moslimdiscriminatie is hiermee in 2015 de categorie met het grootste aantal meldingen bij het MDI.

6.2 Online-antisemitisme

We namen een steekproef van 25 meldingen van antisemitisme op internet die in 2015 zijn binnengekomen bij MiND. Van twee meldingen was de oorspronkelijke uiting niet meer te vinden, doordat deze kort na de melding al was verwijderd van internet of doordat in de melding niet duidelijk was aangegeven om welke uiting het ging. Bij vier uitingen bleek geen sprake te zijn van antisemitisme. Hierdoor hebben we in totaal negentien uitingen van antisemitisme op internet kunnen lezen. Na het lezen van deze

⁸ Bij het MDI betreft dit uitsluitend uitingen gericht op mensen met het islamitische geloof, uitingen over het geloof islam zelf zijn niet meegeteld (Stichting Magenta, 2016). Bij het MiND is onbekend of ook meldingen over uitingen gericht op het geloof zijn meegeteld.

negentien uitingen hadden we voldoende beeld van de context waarbinnen antisemitisme op internet plaatsvindt.

We behandelen hieronder eerst het type webpagina waar de antisemitische uitingen zijn geplaatst (zie tabel 6.2). Antisemitische uitingen op internet worden gedaan op verschillende plekken. Uitingen op een forum komen iets vaker voor in onze steekproef dan uitingen op andere plekken. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er over één forum meerdere meldingen zijn gedaan, omdat hier meerdere verschillende uitingen op waren geplaatst.

Tabel 6.2 Bron van antisemitische uitingen op internet.

Website	1
Reacties website	2
Forum	8
Facebook	4
YouTube	3
Instagram	1
Totaal	19

De online-antisemitische uitingen in onze steekproef blijken te verschillen als het gaat om het doelwit. Sommige uitingen zijn gericht aan het adres van een specifiek Joods persoon, andere uitingen zijn gericht aan Joden als groep. Daarnaast vinden we ook een uiting waarin de Holocaust wordt ontkend. In tabel 6.3 is het aantal uitingen in de steekproef per categorie weergegeven. Veruit de meeste uitingen betreffen groepsdiscriminatie.

Tabel 6.3 Antisemitische uitingen op internet naar doelwit.

Persoonlijk	2
Groepsgericht	16
Holocaustontkenning	1
Totaal	19

Een voorbeeld van een antisemitische uiting op internet gericht op de hele groep, werd geplaatst op Facebook. De uiting bestond uit een afbeelding van een schep die as opschept met daarboven de tekst *“How to pick up Jewish chicks”*. De twee persoonsge-

richte antisemitische uitingen in onze steekproef waren reacties op een ander bericht. In één geval was de uiting gericht op de persoon waar een online-artikel over ging. De andere persoonsgerichte uiting kwam als reactie op het bericht dat een (mogelijk Joodse) meneer plaatste.

Aanleidingen van online-antisemitisme

Antisemitisme op internet kan verschillende aanleidingen hebben. Bij de uitingen in onze steekproef kunnen we onderscheid maken tussen eenzijdig antisemitisme (een antisemitische uiting waar geen bericht aan vooraf is gegaan) en antisemitisme dat plaatsvindt in een reactie op een geplaatst bericht of in een onlinediscussie. In tabel 6.4 is het aantal antisemitische uitingen in onze steekproef per categorie weergegeven. Hierbij viel op dat een aantal uitingen was gedaan op extreemrechts getinte websites, waarop actief en doelbewust antisemitische artikelen worden gepost. Uitingen op deze websites staan apart benoemd in de tabel. Verder is een uiting soms een reactie op een (nieuws)bericht over gebeurtenissen in het Israël-Palestinaconflict, ook deze uitingen zijn apart weergegeven in de tabel.

Tabel 6.4 Aanleiding antisemitische uitingen op internet.

Eenzijdig	7
• Waarvan extreemrechts getinte site	3
Reactie	12
• Waarvan Israël-Palestina conflict	3
Totaal	19

Een voorbeeld van een antisemitische uiting op internet als gevolg van het Israëlisch-Palestijns conflict werd geplaatst op een forum, als reactie op een nieuwsbericht over een door Israëlische kogels gedode Palestijn. Iemand plaatste daaronder de tekst: *“Tyfus zionisten, vergassen die Joden. Mis Hitler :(.”* Een voorbeeld van een antisemitische niet-politieke reactie werd geplaatst onder een foto van een BN’er met een Joodse jongen: *“Alle Joden moeten dood.”* Dit zijn voorbeelden van opruiing zoals die ook voorkomen bij moslimdiscriminatie (zie paragraaf 5.3.1).

Een van de incidenten in de steekproef betrof een Holocaustontkenning: een artikel waarin wordt beargumenteerd dat de Holocaust niet heeft plaatsgevonden en de Holocaust “*een leugen*” wordt genoemd. Daarnaast vonden wij enkele voorbeelden van fora waar een namenlijst werd opgesteld van (bekende) Nederlandse Joden “*en andere volksvijanden*”. Op een van deze fora stond onder andere de volgende tekst, waaruit de antisemitische intentie van deze lijst goed duidelijk wordt: “*Van de Jood, als uitheems organisme, kunnen wij verwachten dat hij zich vijandig opstelt en zich in het openbaar, dan wel in het geniep, inspant voor het verzwakken van het gastvolk. Omdat de Jood geen deel is van het volk, is zulk gedrag geen verraad, maar slechts loyaliteit aan zijn eigen stam.*”

Tot slot viel op dat onder de meldingen van antisemitisme in onze steekproef een drietal uitingen was gedaan door iemand uit het buitenland. Het betrof hier reacties op YouTube filmpjes, zoals een filmpje over Anne Frank waar iemand de volgende reactie onder plaatste: “*It’s a known fact the Franks were bankers and stole money, they got what they deserved Heil Hitler.*” Dat dit soort ‘internationale’ uitingen worden gemeld bij het MiND, vonden we alleen bij antisemitische uitingen. Bij de racistische meldingen op internet kwamen we geen internationale uitingen tegen.

Samengevat valt op dat het bij antisemitisme op internet meestal gaat om uitingen gericht op de hele groep, en minder vaak gericht op een aanwijsbaar doelwit (zoals een persoon of gebouw) dan bij offline-antisemitisme. Het merendeel van de antisemitische uitingen wordt daarnaast gedaan als reactie op een onlinebericht. Maar ook eenzijdig online-antisemitisme komt voor. Hierbij vallen vooral de extreemrechts getinte websites op, websites waarop doelbewust antisemitische berichten worden geplaatst.

6.3 Online-racisme

We onderzochten de aard van racisme op internet in 2015 en de mogelijke invloed hierop van de discussie over de komst en opvang van vluchtelingen in Nederland. Om dit te kunnen doen namen we twee steekproeven van 25 bij MiND binnengekomen meldingen van racistische uitingen op het internet. Van één melding uit de eerste helft van 2015 was de oorspronkelijke uiting niet meer te vinden: we lazen dan ook 24 meldingen uit de eerste helft van 2015. Bij het lezen van de steekproef uit de tweede

helft van 2015 dachten we een verband te zien met de terroristische aanslagen. Om hier meer duidelijkheid over te krijgen lazen we willekeurig enkele extra meldingen: in totaal lazen we 27 meldingen uit de tweede helft van 2015. Veruit de meeste racistische uitingen in onze steekproef werden gedaan op Facebook (zie tabel 6.5).

Tabel 6.5 Bron van racistische uitingen op internet.

Website	5
Reacties website	9
Forum	3
Facebook	29
YouTube	1
Twitter	3
LinkedIn	1
Totaal	51

In tabel 6.6 is te zien dat het grootste deel van de racistische uitingen op internet groepsgerichte discriminatie betreft. Een voorbeeld is de volgende reactie op een nieuwsbericht over een overval (waarin overigens niets wordt vermeld over de achtergrond van de daders): “*Wedden dat dit voor de 100% weer die aso-Marokkaantjes zijn, wat heeft dat islamitische & zo schijnheilig gelovige minderheid toch een verrot karakter (...) een enkeltje opflikkeren naar Marokko en nooit meer erin dat tuig.*”

Slechts enkele uitingen waren gericht aan het adres van een specifiek persoon. Een voorbeeld van zo’n persoonsgerichte uiting kwam in reactie op een facebookdiscussie: “*Hij doet net alsof hij hier is uitgenodigd door deze kaaskoppen, laat me je uitnodiging eens zien baardaap (...) je kunt altijd nog teruggaan naar je EIGEN vaderland, want dat zal dit nooit of te nimmer voor je zijn (...) ff in kamelentaal zodat jij het ook snapt, je neukt niet met dezelfde ezels als je vader.*” Een ander voorbeeld van een persoonsgerichte uiting is een vrouw die in een facebookdiscussie andere mensen “*domme Hollanders*” noemt. Onder de noemer ‘overige’ uitingen vallen twee online geplaatste vacatures waarin een voorkeur wordt aangegeven voor kandidaten van een bepaalde afkomst.

Tabel 6.6 Racistische uitingen op internet naar doelwit.

Persoonsgericht	3
Groepsgericht	44
Overig	4
Totaal	51

Aanleidingen voor online racisme

Net als de antisemitische uitingen, zijn de racistische uitingen in te delen in eenzijdige uitingen (een racistische uiting waaraan geen ander bericht vooraf is gegaan) en in reacties op een geplaatst bericht of in een online discussie. In tabel 6.7 is het aantal racistische uitingen in onze steekproef per categorie weergegeven.

Tabel 6.7 Aanleiding racistische uitingen op internet.

Eenzijdig	16
Reactie	35
Totaal	51

Het grootste deel van de racistische uitingen op internet in onze steekproef is een reactie. Voorbeeld hiervan zijn reacties op een nieuwsbericht over het neerschieten van een donkere man door politie: *“Dan moeten negers als ras er maar niet voor zorgen dat ze een slechte naam hebben. (...) Ik zie dit niet als een onschuldige die neergeschoten wordt, maar als preventief ruimen voor hij de Arische medemens wat kan aandoen”* en *“Apen knallen is OK”*. Een ander voorbeeld van een racistische uiting kwam als reactie op een nieuwsbericht over rellen in de Schilderswijk: *“Kutmarokkanen, oppakken en uitzetten die handel”* Een voorbeeld van een eenzijdige racistische uiting was een bericht op een persoonlijke facebookpagina. Het bericht was een foto van een blanke vrouw die kust met een donkere man, met daaronder de tekst: *“White genocide. Race mixing is killing the white race.”* Een ander voorbeeld van een eenzijdige racistische uiting is het volgende Twitterbericht: *“Kermis. Als Marokkanen geen drugs kunnen dealen, dan maar botsautomuntjes.”*

Onlineracisme en vluchtelingenvraagstuk

In tabel 6.8 is het aantal racistische uitingen in de steekproef weergegeven dat verband houdt met vluchtelingen. Dit zijn uitingen die gedaan worden als reactie op een bericht over vluchtelingen, berichten waarin woorden als ‘vluchteling’ of ‘asielzoeker’ expliciet worden genoemd, of berichten waarin op andere wijze duidelijk wordt dat de racistische uiting is gericht op vluchtelingen. Het aantal uitingen over vluchtelingen lag in het tweede half jaar van 2015 duidelijk hoger dan in het eerste halfjaar van 2015. Dit is in lijn met de toegenomen maatschappelijke discussie over de komst en opvang van vluchtelingen. Bovendien blijkt uit de algemene gegevens van MiND dat het aantal meldingen van racisme op internet in het tweede deel van 2015 veel hoger lag dan in het eerste deel. De vraag is of dit een gevolg is van de maatschappelijke onrust of van toegenomen bekendheid van MiND. Zoals beschreven, lag het aantal incidenten van onlinemoslimdiscriminatie in 2015 een stuk hoger dan in 2014. Omdat veel vluchtelingen uit islamitische landen afkomstig zijn, zou dit ook kunnen duiden op een invloed van de discussie rond vluchtelingen op online racisme.

Tabel 6.8 Aantal racistische uitingen over vluchtelingen op internet.

Eerste halfjaar	4
Tweede halfjaar	11
Totaal	15

De uitingen gericht op vluchtelingen vonden nagenoeg allemaal plaats in onlinediscussies naar aanleiding van een geplaatst (nieuws)bericht of artikel, veelal op Facebook maar ook op (nieuws)websites. Een voorbeeld van uitingen in de steekproef gericht op vluchtelingen is de volgende reactie op een nieuwsbericht over een boot met vluchtelingen die is gezonken: *“Dat scheelt weer 400 keer wachten op de wachtlijst voor een huis. Klinkt hard maar van mij mogen ze allemaal verzuipen.”* Verder valt op dat we in deze uitingen vaak anti-moslimsentimenten zien. Zo worden in een facebookbericht vluchtelingen een *“rovende verkrachtende parasiterende groep moslims”* genoemd. Op een andere facebookpagina zegt iemand over vluchtelingen: *“Als er een Allah bestaat, zal die dat tuig stuk voor stuk haten”* en *“het zijn en blijven varkens, stenigen die zoi.”* Hoewel de meeste uitingen gericht op vluchtelingen een reactie waren, bevatte de steekproef

ook een aantal eenzijdige uitingen. Een voorbeeld is een afbeelding, geplaatst op een facebookpagina, van “HG vluchtelingenverwijderaar”.

Bij onlineracisme is dus, net als bij online-antisemitisme, het grootste deel van de uitingen gericht op een hele groep. Racistische uitingen gericht aan het adres van een specifiek persoon komen, afgaand op de meldingen bij MiND, maar weinig voor op internet. In de meeste gevallen wordt een racistische uiting gedaan als reactie op een geplaatst bericht, voornamelijk in onlinediscussies op Facebook. Daarnaast zien we de maatschappelijke spanningen rond de komst en opvang van vluchtelingen terug in het onlineracisme: zowel in het aantal meldingen als in de inhoud van de meldingen.

6.4 Conclusie

Een eerste conclusie over antisemitisme en racisme op internet is dat onlineracisme, en specifiek onlinemoslimdiscriminatie, in 2015 is toegenomen ten opzichte van 2014. Dit komt overeen met het beeld dat naar voren komt uit de politieregistraties. Het valt te verklaren door de maatschappelijke spanningen rond de komst van (islamitische) vluchtelingen en rond de terroristische aanslagen die in 2015 plaatsvonden in West-Europa. In tegenstelling tot onlineracisme is online-antisemitisme juist licht afgenomen. Dit is eveneens in lijn met de bevindingen uit de politieregistraties en kan worden verklaard doordat er in 2014 een piek was in (online) antisemitisme door geweldsescalaties in het Israëlijsch-Palestijns conflict.

Een tweede conclusie is dat online-antisemitisme en racisme veel minder vaak dan bij offline antisemitisme en racisme is gericht aan het adres van een aanwijsbaar doelwit, zoals een persoon of een gebouw. Wanneer wij in de politieregistraties incidenten vonden van antisemitisme of racisme via internet, dan betrof het meestal wel discriminatie van specifiek persoon. Dit zou erop kunnen duiden dat persoonlijke aanvallen eerder bij politie worden gemeld, terwijl uitingen over een hele groep eerder bij organisaties zoals het MiND worden gemeld. Opvallend is dat onze steekproef van incidenten van moslimdiscriminatie in de politieregistraties wel incidenten bevatte die online plaatsvonden, maar geen onlineracisme. Deze incidenten waren bovendien veelal gericht op de hele groep (moslims) en grotendeels ging het hier om incidenten

in de categorie ‘opruiing’. Het is onduidelijk waardoor dit verschil tussen racistische incidenten in het geheel en incidenten van specifiek moslimdiscriminatie precies wordt veroorzaakt.

Een derde conclusie is dat de aanleiding van antisemitisme en racisme op internet vooral reacties zijn op berichten. Bij online-antisemitisme valt op dat we enkele extreemrechts getinte websites tegenkwamen die zijn ingericht op het plaatsen van doelbewust antisemitische berichten. Ook valt op dat (nieuws)berichten over gebeurtenissen in het Israëlijsch-Palestijns conflict soms aanleiding zijn voor antisemitische uitingen op internet. Racistische uitingen op internet zien we vaak juist in onlinediscussies, vooral op facebookpagina’s. Eerste aanleiding is dan bijvoorbeeld een geplaatst (nieuws)bericht, bijvoorbeeld over vluchtelingen. Dit lokt een grote stroom aan reacties uit waaronder racistische uitingen, maar soms ook tegenreacties.

Een vierde conclusie is dat de maatschappelijke spanningen rond de komst en opvang van vluchtelingen in Nederland in 2015 zijn terug te zien in racistische uitingen op internet. Dit zien we ten eerste in de aantallen: een toename van racisme en vooral van specifiek moslimdiscriminatie, en meer meldingen in het laatste kwartaal (waarin de discussie vooral speelde). Ook in de inhoud van meldingen zien we de connectie met de vluchtelingendiscussie: vluchtelingen of asielzoekers zijn het doelwit van de uitingen of berichten over vluchtelingen zijn de aanleiding voor de uiting. Deze verschijnselen zien we bovendien meer in de tweede dan in de eerste helft van 2015.

Samengevat zien we dat in 2015 racisme en moslimdiscriminatie op internet zijn toegenomen, terwijl online-antisemitisme licht is afgenomen: dit is in lijn met het beeld dat we zien in de politieregistraties. Verder blijkt dat onlineracisme en online-antisemitisme veelal zijn gericht op een hele groep in plaats van op een aanwijsbaar doelwit. De incidenten in de politie-registraties die online plaatsvonden, waren vaak wel gericht op een specifiek persoon. Dit zou erop kunnen duiden dat persoonlijke aanvallen eerder bij politie worden gemeld. Verder zien we dat zowel online-antisemitisme als onlineracisme meestal een reactie is op een geplaatst bericht. Tot slot blijkt uit onze verdieping dat de spanningen rond de komst en opvang van vluchtelingen terug zijn te zien in de racistische uitingen op internet, zowel in het aantal meldingen als in de inhoud van uitingen.

7 Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld

(Willem Wagenaar)

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van het extreemrechtse veld in Nederland in het jaar 2015. Dit gebeurt in een longitudinale context, waarbij we de beschreven ontwikkeling in de onderzoeksperiode steeds binnen het kader van een langere ontwikkeling plaatsen. We besteden eerst aandacht aan vragen rond de definitie en afbakening van het begrip ‘extreemrechts’. Vervolgens geven we inzicht in organisatorische ontwikkelingen en in de geweldloze en gewelddadige activiteiten van extreemrechts. Ten slotte gaan we in op verschillende vormen van overheidsrespons op het verschijnsel.

7.1 Kader: afbakening en definitie

In deze rapportage hanteren we een definitie van extreemrechts die is afgeleid van de definitie zoals die door Van Donselaar (Moors, 2009) is opgesteld. Die definitie luidt als volgt: *“Extreemrechtse/rechts-radical formaties zijn organisaties met een meer of minder uitgesproken ideologie die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het ‘eigene’, (varianten van) afkeer van het ‘vreemde’, waarbij een onderscheid tussen het ‘eigene’ en het ‘vreemde’ primair gebaseerd is op etnische verschillen. Verder kenmerkt deze ideologie zich door een hang naar het autoritaire.”*

Centraal in deze definitie staat de ideologie van een formatie, met de nadruk op onderscheid tussen het ‘eigene’ en het ‘vreemde’. Het draait bij het ‘eigene’ om de manier waarop een groepering de eigen groep afbakt en op welke kenmerken de ‘vreemde’ groep daarvan wordt onderscheiden. Dat gebeurt bij verschillende extreemrechtse groepen op verschillende manieren. Maar kenmerkend voor extreemrechtse formaties is wel dat deze afbakening van het ‘eigene’ en het ‘vreemde’ altijd in het hart van de ideologie zit én altijd een etnisch aspect kent. Het ‘eigene’ wordt als homogeen geheel gezien, het ‘eigen volk’ of het ‘eigen ras’, met eenzelfde etniciteit, een gezamenlijke en homogene

culturele identiteit of een gezamenlijk ‘volksbelang’. Het ‘vreemde’ daarentegen kan vele gezichten hebben. Het zit, als dialectische tegenhanger van het ‘eigene’, eveneens in het hart van de ideologie van extreemrechtse formaties, en wordt vooral afgebakend door datgene wat het ‘eigene’ niet is. In de praktijk zien we dat dit etnisch vreemde, afhankelijk van ideologische achtergrond, context en tijdsgewricht op verschillende manieren wordt geformuleerd. Gaat het de ene keer bijvoorbeeld om biologisch afgebakende ‘zwarten’ of ‘Joden’, in een andere situatie gaat het om meer nationaal of religieus afgebakende groepen als ‘Marokkanen’, ‘buitenlanders’, ‘asielzoekers’ of ‘moslims’.

Naast de ideologie hanteert Van Donselaar twee nadere concepten die gebruikt kunnen worden om het extreemrechtse gehalte van een organisatie te bepalen en die wij ook overnemen. Met het concept ‘sociale genealogie’ wordt gekeken in hoeverre een (nieuwe) formatie onderdak biedt aan bekende rechtsextremisten uit andere formaties, een gebruikelijk verschijnsel binnen extreemrechts. Met het concept ‘magneetfunctie’ wordt gekeken in hoeverre bestaande extreemrechtse organisaties zich aangetrokken voelen tot een nieuwe speler.

Met de definitie van Van Donselaar uit 2009 stopte het debat rond definitie en afbakening echter niet. Naast deze definitie was er een sterke behoefte om modernere extreemrechtse partijen, die zich meer richten op thema’s als moslims en immigratie, te onderscheiden van klassieke neonazi’s, voor wie antisemitisme en het denken in biologische verschillen tussen ‘rassen’ in de kern van de ideologie zit. Van Donselaar maakte daartoe een onderscheid in het extreemrechtse veld tussen ‘klassiek extreemrechts’ en ‘nieuw rechts-radicaal’. Onder klassiek extreemrechts werden die formaties begrepen die zich in de klassieke extreemrechtse traditie plaatsen, omdat ze bijvoorbeeld teruggrijpen naar ideeën of symbolen uit het Derde Rijk of uit het klassieke Italiaanse fascisme. Daarnaast zijn er sinds een aantal jaren nieuwe vormen van extreemrechts te herkennen, waarin weliswaar een etnisch geformuleerd onderscheid tussen het ‘eigene’ en het

‘vreemde’ wordt gehanteerd, maar waarbij op andere vlakken verschillen zichtbaar zijn ten opzichte van klassieke extreemrechtse formaties. Zo is er vaak geen sprake van een zichtbare sociale genealogie. Daarnaast is er ook sprake van een verschil tussen dergelijke formaties en klassiek extreemrechts wanneer het over joden en Israël gaat. Bij klassiek extreemrechtse formaties behoren joden en Israël tot het ‘vreemde’, bij nieuw rechts-radicalen tot het ‘eigene’. Dergelijke groepen worden getypeerd als ‘nieuw rechts-radicaal’ (Moors, 2009).

7.2 Extreemrechtse formaties

Het jaar 2015 was voor extreemrechtse formaties een jaar waarin veel maatschappelijke ontwikkelingen speelden die tot de klassieke aandachtsgebieden van extreemrechts behoren. De jihadistische aanslagen in Frankrijk, maar vooral de komst van grote groepen vluchtelingen naar Nederland en de felle discussies daarover zorgden voor omstandigheden die als een voedingsbodem zijn te typeren voor een potentiële groei van extreemrechtse formaties. Deze voedingsbodem vertaalde zich in 2015 in een substantiële toename van de actieve aanhang van extreemrechts; het ging om ruim een verdubbeling.

In deze paragraaf tonen we een parade van extreemrechtse organisaties die in 2015 in Nederland actief waren. De verschillende extreemrechtse groepen zijn in Nederland te onderscheiden op basis van hun ideologische overtuigingen. In grote lijnen is er tussen de verschillende formaties een ideologische scheidslijn zichtbaar die maakt dat ze in drie categorieën zijn in te delen: Identitaire formaties, neonazistische formaties en nieuw rechts-radicalen formaties. We maken daarom in dit hoofdstuk een onderscheid tussen identitaire formaties, die zich vooral beroepen op een Nederlandse identiteit, neonazistische formaties, die zich meer baseren op de oude nationaalsocialistische idealen van het Derde Rijk en nieuw rechts-radicalen formaties die zich niet beroepen op deze oudere ideologieën, maar wel binnen onze definitie van extreemrechts vallen. Verder zal in deze paragraaf kort worden ingegaan op gebeurtenissen rond extreemrechtse muziek. Na de bespreking van deze onderwerpen geven we een beredeneerde schatting van het aantal leden van de besproken formaties.

Voor de samenstelling van dit overzicht is gebruikgemaakt van open bronnen, in belangrijke mate primaire bronnen: publicaties, websites en andere digitale mediakanalen van extreemrechtse formaties en hun aanhang, gesprekken met (voormalige) rechtsextremisten en voorts door het bekijken van publieke activiteiten (demonstraties) van deze organisaties. De data die op deze manier verzameld is, is verder geanalyseerd en ingekaderd met behulp van bestaande literatuur over rechtsextremisme in Nederland, en verder vergeleken en geduid met inzichten van andere waarnemers van het extreemrechtse veld.

7.2.1 Identitaire Formaties

Identitaire formaties streven naar een ideaal van een homogeen Nederlands volk binnen het gebied waar dit volk historisch gezien is gevestigd. Het onderscheid tussen het ‘eigene’ en het ‘vreemde’ spitst zich bij deze groepen vooral toe op het Nederlands taalgebied en de cultureel-etnische eigenheid van het daar levende Nederlandse volk. Dat komt tot uiting in het afwijzen van externe invloeden of bedreigingen jegens dat Nederlandse volk. Primair gaat dat om ‘vreemde’ invloeden door immigratie. Maar identitaire formaties stellen zich bijvoorbeeld ook teweer tegen ‘bedreigingen’ als Engelse leenwoorden in de Nederlandse taal of de aanwezigheid van ‘cultuurvreemde’ buitenlandse multinationals in Nederland. Ook andere veronderstelde aantastingen van die homogene Nederlandse identiteit, zoals pedofilie, drugs of het aanpassen van het uiterlijk van Zwarte Piet zijn reden tot actie door deze groepen. Verder bestaat de uitgesproken wens het veronderstelde homogene Nederlandse taalgebied, bestaand uit Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk, samen te voegen in een nieuw land, Dietsland, en voelt men zich om dezelfde redenen sterk verwant met de blanke Afrikaners in Zuid-Afrika. Ten slotte worden ook politieke tegenstanders gezien als bedreiging van het Nederlandse volk.

In 2015 waren vier groepen actief die als identitair gekwalificeerd kunnen worden: Identitair Verzet, Voorpost, Zwart Front en Hollands Volksbelang.

Identitair Verzet

De actiegroep Identitair Verzet splitste in 2012 af van een andere extreemrechtse formatie, Voorpost. De personele omvang van de groep is sindsdien beperkt gebleven. Al was er in 2015 wel sprake van een kleine toename van de actieve aanhang in de periode dat er veel onrust ontstond over de komst van vluchtelingen naar Nederland. De vaste kerngroep van ongeveer tien personen breidde zich in die periode uit tot rond de twintig personen.

Identitair Verzet blijkt, ondanks deze geringe omvang, wel steeds in staat om met enkele personen acties te organiseren die voor maatschappelijke commotie en media-aandacht zorgen. In 2015 wist Identitair Verzet met dergelijke kleinschalige acties enkele keren de aandacht op zich te vestigen. Dat gebeurde onder andere met bezettingen van bouwlocaties van moskeeën in Leiden, Dordrecht, Gouda en Leiderdorp. Eén andere bezetting, in Rotterdam, werd door politie-ingrijpen voorkomen. In april 2015 werden over deze bezettingen Kamervragen gesteld. De minister van Veiligheid en Justitie antwoordde op deze vragen dat het kabinet dergelijke bezettingen sterk veroordeelt.⁹

Verdere commotie rond Identitair Verzet ontstond toen deze organisatie in e-mails aankondigde op huisbezoek te zullen gaan bij Goudse gemeenteraadsleden die zich voorstander hadden betoond van de vestiging van een nieuwe moskee in Gouda. Identitair Verzet stelde in deze e-mails dat de huisbezoeken waren bedoeld om de Goudse gemeenteraadsleden 'tot inkeer te brengen'. Na een gesprek met de politie zag Identitair Verzet af van het plan. Maar alleen de aankondiging van deze huisbezoeken had al voor effect gezorgd. Enkele raadsleden stelden dat zij zich geïntimideerd voelden, voorafgaande aan de stemming in de gemeenteraad over het bouwplan voor de moskee.¹⁰

In het najaar van 2015 mengde Identitair Verzet zich in de maatschappelijke onrust rond de komst en vestiging van grote groepen vluchtelingen. Identitair Verzet ondersteunde een aantal lokale burgerprotesten door deel te nemen aan demonstraties bij

inspraakavonden. Verder verspreidden activisten propagandamateriaal gericht tegen vluchtelingen. Dit gebeurde voornamelijk in de provincie Zuid-Holland, waar de meeste activisten van Identitair Verzet wonen. Activisten namen deel aan protesten in onder andere Leiden, Katwijk, Rotterdam-Beverwaard, Voorhout, Voorschoten, Oud-Beijerland, Lisse, Hillegom, Leidschendam, Voorburg, Steenberg en Houten. Identitair Verzet wist in deze regio's ook nieuwe aanhang te werven.

In deze zelfde onrustige periode rond de komst van grote groepen vluchtelingen naar Nederland werd ook een nieuwe organisatie in Nederland actief, Pegida. Identitair Verzet speelde een belangrijke ondersteunende rol bij de eerste demonstraties van Pegida in Nederland (zie verder bij Pegida).

Voorpost

De Vlaams-Nederlandse actiegroep Voorpost is in de jaren zeventig van de vorige eeuw opgericht. De organisatie streeft naar een homogeen Nederlands volk in één staat en daarmee naar de eenwording van Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk. Voorpost verzet zich tegen alle gepercipieerde 'bedreigingen' van het Nederlandse volk. Die bedreigingen bestaan volgens Voorpost voornamelijk uit immigratie, de islam en Amerikaanse culturele invloeden. Voorpost hangt het solidarisme aan, een Vlaamse variant van het authentieke Mussolini-fascisme. Voorpost vormt één organisatie in Vlaanderen en in Nederland. In praktisch opzicht is er wel sprake van een aparte structuur in de twee landen, met twee voorzitters en twee actieleiders.

Voorpost kent in Nederland al jaren een beperkt aantal activisten, weinig publieke activiteiten en geringe publieke belangstelling. De actieve aanhang bestaat ongeveer uit vijftien personen. In 2015 veranderde dat nauwelijks. Er was geen toename zichtbaar van de aanhang of het aantal activiteiten vanuit Voorpost, ook niet tijdens de onrust rond de komst van vluchtelingen naar Nederland. De activiteiten die wel plaatsvonden richtten zich vooral op de eigen achterban. Veelal werd door de Nederlandse Voorpost-aanhang aansluiting gezocht bij activiteiten van de Vlaamse zusterorganisatie in België. In Nederland werd slechts één kleine manifestatie georganiseerd, met een tiental Voorpost-aanhangers in Den Haag, tegen 'de genocide op de blanke boeren in Zuid-Afrika'.

9 Aanhangsel van de Handelingen Tweede Kamer 2014-2015, ah-tk-20142015-1936, 14-4-2015.

10 Actualisatie Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 39 (DTN 39), augustus 2015.

Ook tijdens de vele protesten tegen de komst en vestiging van vluchtelingen in 2015 liet Voorpost maar in enkele gevallen van zich horen. Individuele Voorpost-leden namen wel actief deel aan protesten en inspraakmogelijkheden in de regio's waar zij zelf woonden, maar van een actieve rol van de organisatie Voorpost was verder geen sprake.

Hoewel Voorpost zelf dus nauwelijks gebruik wist te maken van de veranderende omstandigheden in het laatste kwartaal van 2015, was het actieve kader van de Nederlandse afdeling wel in toenemende mate betrokken bij activiteiten van Pegida. Zie daarvoor de paragraaf over Pegida.

Zwart Front

De actiegroep Zwart Front werd in 2012 opgericht. Zwart Front propageert openlijk het klassieke Italiaanse fascisme. De organisatie kent een zeer beperkte aanhang van ongeveer vijf personen en is vooral actief rond internationale thema's.

Zwart Front organiseert weinig publieke activiteiten. In 2015 werd bij gelegenheid propagandamateriaal opgehangen in diverse Nederlandse regio's. De opvallendste activiteit van Zwart Front in 2015 was de uitgesproken ondersteuning van het Assad-regime in Syrië. Zwart Front herkent in het seculiere en zeer autoritaire regime van Assad veel van haar eigen politieke ideeën. Deze sympathie resulteerde onder andere in deelname van de leider van Zwart Front aan een jongerenconferentie in Damascus.

Hollands Volksbelang

In 2015 werd een nieuwe extreemrechtse actiegroep opgericht, 'Hollands Volksbelang', met een actieve aanhang van ongeveer vijf personen. Deze organisatie richt zich volledig op de ondersteuning van blanken in Zuid-Afrika. Zij organiseerden in 2015 onder andere een demonstratie met enkele personen bij de Zuid-Afrikaanse ambassade om te protesteren tegen 'anti-blanke wetten' in Zuid-Afrika.

7.2.2 Neonazistische formaties

Neonazistische formaties onderscheiden zich primair van identitaire formaties, doordat zij het 'eigene' en het 'vreemde' definiëren vanuit biologisch-racistische kenmerken: het blanke ras is biologisch superieur aan andere rassen, waaronder het Joodse. Daarnaast

oriënteren zij zich, anders dan identitaire formaties, vooral op 'Germaanse broeder-volken' en in mindere mate op het Nederlands taalgebied. Ten slotte streven zij veelal naar een herstel van een Groot-Germaans Rijk, in de traditie van het Derde Rijk uit de periode 1933-1945.

In 2015 was maar één politieke partij actief die als neonazistisch is te kwalificeren, de Nederlandse Volks-Unie (NVU). Daarnaast waren er verschillende kleine neonazistische actiegroepen actief.

De Nederlandse Volks-Unie (NVU)

De NVU is de enige neonazistische politieke organisatie in Nederland, die de intentie heeft om aan verkiezingen deel te nemen. De NVU heeft vanaf de oprichting in 1971 een stormachtig bestaan gekend, maar is in de afgelopen decennia niet uit de politieke marge gekomen. Ondanks regelmatige deelname aan verschillende verkiezingen is er nooit een zetel behaald. In de eerste twintig jaar van het bestaan was de NVU openlijk neonazistisch. Inmiddels is dat radicale publieke imago enigszins naar de achtergrond geschoven om confrontaties met het strafrecht te vermijden. Voor de buitenwereld zwijgen partijvertegenwoordigers daarom over hun neonazistische politieke oriëntatie, maar achter de schermen is de partij nog steeds duidelijk neonazistisch georiënteerd. Zo organiseert de partij voor de eigen achterban bijvoorbeeld besloten herdenkings-bijeenkomsten van verschillende belangrijke personen uit het Derde Rijk, wordt in het partijblad regelmatig aandacht geschonken aan nationaalsocialistische onderwerpen en zijn in de partijwinkel diverse zaken te koop met een nationaalsocialistische betekenis.¹¹

In 2015 breidde de NVU haar werkgebied uit naar België. Er ontstond samenwerking tussen de NVU en een neonazistische organisatie in Vlaanderen, de Autonome Nationalisten. Vanuit die laatste organisatie werd een aantal NVU-kieskringen opgericht in Vlaanderen, zonder overigens deel te nemen aan verkiezingen.

¹¹ Zie bijvoorbeeld verslag van bezoek aan het graf van de weduwe Rost van Tonningen in het partijblad *Wij Europa* van maart 2015 en bijvoorbeeld de verkoop van een aantal vlaggen met een nationaalsocialistische betekenis (<http://www.nvu.info/vlaggen.html>, gezien 12.10.2016).

In de herfst van 2015 werd er door verschillende lokale autoriteiten en in de media verondersteld dat enkele onlusten rond de vestiging van vluchtelingen veroorzaakt werden door NVU-aanhangers. Er zou bovendien sprake zijn van sturing van die onlusten vanuit de partijleiding. Dat beeld kwam echter niet overeen met de reële positie van de NVU. Het gaat bij de NVU om een slecht georganiseerde partij met een zeer beperkte aanhang, van enkele tientallen personen. De publieke misrepresentatie van de rol van de NVU zorgde echter wel voor onrust. In verschillende plaatsen maakte het lokale bestuur zich bezorgd over de mogelijke komst van NVU-aanhang en nam maatregelen om deze – niet-bestaande – dreiging aan te pakken. In reactie op deze misrepresentatie toonde minister Asscher zich verbolgen over de prominente rol die NVU-leider Kusters kreeg in de media.¹² Ook de AIVD relativeerde in haar jaarverslag de betekenis van de NVU bij deze protesten.¹³ De NVU wist in realiteit slechts in zeer beperkte mate deel te nemen aan buurtprotesten. Dat gebeurde voornamelijk in de regio's Arnhem, Oss, Hulst en Purmerend, waar in 2015 groepjes NVU-leden woonachtig waren. In Elden, een wijk van Arnhem, was de rol van de NVU enigszins groter. Daar was de NVU medeorganisator van een buurtmanifestatie tegen de opvang van vluchtelingen.

Naast deze ondersteunende rol in het protest tegen vluchtelingen organiseerde de NVU in 2015 nog twee demonstraties gericht tegen moslimextremisme in Den Haag en in Gouda. Beide demonstraties werden vooral door de eigen achterban bezocht en trokken beide rond de zeventig demonstranten.

Blood & Honour

Naast de NVU, een politieke partij, kent Nederland enkele kleinere neonazistische actiegroepen die zich op buitenparlementair activisme richten. Een van de belangrijkste van deze groepen was lange tijd Blood & Honour. Deze, van oorsprong Engelse, organisatie

12 Verslag van Algemeen Overleg, Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 30 950, nr. 83, p.44.

13 De AIVD schreef in haar Jaarverslag 2015: 'De Nederlandse Volks-Unie heeft de media-aandacht rond de migranten aangegrepen om zichzelf te profileren en om nieuwe leden te werven. De Volks-Unie stelde duizend leden te hebben en zou volgens de voorman in het gehele land deelnemen aan het debat. Gezien het werkelijke aantal leden (circa honderd), van wie maar een deel werkelijk actief is, was dit niet realistisch. Het leidde echter wel tot het afgelasten van enkele inspraakavonden over de opvang van migranten. De daadwerkelijke versterking van inspraakavonden was vrijwel altijd het gevolg van plaatselijke tegenstanders en hooligans.'

voor extreemrechtse skinheads¹⁴ kent in tal van westerse landen nationale en regionale 'divisies'. Blood & Honour is in Nederland de afgelopen jaren uitgedund door interne ruzies en politieke conflicten.

Op dit moment zijn er slechts kleine restanten over van de voormalige divisies 'Westland' en 'Oostland'. Verder is de voormalige divisie 'Noordland' afgesplitst en verder gegaan onder een nieuwe naam. De divisies 'Westland' en 'Oostland' bezochten in 2015 vooral concerten en demonstraties van gelijkgestemde organisaties in het buitenland. Beide divisies waren in 2015 binnen Nederland niet meer zichtbaar politiek actief. Uitzondering daarop was een herdenking van Rudolf Hess,¹⁵ die door Divisie Oostland in Nederland was georganiseerd. Deze herdenking werd echter vooral bezocht door de aanhang van de Duitse neonazistische partij 'Die Rechte'.

De voormalige divisie 'Noordland' van Blood & Honour, die vooral actief was in de regio Winschoten, heeft in 2015 de naam 'Kameraadschap Noord-Nederland' (KNNL) aangenomen en functioneert zelfstandig van het Blood & Honour-netwerk. Het gaat hier om een vaste groep van neonazi's, die al bijna een decennium onder verschillende namen actief is. Zij bezochten de afgelopen jaren voornamelijk groepsgewijs demonstraties in Duitsland. In het najaar 2015 werden zij echter opnieuw actief in Nederland. KNNL-activisten zochten op verschillende plaatsen aansluiting bij lokale onvrede over de komst van vluchtelingen. In Enschede namen zij deel aan een onrustig verlopen demonstratie, waar KNNL-aanhangers betrokken waren bij confrontaties met de politie. KNNL organiseerde daarnaast ook zelf een demonstratie in Oude Pekela tegen vluchtelingenopvang, waarbij zich ook groepjes buurtbewoners aansloten.

Overige neonazistische actiegroepen

Naast deze Blood & Honour-groepen zijn er nog enkele marginale neonazigroepjes actief, met elk een aanhang van enkele personen. Een van die groepjes, handelend onder de

14 'Skinheads' behoren tot een jeugdstijl die zich kenmerkt door militante kleding, een voorliefde voor harde muziek en agressie. De naam 'skinheads' verwijst naar de kort- of kaalgeschoren hoofden die bij deze jeugdstijl horen. Niet alle skinheads huldigen extreemrechtse ideeën, maar voor substantiële aantallen hoort dat gedachtengoed wel bij hun stijl.

15 Rudolf Hess was een prominente nazi en tijdens de Tweede Wereldoorlog Hitlers plaatsvervanger. Hij werd in 1941 gevangengenomen en stierf in 1987 in gevangenschap.

verschillende namen als ‘Vrije Nationalisten Noord-Brabant’, ‘Anti-Capitalist Network’, ‘Netwerk Nationale Socialisten’ of ‘Groene Nationalisten’, bestaat uit vier personen. Zij zochten vooral aansluiting bij klassiek linkse thema’s als arbeidersstrijd, antikapitalisme, milieu en dierenrechten. Zo werden er door hen in binnen- en buitenland demonstraties bezocht rond deze thema’s. Vaak ging dat om demonstraties van linkse signatuur.

Verder ontstond er onder invloed van de maatschappelijke onrust over de komst en vestiging van vluchtelingen in 2015 een nieuwe actiegroep met een neonazistisch profiel. In de regio Oss splitsten enkele NVU-aanhangers zich af van die partij en startten een eigen organisatie ‘RVF Landstorm Nederland’. Deze organisatie, bestaand uit enkele personen, was in het najaar van 2015 actief betrokken bij verschillende demonstraties in Oss tegen een noodopvang en tegen de vestiging van statushouders in die stad. Daarnaast beheert de leider van deze groep een huiskamerkroeg, ‘De Nationalist’ in Ravenstein. In deze kroeg ontmoeten groepen van tien tot twintig neonazi’s uit Nederland en België elkaar. Verder wordt er in deze kroeg geld ingezameld voor politieke activiteiten.

7.2.3 Nieuwe rechts-radical actiegroepen

Behalve groepen met een uitgesproken identitair- of neonaziprofiel ontstonden er in de context van het protest tegen vluchtelingen ook andere actiegroepen, die op basis van hun ideologie, activiteiten of achterban tot het extreemrechtse veld gerekend kunnen worden. Het gaat daarbij om groepen die geen uitgebreide ideologische bagage hebben, maar wel voldoen aan onze afbakening van ‘extreemrechts’: een uitgesproken onderscheid op etnische gronden tussen het ‘eigene’ en het ‘vreemde’, gecombineerd met een hang naar een meer autoritaire samenleving. Deze organisaties schurken op het gebied van politieke ideeën vaak tegen de PVV aan.

Pegida

De belangrijkste van deze nieuw rechts-radical groepen is Pegida, een afkorting die staat voor ‘Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes’. Pegida is een organisatie die oorspronkelijk uit Duitsland afkomstig is. De organisatie wil de West-Europese volkeren beschermen tegen de bedreigingen die samenhangen met

migratie en richt zich daarom vooral tegen de islam en tegen de komst en opvang van vluchtelingen. Pegida organiseert met dat doel voornamelijk demonstraties.

Pegida Nederland werd medio 2015 vanuit Duitsland opgericht en behield sindsdien ondersteuning vanuit Duitsland. Aanvankelijk bezochten Nederlandse Pegida-aanhangers vooral demonstraties van Pegida in Duitsland. Ook Geert Wilders sprak in april 2015 eenmalig een Pegida-demonstratie in Duitsland toe. In het najaar 2015 werd de Nederlandse tak van Pegida ook actief in Nederland zelf. De organisatie beperkte zich, net als in Duitsland, tot het organiseren van demonstraties. De demonstraties van Pegida zijn veel minder omvangrijk dan de demonstraties in Duitsland. Die worden regelmatig door duizenden demonstranten bezocht. In Nederland varieerde de opkomst tussen de vijftig en tweehonderd mensen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat dat voor Nederlandse begrippen forse aantallen zijn. Extreemrechtse demonstraties trekken in Nederland doorgaans tussen de tien en de vijftig demonstranten.

Pegida organiseerde in 2015 in totaal vier demonstraties in Nederland. Dat ging om twee demonstraties in Utrecht en twee in Rotterdam. De achterban van Pegida bleek tijdens die demonstraties te bestaan uit twee groepen. Aan de ene kant aanhangers die geen achtergrond hadden in bestaande extreemrechtse groepen en via Pegida hun zorgen over de islam en de komst van vluchtelingen verwoordden. Aan de andere kant aanhangers die naast Pegida ook actief waren of waren geweest in andere extreemrechtse organisaties. Met name de rol van leden van Voorpost en Identitair Verzet viel op. Zij speelden vanaf de eerste Pegida-demonstratie in Nederland een organiserende rol. Daarnaast bezochten ook radicalere personen (neonazi’s) en groepen voetbalhooligans demonstraties van Pegida. Het leek er echter sterk op dat die groepen vooral op deze demonstraties af kwamen om de confrontatie met linkse activisten te kunnen zoeken en niet omdat zij de koers van Pegida ondersteunden. Bij beide Pegida-demonstraties in Utrecht kwam het daadwerkelijk tot confrontaties met extreemlinkse tegen-

demonstranten¹⁶. Pegida zelf distantieert zich van openlijk gewelddadige en van neonazistische groeperingen, zoals de NVU.

Demonstranten tegen Gemeentes (DTG)

Een andere nieuwe actiegroep met wortels in het verzet tegen vluchtelingen is ‘Demonstranten tegen Gemeentes’ (DTG). Een van de plaatsen waar door lokale autoriteiten opvang voor vluchtelingen werd gepland, was Enschede. Uit het buurtprotest dat in het najaar van 2015 tegen die plannen ontstond, kwam de actiegroep DTG voort. Aanvankelijk richtte deze groep zich alleen tegen de gemeente Enschede, maar al snel werden ook demonstraties in andere steden bezocht door de groep. Wat daarbij opviel, was dat de groeiende aanhang van DTG, die niet uit het oorspronkelijke buurtprotest voortkwam, mede afkomstig was uit neonazistische organisaties als de NVU. Verder viel op dat er in het land ook contacten werden gelegd met andere extreemrechtse groepen, waaronder Pegida, KNNL en RVF Landstorm Nederland.

Extreemrechtse muziek

Muziek, optredens en bands zijn vaak een bindend element in de internationale neonazi-wereld, vooral waar het om groepen van extreemrechts georiënteerde skinheads gaat. Bands genieten internationale bekendheid en concerten zijn (vaak internationale) verzamelplekken van gelijkgestemden. In dit kader waren in 2015 drie ontwikkelingen van belang voor extreemrechts in Nederland.

Een eerste ontwikkeling, die in voorgaande jaren ook al werd gesignaleerd, is het gebruik van Nederland als toevluchtsoord voor omstreden extreemrechtse concerten in Duitsland. De Duitse rockband ‘Kategorie C’ ondervindt in eigen land vanwege haar betrokkenheid bij Duitse extreemrechtse en hooligankringen voortdurend ernstige problemen bij het vinden van concertruimtes. Dat deed de band in het verleden regelmatig uitwijken naar Nederland. Ook in maart 2015 probeerde de band een concert-

zaal in het Duits-Nederlandse grensgebied te huren. De burgemeester van Losser riep vervolgens horecagelegenheden in de regio op om de band niet te boeken. Na ontdekking door de Nederlandse politie van een door de band gehuurde locatie werd het concert uiteindelijk afgelast. Na dit ingrijpen heeft er voor zover bekend geen concert van Kategorie C meer in Nederland plaatsgevonden (zie ook de paragraaf over overheidsrespons).

Een tweede ontwikkeling rond dit thema is de opkomst van een extreemrechtse Nederlandse rockband ‘Blindfolded’. Deze band heeft nauwe banden met de Oost-Groningse actiegroep KNNL. Opvallend is dat de band in 2015 in Nederland in het reguliere kleinschalige podiumcircuit heeft opgetreden, terwijl ze in het buitenland vooral op uitgesproken neonazistische festivals speelden. In Schiedam leidde een concert van de band tot commotie vanwege het neonazistische karakter van zowel Blindfolded, als van de aanwezige aanhang. De gemeente Schiedam eiste vervolgens van de betreffende horecagelegenheid dat zij voortaan vooraf in kennis zou worden gesteld welke bands er zouden komen spelen. Bij andere geplande concerten in 2015 kreeg de band te maken met afzeggingen vanwege het controversiële politieke karakter.

Een derde ontwikkeling die voor extreemrechts in Nederland van belang is, was de oprichting in 2014 in het Oost-Groningse Veendam van een horecagelegenheid voor rechtsextremisten. Deze ruimte, ‘Rac’nRoll Place’,¹⁷ voorzag in een bar, sportruimte en concertpodium en werd een ontmoetingsruimte voor neonazi’s uit de regio, maar ook uit de rest van Nederland, België en Duitsland. Er vonden in heel 2015 maandelijkse kroegavonden plaats.

7.2.4 Aanhang van extreemrechtse formaties

De exacte ledenaantallen of aantallen aanhangers van extreemrechtse formaties zijn ons onbekend. Bij de meeste formaties is er immers geen sprake van een formele ledenstructuur. Als er wel een ledenadministratie is, maken deze organisaties doorgaans geen

16 De AIVD schreef daarover in haar jaarverslag 2015: ‘Pegida zegt niets te maken te willen hebben met rechts-extremisme. De bemoeienis van links-extremisten leidde echter toch tot bijval uit rechts-extremistische hoek. Een aantal rechts-extremisten mengden zich in de demonstraties van Pegida, daarbij geholpen door apolitieke hooligans, die te mobiliseren zijn voor kortstondige harde actie. Zij functioneerden ongevraagd als een soort ordetroepen van Pegida.’

17 RAC is een in extreemrechtse kringen gebruikte afkorting, ‘Rock Against Communism’, een verzamelterm voor Rock-muziek met extreemrechtse of racistische teksten.

ledentallen bekend. Of deze organisaties doen zich om propagandistische redenen groter voor dan ze zijn en schermen met ongeloofwaardige aantallen aanhangers of leden. Er is geen andere manier om exacte informatie rond ledentallen te vergaren. Doorgaans is op basis van aantallen zichtbare activisten wel een beredeneerde schatting te maken van de hoeveelheid actieve leden. Het gaat dan om aantallen leden of aanhangers die deelnemen aan publieke acties (demonstraties en manifestaties) of aan andere zichtbare activiteiten van een organisatie (zaalbijeenkomsten of activiteiten op sociale media).

Omdat 2015 een bijzonder jaar was, waar de aanhang en activiteit van extreemrechtse organisaties zeer sterk fluctueerde onder invloed van protesten tegen de komst en vestiging van vluchtelingen, is er voor gekozen om een iets andere tel-methodiek te hanteren dan in voorgaande jaren (tabel 7.1). Niet alle aanwezigen bij demonstraties en bijeenkomsten van deze organisaties zijn dit jaar meegeteld, omdat dat een sterk vertekend beeld zou hebben gegeven. In veel gevallen steunden mensen eenmalig een extreemrechtse demonstratie of activiteit, meestal gericht tegen de komst van vluchtelingen. Daarbij was het bovendien vaak niet duidelijk of deze deelnemers de organisatie steunden of de boodschap van de demonstratie. Er is gekozen om in 2015 alleen de zichtbare aanhang mee te tellen bij activiteiten die alleen toegankelijk waren voor de eigen leden en aanhangers die meerdere keren zichtbaar actief waren voor eenzelfde organisatie. Verder is er voor gekozen om deze aantallen te baseren op waarnemingen in de tweede helft van 2015, toen er sprake was van een toegenomen activiteit van extreemrechtse groepen vanwege de komst van grote groepen vluchtelingen naar Nederland.

Tabel 7.1 Geschatte aantallen actieve leden extreemrechtse formaties 2011-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Identitair Verzet	-	-	10	10	20
Voorpost	15	15	15	15	15
Zwart Front	-	5	10	5	5
Hollands Volksbelang					5
NVU	20	25	20	30	60
Blood & Honour-netwerk	50	40	45	30	50
Overige neonazi's	5	15	20	10	10

Pegida	-	-	-	-	60
DTG	-	-	-	-	20
Totaal	90	100	120	100	245

Er is in 2015 sprake van een forse stijging van de actieve aanhang van extreemrechtse formaties, van 100 naar 245. Die stijging heeft zich bijna geheel voorgedaan in de tweede helft van 2015 en dan vooral in het laatste kwartaal. In die periode was sprake van toenemende activiteit van extreemrechtse formaties in relatie tot de protesten tegen de komst van grote groepen vluchtelingen naar Nederland. Dat is ook terug te zien in de snelle groei van twee organisaties die opkwamen op de golven van dit protest, Pegida en DTG, en daarmee een belangrijk aandeel hadden in de groei van het aantal actieve rechtsextremisten in Nederland.

7.2.5 De PVV en de klassiek extreemrechtse formaties

In vorige rapportages (zie onder andere Tierolf et al., 2015) werd terugkerend aandacht besteed aan de relatie tussen de Partij voor de Vrijheid (PVV) en het extreemrechtse krachtenveld. Of de PVV zelf als 'extreemrechts' te kwalificeren is, is daarbij in onze publicaties en daarbuiten een onderwerp van voortdurend debat geweest.¹⁸ Aan die duidingskwestie werden in 2015 opnieuw diverse publicaties gewijd, maar we zullen daar in deze Monitor-rapportage geen aandacht aan besteden. Er was in de nieuwe reeks publicaties vooral sprake van herhaling van de verschillende opinies. Nieuwe inzichten ontbraken daarbij.

Wat de relatie tussen de PVV en klassiek extreemrechtse formaties betreft werd in 2015 het beeld versterkt dat er een duidelijk onderscheid is tussen relaties die de PVV binnen Nederland en buiten Nederland onderhoudt met dergelijke groepen.

De PVV ging in 2015 buiten Nederland banden aan met verschillende formaties die tot het extreemrechtse veld zijn te rekenen. Ten eerste ging dat om de formering van een fractie in het Europees Parlement. Vanaf 2013 waren er, onder meer door de PVV, al

¹⁸ Zie voor eerdere inzichten onder andere: Tierolf et al., 2015; Moors, 2009.

pogingen gedaan om een dergelijke fractie tot stand te brengen. In 2015 vormden enkele partijen uiteindelijk deze gewenste fractie. Dat ging om de PVV, het Franse Front National, de Oostenrijkse FPÖ, Lega Nord uit Italië, het Vlaams Belang, de Poolse fractie KNP (Congres van Nieuw Rechts) en een Brits parlementslid dat eerder uit UKIP was gestapt. Opvallend is dat het hierbij deels om partijen gaat die tot het klassiek extreemrechtse veld gerekend moeten worden en om die reden ook jarenlang door de PVV zelf actief op afstand zijn gehouden.

Naast deze fractievorming is er buiten Nederland door de PVV tweemaal een bijdrage geleverd aan demonstraties van Pegida in Duitsland. Eenmaal werd er tijdens een demonstratie een boodschap voorgelezen van partijleider Wilders aan de demonstranten. Een tweede keer sprak Geert Wilders in persoon een betoging van Pegida in Dresden toe.

Binnen Nederland is de PVV zeer afhoudend in het publiekelijk aangaan van contacten met extreemrechtse organisaties. In 2015 was er geen sprake van dergelijke publieke contacten. Wel werden vanuit de PVV diverse lokale protesten tegen de opvang van vluchtelingen gesteund. Dat gebeurde onder andere door de aan de PVV gelieerde organisatie 'AZC Alert'. Vanuit deze organisatie werden lokale initiatieven ondersteund met adviezen hoe er geweldloze protesten tegen de opvang van vluchtelingen konden worden georganiseerd.

7.3 Extreemrechtse publieke manifestaties

Manifestaties van extreemrechts in het publieke domein zijn te onderscheiden in geweldloze en gewelddadige manifestaties. Bij geweldloze manifestaties moet gedacht worden aan demonstraties, publieke protestbijeenkomsten of bijvoorbeeld het uitdelen van pamfletten op straat. Bij gewelddadige manifestaties gaat het bijvoorbeeld om mishandeling, vernieling of bedreiging. Daartussen bestaat een grijs gebied van moeilijker categoriseerbare acties, zoals het illegaal plakken of bekladden, uitschelden of meedragen van beledigende en strafbare leuzen of symbolen of het bezetten van bijvoorbeeld moskeegebouwen. In deze rapportage kijken wij enerzijds naar extreemrechts gemotiveerd geweld, dat wij afbakenen in een aantal categorieën van geweldsvormen:

doelbekladdingen, bedreigingen, confrontaties, vernielingen, brandstichtingen en mishandelingen.¹⁹ Anderzijds kijken we naar een specifieke vorm van geweldloze manifestatie, de extreemrechtse demonstratie.

7.3.1 Extreemrechtse geweld

In deze paragraaf behandelen wij geweld met een achterliggende extreemrechtse motivatie. Daarbij moeten we vermelden dat in veel gevallen de precieze motivatie achter een crimineel feit niet bekend wordt. Daders worden bijvoorbeeld niet opgespoord, ontkennen schuldig te zijn of ontkennen een politiek motief gehad te hebben. Daarom zullen we bij deze incidenten vaak uit de context moeten afleiden of het gaat om extreemrechtse betrokkenheid. Het schatten van het extreemrechtse gehalte van een incident kan op verschillende manieren gebeuren. Wij hebben ons daarbij gebaseerd op concrete aanwijzingen uit de incidentbeschrijvingen, zoals aangetroffen propaganda van organisaties, gebruikte extreemrechtse terminologie of betrokkenheid van bekende rechtsextremisten. Bij twijfel is een incident door ons niet meegeteld.

Voor het samenstellen van dit overzicht (tabel 7.2) is gebruikgemaakt van data uit verschillende bronnen. Iets meer dan de helft van de incidenten is gevonden in de politieregistraties.²⁰ Verder is gebruikgemaakt van gegevens van de Onderzoeksgroep Kafka, de gezamenlijke database van de Nederlandse antidiscriminatievoorzieningen en een eigen dataverzameling uit open bronnen, voornamelijk uit mediapublicaties. Daarnaast zijn data uit publicaties van anderen verwerkt, zoals jaarverslagen van het CIDI (Muller, 2016), MDI (Magenta, 2016) en MiND (2016). Het selecteren, kwalificeren en coderen hebben wij zelf ter hand genomen en is niet gebeurd door de dataleveranciers. Dit alles laat zien dat er in 2015 in totaal 37 geweldsincidenten hebben plaatsgevonden met een extreemrechtse achtergrond.

19 In oudere monitorrapportages werden ook bommeldingen, bomaanslagen en doodslag meegeteld, maar dergelijke incidenten zijn de afgelopen jaren niet meer voorgekomen.

20 Zie voor de beschrijving van de zoekmethodiek hoofdstuk 2.

Tabel 7.2. Extreemrechts geweld, naar categorie 2011-2015.

Categorie	2011	2012	2013	2014	2015
Doelbekladding ^a	3	1	6	11	16
Bedreiging	8	8	5	13	7
Confrontatie	3	2	4	7	8
Vernieling	0	1	1	4	4
Brandstichting	1	0	0	0	0
Mishandeling	3	2	1	7	2
Totaal	18	13	17	42	37

a Om onderscheid te kunnen maken tussen zeer veel voorkomende, maar niet doelgerichte bekladdingen en kladdacties die zich op specifieke personen of objecten richten en daarom een meer bedreigend karakter hebben, tellen wij alleen zogenaamde doelbekladdingen: bekladdingen die zijn aangebracht op een specifieke plaats die een relatie heeft met de boodschap. Voorbeelden daarvan zijn een hakenkruis op een synagoge, een racistische leuze op een moskee of een extreemrechtse sticker op de voordeur van een allochtoon gezin.

Een eerste belangrijke kanttekening die elk jaar bij deze cijfers moet worden gemaakt, is de relatieve betekenis van stijgingen en dalingen. Het gaat hier jaarlijks om kleine aantallen incidenten, waardoor kleine veranderingen ogenschijnlijk grote verschillen maken.

Een verdere belangrijke kanttekening die gemaakt moet worden is dat er binnen het rapportagejaar 2015 een duidelijke breuk is te zien in de periode vóór oktober 2015 en de periode daarna. Nadat in oktober grote groepen vluchtelingen Nederland bereikten, het maatschappelijk debat daarover zeer intens werd en er bovendien een groot aantal protesten tegen de vestiging van vluchtelingen werd georganiseerd, nam het aantal geweldsincidenten zichtbaar toe. Van de 37 geïdentificeerde extreemrechtse geweldsincidenten vonden er 25 (68%) in het laatste kwartaal van 2015 plaats. Daarvan waren er negen gericht tegen vluchtelingen of AZC's. In de periode daarvoor, van januari tot en met september 2015, was er dus sprake van relatief weinig geweldsincidenten met een extreemrechtse achtergrond.

Bij een deel van de extreemrechtse geweldsincidenten viel het op dat er door de daders expliciet gerefereerd werd aan de PVV of aan PVV-leider Wilders. Gebeurde dat voor oktober 2015 in geen enkel geval, bij de 25 geweldsincidenten die vanaf oktober plaats-

vonden, werd in zes gevallen door de daders een relatie gelegd met de PVV. Zo werden er naar een woning van een Somalisch gezin twee vuurwerkbommen gegooid waardoor een ruit sneuvelde. De daders lieten op de deur van de woning een foto van Wilders achter en de tekst "Blank is beter, eigen volk eerst!!! Allochtonen moeten weg hier!! Dit is pas het begin!"²¹ In deze periode deed Wilders meermaals de oproep om in verzet te komen tegen de vestiging van vluchtelingen, maar benadrukte daar telkens bij dat het wel om geweldloos verzet zou moeten gaan. De NCTV stelde in maart 2016 dat Wilders' oproep tot verzet en zijn naam en beeltenis door extremisten misbruikt wordt om geweld te gebruiken.²² Een daaraan gerelateerd voorbeeld zijn verschillende facebookpagina's van PVV-aanhangers, zoals 'Steun de PVV', waarop meerdere malen oproepen tot geweldpleging en brandstichting verschenen of het gebruik van geweld werd toegejuicht.²³

Anders dan in voorgaande jaren was er in 2015 vaker sprake van extreemrechts geweld zonder een racistische of antisemitische component. In 2015 ging dat om 23 gevallen (in 2014 waren dat 17 gevallen, in 2013 ging het om 8 gevallen). Dergelijk geweld richt zich bijvoorbeeld tegen politici, politieke tegenstanders of tegen voorstanders van de opvang van vluchtelingen. Zo gooiden twee jonge neonazi's de ruiten in van de woning van een PvdA-lid in hun dorp, vanwege de linkse politieke overtuigingen van de man. Bij een ander incident liet een man zich positief uit over de opvang van vluchtelingen op een gemeentelijke bijeenkomst. Bij thuiskomst was zijn woning volgeplakt met stickers van de Nederlandse Volks-Unie.

21 In september 2016 werd voor deze actie een man gearresteerd. Het is tot op heden nog niet tot een strafzaak gekomen.

22 Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 41, maart 2016. Zie https://www.nctv.nl/binaries/samenvatting-dtn-41_tcm31-32602.pdf (30.9.2016).

23 In oktober 2015 maakte het OM bekend dat acht personen beboet worden wegens het opruien en aanzetten tot gewelddadig optreden tegen zowel moslims en moskeegangers als tegen moskeeën op deze facebookgroep (Parool 8 oktober 2015). In één geval weigerde een verdachte de boete te betalen en kwam de zaak voor de rechter. Daar werd de boete bekrachtigd (RB Maastricht 22 juni 2016, parketnummer 03-194462-15).

7.3.2 Geweldloze manifestaties

De bekendste vorm van geweldloze politieke manifestatie is de demonstratie. Deze paragraaf zal zich tot die manifestatievorm beperken. We bespreken de deelname van rechts-extremisten aan demonstraties in 2015 in drie categorieën. Ten eerste was er sprake van deelname aan extreemrechtse demonstraties in Nederland, ten tweede van deelname aan extreemrechtse demonstraties in het buitenland en ten derde van deelname aan demonstraties van organisaties met een (geheel) andere politieke oriëntatie.

Extreemrechtse demonstraties in Nederland

Het aantal extreemrechtse demonstraties is in 2015 zeer licht toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar, van vijftien demonstraties tegenover dertien in 2014 (tabel 7.3). Wel is het aantal demonstranten dat daarbij de straat op ging, flink gegroeid. Het aantal extreemrechtse demonstraties met meer dan vijftig deelnemers was in 2015 in totaal zeven, tegen vier in 2014 en één in 2013. Vooral de vier demonstraties van Pegida trokken veel belangstelling (tussen de vijftig en tweehonderd deelnemers), maar ook de twee demonstraties van de NVU in 2015 wisten meer mensen op de been te krijgen dan dat er in voorgaande jaren mensen zich bij demonstraties van de NVU aansloten.

Tabel 7.3 Aantal extreemrechtse demonstraties in Nederland (2011-2015).

2011	2012	2013	2014	2015
12	5	14	13	15

Deelname aan demonstraties van anderen

Daarnaast deden extreemrechtse activisten in 2015 regelmatig zichtbaar mee (door middel van spandoeken of pamfletten) aan demonstraties van lokale burgerinitiatieven tegen de vestiging van vluchtelingen of tegen plannen om een moskee te vestigen. Dat gebeurde in 2015 in twaalf instanties. Daarnaast sloten extreemrechtse demonstranten zich nog tweemaal aan bij protesten van anderen rond thema's die niet aan vluchtelingen of de islam gerelateerd zijn. Eenmaal zochten zij aansluiting bij een protest vóór Zwarte Piet en eenmaal bij een demonstratie waar de Oost-Oekraïense pro-Russische

opstandelingen werden gesteund. In totaal werd dus veertien keer zichtbaar meegelopen in demonstraties van anderen, in 2014 gebeurde dat nog acht keer.

Ook bij deze demonstraties lag, net als bij de statistieken rond extreemrechtse geweldpleging, de nadruk op het laatste kwartaal van 2015. In tien van de in totaal veertien gevallen waarbij rechtsextremisten zich aansloten bij protesten van anderen, gebeurde dat vanaf oktober 2015.

Extreemrechtse demonstraties in het buitenland

Ten slotte namen Nederlandse rechtsextremisten ook regelmatig deel aan demonstraties in het buitenland. Vooral extreemrechtse demonstraties in Duitsland zijn elk jaar populair onder Nederlandse rechtsextremisten (tabel 7.4).

Tabel 7.4 Aantal keren dat Nederlandse rechts-extremisten Duitse demonstraties bezochten per jaar (2011-2015).

2011	2012	2013	2014	2015
10	16	15	8	16

De verdubbeling van het aantal deelnames aan extreemrechtse demonstraties in Duitsland behoeft echter wel enige toelichting. Vanaf 2012 zagen we een dalende lijn in het aantal deelnames aan extreemrechtse demonstraties in Duitsland. Het betrof in bijna alle gevallen deelname aan neonazistische demonstraties. De afname in aantallen deelnames viel samen met de versplintering en afname van aantallen actieve aanhangers van neonazistische actiegroepen in Nederland. Deze afname van deelname aan neonazi-demonstraties heeft zich in 2015 doorgezet. Er werden in dat jaar nog maar vier neonazi-demonstraties in Duitsland door Nederlanders bezocht. In de overige twaalf gevallen van demonstratiebezoek in Duitsland in 2015 ging het om demonstraties van Pegida of HoGeSa (Hooligans Gegen Salafisten), organisaties die pas eind 2014 actief werden in Duitsland.

Ook in België werd vier keer deelgenomen aan extreemrechtse demonstraties, waarvan drie keer aan een demonstratie van Pegida-Vlaanderen. Ten slotte liepen Nederlandse rechtsextremisten nog mee in demonstraties in Engeland, Slowakije en Polen (tweemaal).

7.4 Overheidsrespons

De overheidsrespons op extreemrechtse incidenten is in drie categorieën onder te verdelen: bestuurlijke, strafrechtelijke en curatieve/preventieve respons. Met bestuurlijke respons bedoelen wij formele reacties met een beperkend of repressief karakter door overheidsorganen. Te denken valt aan het preventief verbieden van extreemrechtse acties of het uitvaardigen van noodbevelen. Strafrechtelijke respons op extreemrechtse activiteiten vindt enerzijds plaats bij het overtreden van de diverse strafrechtelijke discriminatieartikelen, maar kan anderzijds ook betrekking hebben op commune delicten met een extremistische achtergrond. Met een curatieve en preventieve respons doelen wij op de initiatieven die anders dan op een repressieve manier iets willen doen aan rechtsextremisme. Primair moeten we daarbij denken aan educatieve projecten en projecten die tot doel hebben radicalisering van individuen te voorkomen of radicalen te 'de-radicaliseren'.

7.4.1 Bestuurlijke respons

In 2015 is er door lokale overheden bij verschillende gelegenheden gebruikgemaakt van bestuurlijke bevoegdheden bij demonstraties van extreemrechtse formaties. Pegida werd bij de eerste drie demonstraties die door de beweging georganiseerd werden, geconfronteerd met beperkingen van de demonstratievrijheid. Vanwege de angst dat deze demonstraties tot ongeregelde heden zouden leiden tussen Pegida-aanhangers en linkse tegenstanders, mochten de verschillende groepen demonstranten slechts gebruikmaken van een aangewezen locatie in de stad en was het niet toegestaan om in demonstratie te lopen. In Utrecht werden deze beperkingen tweemaal ingesteld, in Rotterdam eenmaal. Een vierde demonstratie van Pegida in 2015, weer in Rotterdam, kreeg wel de gelegenheid om door de stad te lopen.

In Oss werd daarnaast een demonstratie die vanuit de groep RVF Landstorm Nederland was georganiseerd verboden, omdat de wettelijk verplichte kennisgeving aan de gemeente niet had plaatsgevonden. In geen van deze gevallen werden verbod of beperkingen ter toetsing voorgelegd aan de bestuursrechter.

Behalve bij extreemrechtse demonstraties werden er ook in andere situaties bestuurlijke beperkingen opgelegd aan extreemrechtse activiteiten. Eerder in dit hoofdstuk werd al beschreven dat de Duitse extreemrechtse hooligan-band Kategorie C af en toe naar Nederland is uitgeweken voor het geven van concerten. Toen in maart 2015 een concert werd georganiseerd in de gemeente Losser riep de burgemeester horecagelegenheden in zijn regio op om de band niet te laten spelen. Daarop bezochten bandleden van Kategorie C het gemeentehuis om een gesprek met de burgemeester aan te gaan, die dat gesprek weigerde. Vervolgens werd door deze band gepoogd om andere zalen in de omgeving te huren. In een samenwerking tussen verschillende burgemeesters en de politie in Overijssel werd het concert uiteindelijk voorkomen.

Ten slotte is er in dit hoofdstuk ook al gesproken over twee ontmoetingsplaatsen van extreemrechtse activisten: 'Rac'nRoll Place' in Veendam en 'De Nationalist' In Ravenstein. In Veendam heeft de gemeente geprobeerd deze ontmoetingsplek te sluiten, omdat het een illegale horecagelegenheid betrof. Ondanks dit bestuurlijk ingrijpen is 'Rac'nRoll Place' het hele jaar 2015 open gebleven. Na raadvragen in de gemeenteraad van Oss gaf B&W in die plaats te kennen niet op te kunnen treden tegen 'De Nationalist', omdat het hier een ontmoetingsplaats in de huiskamer van een woonhuis betrof.

7.4.2 Strafrechtelijke respons

Extreemrechtse activisten kunnen op twee manieren met een strafrechtelijke reactie van de overheid te maken krijgen. Ten eerste wanneer zij de discriminatieartikelen van het Wetboek van Strafrecht overtreden. Ten tweede wanneer zij met een politiek of racistisch motief commune delicten begaan, bijvoorbeeld door een allochtoon te mishandelen, een synagoge te bekladden of een politieke tegenstander te bedreigen.

In 2015 heeft er maar één strafzaak plaatsgevonden met een extreemrechtse achtergrond. Twee jongeren, van wie één een bekende neonazi is, stonden bij de rechtbank Den Haag terecht. Zij werden beschuldigd van discriminerende belediging en vernieling, omdat zij stickers met de tekst "White Power" hadden aangeplakt in Gouda. Daarnaast werd een van de twee ook verdacht van discriminerende belediging, omdat hij op zijn jas een Keltisch Kruis met de letters "WP" droeg. De rechtbank stelde in de

uitspraak vast dat zowel de leuze “White Power” als het Keltisch Kruis strafbaar zijn onder de antidiscriminatie-artikelen van het Wetboek van Strafrecht (art. 137c WvSr.) en veroordeelde beide mannen tot een taakstraf en schadevergoeding aan de gemeente Gouda.²⁴

7.4.3 Curatieve en preventieve respons

Met de politieke en maatschappelijke aandacht voor groepen moslims die radicaliseren, de terroristische aanslagen die recent in Europa door jihadisten zijn gepleegd en de problematiek rond Syriëgangers is er een fikse groei gekomen in overheidsinitiatieven ten behoeve van het herkennen, melden en voorkomen van radicalisering en het dera-dicaliseren van extremisten. Zo goed als al dergelijke curatieve initiatieven richten zich op islamitische jongeren. Voor zover ons bekend, zijn er op dit moment geen curatieve projecten die zich richten op rechtsextremisten.

24 Rb. Den Haag 17-9-2015. *ECLI:RBDHA:2015:12691* & *ECLI:NL:RBDHA:2015:12693*.

8 De justitiële keten

In dit hoofdstuk komt de justitiële afhandeling aan bod van de incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect die in 2015 zijn gevonden in de politieregistraties. We beginnen in paragraaf 8.1 met een algemeen overzicht van de aantallen incidenten die resulteerden in een proces-verbaal, een OM-afdoening, een dagvaarding of een vonnis. Dit is een herhaling van paragraaf 3.4. Vervolgens gaan we in paragraaf 8.2 in op de wijzen van afdoening door het OM en de vonnissen die zijn uitgesproken door de rechtbank.

Om uitspraken te kunnen doen over de gerechtelijke afdoening van incidenten met een discriminatoir karakter hebben wij gegevens hierover van het OM gekoppeld aan de gegevens over de incidenten. Dit is als volgt gebeurd. Wij hebben alle proces-verbaal (PV-)nummers van de door ons gevonden antisemitische, racistische en extreemrechtse incidenten in een apart bestand gezet. Dit bestand hebben wij aangeleverd bij het WODC. Het WODC heeft vervolgens op basis van de PV-nummers via een automatische koppeling de informatie over de gerechtelijke afdoening van de incidenten uit het Geïntegreerd Processysteem Strafrecht (GPS) van het Openbaar Ministerie toegevoegd aan dit bestand.

8.1 Processen-verbaal, OM-afdoeningen, dagvaardingen en vonnissen in 2015

In tabel 8.1 is te zien bij hoeveel van de incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect die in 2015 zijn gevonden in de politieregistraties, een proces-verbaal is opgemaakt, hoeveel van deze incidenten vervolgens zijn afgedaan door het OM, bij hoeveel van deze incidenten een dagvaarding is geweest en bij hoeveel incidenten een vonnis is uitgesproken door de rechtbank. Dit betekent echter niet dat de justitiële afhandeling gaat over het antisemitische of racistische aspect van de incidenten. Wanneer een vechtpartij ontstaat naar aanleiding van een racistische opmerking, kan de justitiële afhandeling

bijvoorbeeld ook gaan over het geweld, en wanneer bij een aanhouding vanwege diefstal een agent wordt uitgescholden voor “Jood” of “neger”, dan gaat de justitiële afhandeling over de diefstal. Net als voor de rapportages over voorgaande jaren hebben wij nog geen informatie ontvangen over of incidenten zijn afgedaan als commuun (gewoon) delict met een discriminatoir aspect, of als een commuun delict zonder discriminatoir aspect (Tierolf et al., 2015: p. 55). Alleen van de incidenten die door het OM zijn afgedaan met het wetsartikel *Discriminatie*, weten we dat de justitiële afhandeling betrekking heeft op het racistische of antisemitische aspect van het incident.

Tabel 8.1 Aantallen en percentages antisemitische en racistische incidenten met een proces-verbaal, een OM-afdoening, een dagvaarding en een vonnis in 2014 en 2015.

Stap	2014			2015		
	Aantal incidenten	% van totaal alle incidenten	% van aantal incidenten in vorige stap	Aantal incidenten	% van totaal alle incidenten	% van aantal incidenten in vorige stap
Totaal aantal incidenten	4092	100%		4165	100%	
PV opgemaakt	(2676) ¹	(65,5%) ^a	65,5% van alle incidenten	3980	95,6%	95,6% van alle incidenten
OM-afdoening	870	21,3%	32,5% van alle incidenten met een PV	847	20,3%	21,3% van alle incidenten met een PV
Dagvaarding	545	13,3%	62,6% van alle incidenten met een OM-afdoening	590	14,2%	69,6% van alle incidenten met een OM-afdoening
Vonnis rechtbank	388	9,5%	71,2% van alle gedagvaarde incidenten	437	10,5%	74,1% van alle gedagvaarde incidenten

^a Door een verbetering in de koppeling van de politiebestanden en de bestanden van het OM is een vergelijking tussen 2015 en 2014 niet mogelijk.

Van bijna 96% van de 4165 incidenten (3980 incidenten) met een antisemitisch of racistisch aspect die we in 2015 vonden in de politieregistraties, is een proces-verbaal opge maakt. Dit is een sterke toename ten opzichte van 2014, toen wij rapporteerden dat van ongeveer twee derde van alle gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een proces-verbaal was opgemaakt. We verwachten echter dat het aantal incidenten in 2014 waaraan wij een proces-verbaal konden koppelen, hoger lag dan het aantal dat vermeld stond in de rapportage. De belangrijkste reden hiervoor is een technische. In het jaar 2015 werden PV-nummers voor het eerst bij zowel de politie als het OM in hetzelfde format geregistreerd, waardoor de koppeling tussen de data uit de politiebestanden en de data van het OM dit jaar voor het eerst nagenoeg perfect te koppelen waren. We verwachten dat in 2014 bij meerdere incidenten het format van het PV-nummer bij de politie niet overeenkwam met het format bij het OM, waardoor de koppeling bij deze incidenten mislukte.

Van de 3980 incidenten met een proces-verbaal is ruim 21% (847 incidenten) afgedaan door het OM.²⁵ Van deze 847 incidenten met een OM-afdoening is bij bijna 70% (590 incidenten) een dagvaarding opgelegd. Van deze 545 incidenten waarbij een dagvaarding is opgelegd, is ten slotte bij ongeveer driekwart (437 incidenten) een vonnis uitgesproken. Dit betekent dat bij 20,3% van alle over 2015 in de BVH gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een OM-afdoening heeft plaatsgevonden, bij 14,2% van alle in de BVH gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een dagvaarding is opgelegd en bij 10,5% van alle in de BVH gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect een vonnis is uitgesproken. De aantallen incidenten in 2015 waarbij een afdoening heeft plaatsgevonden, een dagvaarding is geweest en een vonnis is uitgesproken, komen overeen met de aantallen en percentages in 2014. Op het moment van schrijven van deze rapportage vonden in een deel van de processen nog activiteiten plaats. Zo was bij 3,5% van de OM-zaken nog geen afdoening bekend en was bij 16,8% van de rechtszaken nog geen vonnis uitgesproken.

8.1.1 Gerechtelijke afdoening incidenten binnen de verschillende thema's

In tabel 8.2 is te zien dat in 2015 de gerechtelijke afdoening van de incidenten in de verschillende zaken grotendeels overeenkomt met de gerechtelijke afdoening in 2014. De grootste verandering is de schijnbare toename van het aantal incidenten waarbij een proces-verbaal werd opgemaakt. Maar deze schijnbare verandering is, zoals hierboven beschreven, voor het overgrote deel te verklaren door een verbetering in de koppeling van de politiebestanden en de bestanden van het OM. Een andere schijnbare verandering is dat bij incidenten van intentioneel antisemitisme een iets groter deel van de incidenten door het OM zijn afgedaan, bij iets meer incidenten is gedagvaard en ook bij meer incidenten vonnissen zijn uitgesproken. Door de kleine aantallen kunnen we hier echter geen conclusies aan verbinden. Te meer omdat een dergelijke schommeling ook plaatsvond in 2014 ten opzichte van 2013, maar alleen toen in de vorm van een afname (Tierolf et al., 2015). Verder is het aandeel intentioneel antisemitische incidenten met een OM-afdoening laag ten opzichte van het aandeel incidenten met een OM-afdoening binnen de andere thema's. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat de daders van deze incidenten vaak onbekend zijn. Het is immers vaak onduidelijk wie hakenkruisen op een Joods doelwit heeft geklad of wie Joden in het voorbijgaan uitscheldt. Ten slotte is te zien dat in 2015 ten opzichte van 2014 een duidelijke toename is van het percentage antisemitische scheldincidenten.

25 In werkelijkheid zijn meer OM-afdoeningen opgelegd bij de incidenten die wij vonden, dan dat wij konden koppelen. De oorzaak hiervan is dat het koppelen van het politiebestand en de bestanden van het OM complex is. In werkelijkheid heeft dus bij meer dan 21,3% van de incidenten met een proces-verbaal een OM-dagvaarding plaatsgevonden. Volgens een schatting van het WODC kan dit percentage in werkelijkheid 10 tot 20% hoger uitvallen.

Tabel 8.2 Traject antisemitische en racistische incidenten door de strafketen per thema 2014 en 2015.

Intentioneel antisemitisme	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
PV opgemaakt	48	63,2% (n=76)	56	
OM-afdoening	7	14,8% (n=48)	10	
Dagvaarding	3	42,9% (n=7)	7	
Vonnis	1	33,3% (n=3)	5	
% zaken met vonnis van alle zaken binnen de betreffende categorie	1	1,3% (n=76)	5	

Racisme	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
PV opgemaakt	1730	62,6% (n=2764)	2617	95,8% (n=2732)
OM-afdoening	531	30,7% (n=1730)	638	24,4% (n=2617)
Dagvaarding	333	62,7% (n=531)	441	69,1% (n=638)
Vonnis	228	68,5% (n=333)	327	74,1% (n=441)
% zaken met vonnis van alle zaken binnen de betreffende categorie	228	8,2% (n=2764)	327	12,0% (n=2732)

Antisemitisch schelden	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
PV opgemaakt	476	67,0% (n=710)	420	99,1% (n=424)
OM-afdoening	151	31,7% (n=476)	157	37,4% (n=420)
Dagvaarding	95	62,9% (n=151)	117	74,5% (n=157)
Vonnis	75	78,9% (n=95)	88	75,2% (n=117)
% zaken met vonnis van alle zaken binnen de betreffende categorie	75	10,6% (n=710)	88	20,6% (n=424)

Racistisch schelden	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
PV opgemaakt	665	80,6% (n=825)	840	99,8% (n=842)
OM-afdoening	292	43,9% (n=665)	278	33,1% (n=840)
Dagvaarding	195	66,8% (n=292)	197	70,9% (n=278)
Vonnis	138	70,8% (n=195)	150	76,1% (n=197)
% zaken met vonnis van alle zaken binnen de betreffende categorie	138	16,7% (n=825)	150	17,8% (n=842)

8.2 Afzonderlijke onderdelen van het justitiële traject

Hier gaan we dieper in op de afzonderlijke onderdelen van het justitiële traject. Als eerste kijken we naar de OM-afdoeningen.

OM-afdoeningen

In tabel 8.3 is te zien op welke wijze de over 2014 en 2015 in de politieregistraties gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch karakter, zijn afgedaan. Bij 870 van deze incidenten heeft een OM-afdoening plaatsgevonden. Het totale aantal OM-afdoeningen is groter dan het aantal incidenten met OM-afdoeningen, omdat bij één incident soms meerdere verdachten - en dus ook OM-afdoeningen - betrokken zijn. Bij de 870 incidenten met één of meerdere OM-afdoeningen vonden in totaal 1072 OM-afdoeningen plaats.²⁶ Ten opzichte van 2014 is dit een daling van iets minder dan driehonderd afdoeningen. De oorzaak hiervoor lijkt te liggen in het feit dat bij de incidenten met één of meerdere OM-afdoeningen in 2015 minder verdachten betrokken waren dan in 2014. Het aantal incidenten met één of meerdere OM-afdoeningen is immers nagenoeg gelijk.

Tabel 8.3 OM-afdoeningen antisemitische en racistische incidenten naar soort in 2014 en 2015

Soort afdoening	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
Dagvaarden	937	65,0%	686	64,0%
Sepot	258	18,0%	160	14,9%
OM-strafbeschikking	141	9,8%	103	9,6%
Transactie	85	5,9%	56	9,6%
Nog onbekend	6	0,4%	38	3,5%
Voegen	5	0,3%	13	1,2%
Administratief beëindigd	8	0,6%	10	0,9%
Totaal	1440	100%	1072	100%

²⁶ In Bijlage 2 wordt uitgelegd hoe de bestanden zijn samengevoegd en waardoor het werkelijke aantal OM-afdoeningen en vonnissen verschilt van het aantal OM-afdoeningen en vonnissen in relatie tot de politie-incidenten.

De percentages van de verschillende afdoeningstypen verschillen in 2015 niet veel van de percentages in 2014. Ongeveer twee derde van de afdoeningen in 2015 waren dagvaardingen en in 15% van de afdoeningen werd geseponneerd. Zoals eerder gemeld, kan het OM ook een straf opleggen ingeval van veelvoorkomende strafbare feiten. Dit gebeurt dan in de vorm van een transactie of een OM-strafoplegging, wat in de praktijk vrijwel altijd een boete of heel af en toe een taakstraf betekent. In 2015 werd deze vorm van straffen bij bijna 20% van de afdoeningen opgelegd. De overige typen afdoeningen kwamen in 2015 maar heel weinig voor.

In tabel 8.4 is per thema af te lezen welke OM-afdoeningen hebben plaatsgevonden. De gegevens in deze tabel gaan over het totale aantal OM-afdoeningen, niet over het aantal incidenten met OM-afdoeningen. In de tabel is af te lezen dat de wijze waarop de incidenten binnen de verschillende thema's zijn afgedaan in 2015, grotendeels overeenkomt met die in 2014. De procentueel grote verschillen tussen 2015 en 2014 bij de wijze van afdoening van incidenten van intentioneel antisemitisme, wordt veroorzaakt door de lage aantallen incidenten binnen dit thema.

Tabel 8.4 OM-afdoeningen antisemitische en racistische incidenten naar thema in 2014 en 2015.

2015	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistisch schelden		Antisemitisch schelden	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Administratief beëindigd	0	0%	9	1,1%	5	1,3%	1	0,5%
Sepot	2	20%	132	16,1%	66	17,5%	9	4,7%
Transactie	0	0%	44	5,4%	23	6,1%	12	6,3%
OM-strafbeschikking	0	0%	68	8,3%	23	6,1%	28	14,7%
Dagvaarden	7	70%	522	63,7%	240	63,7%	129	67,9%
Voegen	0	0%	10	1,2%	7	1,9%	3	1,6%
Onbekend	0	0%	31	3,8%	12	3,2%	6	3,2%
Overdracht	1	10%	4	0,5%	1	0,3%	2	1,1%
Totaal	10	100%	820	100%	377	100%	190	100%

2014	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistisch schelden		Antisemitisch schelden	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Administratief beëindigd	0	0%	3	0,4%	3	0,6%	2	0,7%
Sepot	6	50%	170	20,2%	74	14,7%	33	12,2%
Transactie	0	0%	44	5,2%	38	7,6%	10	3,7%
OM-strafbeschikking	1	8,3%	83	9,8%	41	8,2%	33	12,2%
Dagvaarden	5	41,7%	539	63,9%	344	68,4%	188	69,4%
Voegen	0	0%	1	0,1%	3	0,6%	2	0,7%
Onbekend	0	0%	3	0,4%	0	0%	3	1,1%
Overdracht	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Totaal	12	100%	843	100%	503	100%	271	100%

Artikelen Wetboek van Strafrecht bij OM-afdoeningen

Racisme en antisemitisme worden in het Wetboek van Strafrecht op zichzelf niet als strafbare feiten genoemd. Het OM kan op twee manieren een racistische of antisemitische context van een incident in een rechtszaak tot uiting laten komen. Ten eerste kan 'discriminatie' expliciet als het strafbare feit ten laste worden gelegd. Hiervoor kunnen de artikelen 137c t/m 137g en 429quater WvSr gebruikt worden. Ten tweede kan bij een commuun delict met een racistische of antisemitische achtergrond (bijvoorbeeld een racistische mishandeling of een vernieling aan een synagoge) een zwaardere straf worden geëist vanwege het discriminatoir karakter van het delict. We hebben echter nog geen informatie gekregen bij welke incidenten het OM in de afdoening melding maakt van een discriminatoir karakter.

Om te kunnen beschrijven welke artikelen het OM gebruikt in dagvaardingen van incidenten met een antisemitisch en/of racistisch aspect, hebben we van elk incident met een OM-afdoening ook informatie ontvangen over welke artikelen uit het Wetboek van Strafrecht zijn gebruikt. Deze informatie geeft per zaak inzicht in het type delict waarop het OM de nadruk legt. Welke artikelen in een dagvaarding worden gebruikt, beslist het OM mede op basis van de kans om een veroordeling te realiseren.

In tabel 8.5 is te zien welke wetsartikelen zijn gebruikt in de OM-afdoeningen bij de over 2014 en 2015 in de politieregistraties gevonden incidenten met een antisemitisch of racistisch karakter. In tabel 8.6 is dit weergegeven voor de verschillende thema's. De incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect zijn in 2015 vooral afgedaan als *mishandeling* (32,8% van de OM-afdoeningen), *belediging* (26,8%) en *bedreiging* (17,6%). Tussen de thema's onderling zien we enkele verschillen, die grotendeels overeenkomen met verschillen in voorgaande jaren. Bij racistische incidenten en racistische scheldincidenten met een OM-afdoening komt het wetsartikel voor mishandeling het meest voor. Dit komt overeen met het beeld dat is geschetst van de racistische incidenten. Bij antisemitische scheldincidenten is belediging het meest voorkomende wetsartikel, wat mogelijk een gevolg is van het feit dat veel van de antisemitische scheldincidenten scheldpartijen betreffen tegen ambtenaren in functie. Vanwege het beperkte aantal

OM-afdoeningen bij intentioneel antisemitische incidenten is weinig te zeggen over de wetsartikelen die in de OM-afdoeningen van deze incidenten zijn gebruikt.

Tabel 8.5 wetsartikelen bij OM-afdoeningen bij antisemitische- en racistische incidenten in 2014 en 2015.

Wetsartikel betreffend:	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
Diefstal	96	6,7%	95	6,4%
Vernieling/Vandalisme/ Brandstichting	83	5,8%	133	9,0%
Mishandeling	521	36,2%	487	32,8%
Bedreiging	234	16,3%	261	17,6%
Belediging	413	28,7%	398	26,8%
Discriminatie	34	2,4%	55	3,7%
Overige misdrijven en overtredingen	59	4,1%	57	3,8%
Totaal	1440	100%	1072	100%

Tabel 8.6 OM-afdoening naar wetsartikel en thema in 2014 en 2015.

2015 Wetboekartikel betreffend:	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistisch schelden		Antisemitisch schelden	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Diefstal	1	7,1%	75	6,7%	47	9,0%	21	6,8%
Vernieling/Vandalisme/ Brandstichting	1	7,1%	85	7,6%	30	5,7%	33	10,7%
Mishandeling	4	28,6%	407	36,2%	195	37,3%	69	22,5%
Bedreiging	4	28,6%	198	17,6%	103	19,7%	60	19,5%
Belediging	2	14,3%	278	24,8%	121	23,1%	106	34,5%
Discriminatie	2	14,3%	39	3,5%	8	1,5%	7	2,3%
Overige misdrijven en overtredingen	0	0%	41	3,7%	19	3,6%	11	3,6%
Totaal	14		363		523		307	

2014 Wetboekartikel betreffend:	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistisch schelden		Antisemitisch schelden	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Diefstal	0	0%	62	7,4%	29	5,8%	12	4,4%
Vernieling/Vandalisme/ Brandstichting	0	0%	60	7,1%	25	5,0%	10	3,7%
Mishandeling	5	41,7%	293	34,8%	226	44,9%	66	24,4%
Bedreiging	1	8,3%	147	17,4%	79	15,7%	43	15,9%
Belediging	3	25%	224	26,6%	120	23,9%	120	44,3%
Discriminatie	3	25%	24	2,8%	10	2,0%	3	1,1%
Overige misdrijven en overtredingen	0	0%	33	3,9%	14	2,8%	17	6,3%
Totaal	12	100%	843	100%	503	100%	271	100%

Het relevantste onderdeel van de tabellen 8.5 en 8.6 is het aantal incidenten waarbij in de OM-afdoening het wetsartikel voor discriminatie is gebruikt. Dit is iets toegenomen ten opzichte van 2014. In 2015 is het discriminatieartikel gebruikt bij 42 (55 afdoeningen

bij 42 incidenten) van de in totaal 4165 incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect. In 2014 werd dit artikel gebruikt bij 28 van de 4092 incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect. Omdat de aantallen beperkt zijn, is het lastig om in te schatten of dit een toevallige toename is of dat het OM bij soortgelijke incidenten in 2015 wel het discriminatieartikel heeft gebruikt en in 2014 niet. Wel valt op dat de toename van het aantal incidenten waarbij het discriminatieartikel is gebruikt, vooral is terug te zien bij incidenten met een racistisch aspect. Bij incidenten met een racistisch aspect steeg het aantal incidenten waarbij het OM het discriminatieartikel gebruikte van 24 incidenten in 2014 tot 39 incidenten in 2015. Dit zou een gevolg kunnen zijn van de aard van de racistische incidenten. Eind 2015 vonden verschillende incidenten gericht tegen vluchtelingen plaats waarbij racisme de aanleiding lijkt te zijn voor het incident, in plaats van bij andere incidenten waarbij racistische opmerkingen een reactie zijn op een ander voorval of waarbij racistische opmerkingen de aanleiding zijn voor een mishandeling (zie hoofdstuk 5 voor beschrijvingen van de racistische incidenten die zijn gevonden in de politieregistraties). Het was echter niet mogelijk deze bevinding te toetsen door de inhoud van de betreffende incidenten te lezen.

Net als in voorgaande jaren dringt de vraag zich op hoe het gat tussen de hoeveelheid door ons gevonden OM-afdoeningen bij incidenten met een racistisch of antisemitisch aspect (847 zaken) en het aantal strafzaken op grond van de discriminatieartikelen (55 zaken) is te verklaren. Hetzelfde geldt voor het gat tussen het aantal incidenten dat door de politie de code F50 Discriminatie heeft gekregen (478) en het aantal strafzaken op grond van de discriminatieartikelen. Het LECD van het OM kwam in haar rapportage over 2014 met een aantal verklaringen²⁷ voor dit verschijnsel. De belangrijkste verklaring die door het OM wordt gegeven, betreft het feit dat commune delicten met een discriminatoir aspect nog niet in de gegevens van het OM over discriminatie worden meegenomen, terwijl dit bij politie wel het geval is. Het LECD stelde dat sinds 1 januari 2015 een begin is gemaakt met de registratie van commune delicten met een discriminatoir aspect. Het lijkt er echter op dat deze registratie om verschillende redenen nog

27 In de LECD-rapportage 'Cijfers in Beeld 2014'.

niet volledig is doorgevoerd, waardoor nog geen indicatie gegeven kan worden van het aantal commune delicten met discriminatoir aspect dat is ingestroomd bij het OM.

Gerechtelijke uitspraken

Een volgende stap in de justitiële keten is de rechtszaak. In tabel 8.7 is te zien welke gerechtelijke uitspraken hebben plaatsgevonden bij de 686 OM-afdoeningen waarin is gedagvaard en vergelijken we de gegevens met de situatie in 2014.

Tabel 8.7 Gerechtelijke uitspraken antisemitische en racistische incidenten in 2014 en 2015.

Uitspraak	2014			2015		
	Aantal	%	% afgedaan	Aantal	%	% afgedaan
Nietig/niet bevoegd/niet ontvankelijk	9	1,0%	1,3%	2	0,3%	0,4%
Vrijspraak/ontslag van rechtsvervolg	53	5,7%	7,8%	44	6,4%	8,7%
Ter zitting gevoegd ^a	60	6,4%	8,8%	- ^a	- ^a	- ^a
Schuldig zonder straf	11	1,2%	1,6%	9	1,3%	1,8%
Strafoplegging	545	58,2%	80,0%	451	65,7%	89,1%
Verwezen naar ander forum ^a	3	0,3%	0,4%	- ^a	- ^a	- ^a
Totaal gevonnist	681	72,7%	100%	506	73,8%	100,0%
Nog in behandeling	256	27,3%		180	26,2%	
Totaal	937	100%		686	100%	

^a Ter zitting gevoegd en Verwezen naar ander forum kwamen in 2015 niet meer voor bij de hier besproken incidenten in de registraties van het OM.

Het eerste wat opvalt in tabel 8.8 is dat in 2015 in totaal minder gerechtelijke uitspraken zijn gedaan bij incidenten met een racistisch of antisemitisch aspect dan in 2014. Dit heeft er waarschijnlijk mee te maken dat bij de incidenten waarbij één of meerdere dagvaardingen hebben plaatsgevonden in 2015, in totaal minder personen betrokken waren als verdachte dan in 2014. Verder heeft in 2015, net als in 2014, bij verreweg de meeste gerechtelijke uitspraken een strafoplegging plaatsgevonden. Het aandeel dagvaardingen waarbij een straf is opgelegd, lag in 2015 echter wel nog iets hoger dan in 2014: 89% ten opzichte van 80%. We weten niet hoe dit is te verklaren. Mogelijk dat het moment waarop het OM de data heeft aangeleverd hier een rol inspeelt, omdat een deel

van de zaken worden afgedaan in het jaar nadat het incident heeft plaatsgevonden. We beschikten voor onderhavige rapportage over informatie over afdoeningen tot en met eind september 2016, terwijl we voor de rapportage over 2014 beschikten over afdoeningen tot begin augustus 2015.

Op alle andere punten komen de aandelen van de verschillende gerechtelijke uitspraken in 2015 overeen met die in 2014. Hetzelfde geldt voor de typen uitspraken bij de verschillende thema's (zie tabel 8.8).

Tabel 8.8 Gerechtelijke uitspraken antisemitische en racistische incidenten in naar thema in 2014 en 2015

Uitspraak	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistische schelden		Antisemitisch schelden	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Nietig/niet bevoegd/niet ontvankelijk	0	0%	2	0,5%	0	0%	0	0%
Vrijspraak	0	0%	34	8,8%	15	8,2%	7	7,0%
Ter zitting gevoegd	-	-	-	-	-	-	-	-
Schuldig zonder straf	0	0%	7	1,8%	3	1,6%	2	2,0%
Strafoplegging	5	100%	342	88,8%	165	90,2%	90	90,9%
Verwezen naar ander forum	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal gevonnist	5	100%	385	100%	183	100%	99	100%
Nog in behandeling	2		137		57		30	

Bij 57% van het totale aantal OM-afdoeningen bij de incidenten met een racistisch of antisemitisch aspect in 2015 is uiteindelijk een straf opgelegd (zie tabel 8.9). Dit waren 356 boetes, 221 werkstraffen, 164 gevangenisstraffen en 4 ander soorten straffen. Zoals eerder gemeld kan ook het OM een straf opleggen: de OM-strafoplegging en het transcriptievoorstel. Deze zijn ook opgenomen in het overzicht in tabel 8.9. Wanneer het OM een straf oplegt, gaat het bijna altijd om een boete (De Heer-de Lange & Kalidien, 2014).

Tabel 8.9 Soort straf naar thema in 2014 en 2015.²⁸

Uitspraak	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistische schelden		Antisemitisch schelden		Totaal	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Straf	2	5	403	454	291	211	173	130	771	610
	17%	50%	48%	55%	58%	56%	64%	68%	53%	57%
waarvan:										
Boete	1	1	271	260	178	122	103	85	491	356
Werkstraf	1	2	126	160	140	79	61	46	219	221
Gevangenis		2	109	127	75	58	62	37	283	164
Anders		1		3		3	1		1	4

In de gegevens in tabel 8.9 valt op dat het aandeel OM-afdoeningen waarbij een straf is opgelegd, iets is toegenomen ten opzichte van 2014. Dit lijkt vooral het gevolg te zijn van een toename van het aandeel racistische incidenten waarbij een straf is opgelegd. Verder zijn er geen noemenswaardige verschillen te zien in de opgelegde straffen in 2015 ten opzichte van 2014 en ook niet tussen de typen straffen die zijn opgelegd bij incidenten binnen de verschillende thema's.

In tabel 8.10 is ten slotte te zien welke straffen zijn opgelegd bij welke wetsartikelen. Hierin zijn geen noemenswaardige verschillen te zien tussen 2015 en 2014. Interessant in het kader van deze rapportage is het aantal en typen straffen dat is opgelegd bij het wetsartikel discriminatie. Bij deze dagvaardingen werden in totaal 34 straffen opgelegd, waaronder vooral boetes (19) en werkstraffen (9). Het aantal van 34 straffen bij dagvaardingen met het discriminatieartikel is een lichte toename ten opzichte van 2014, wat een logisch gevolg is van de lichte toename van het aantal dagvaardingen met het discriminatieartikel.

Tabel 8.10 Straf naar soort misdrijf in 2014 en 2015.

2015	boete	gevangenis	werkstraf	anders ^a
Diefstal	37	28	21	0
Vernieling/Vandalisme/Brandstichting	45	29	27	0
Mishandeling	136	77	123	2
Bedreiging	72	63	58	1
Belediging	161	78	81	2
Discriminatie	19	3	9	1
Overige misdrijven en overtredingen	22	14	12	0
Totaal	492	292	331	6

2014	boete	gevangenis	werkstraf	andera
Diefstal	40	29	14	0
Vernieling/Vandalisme/Brandstichting	28	15	11	0
Mishandeling	137	69	118	1
Bedreiging	80	41	45	0
Belediging	177	49	74	0
Discriminatie	7	4	8	0
Overige misdrijven en overtredingen	22	12	13	0
Totaal	491	219	283	1

a De categorie 'anders' in de tabel betreft een groot aantal mogelijke strafopleggingen die niet in een andere categorie zijn te vatten, het gaat dan onder andere om 'toewijzing van civiele verordening', 'leerstraf', 'maatregel van schadevergoeding' en 'Plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis'.

Het LECD van het OM liet in 2015 (zie Tierolf et al., 2015) weten dat zij verwachtte dat met de registratie van de commune delicten met discriminatoir aspect vanaf 2015 meer zicht zou komen op hoe vaak discriminatie door het OM daadwerkelijk wordt gebruikt als strafbaar of strafverzwarend feit in de zaken die zij onder handen krijgt. Dit is echter nog niet gerealiseerd. Wij hopen dat dit in de toekomst alsnog gebeurt, zodat een compleet beeld van het gehele justitiële traject rondom discriminatie verkregen kan worden.

²⁸ In de eerste rij van de tabel staat een percentage, dit betreft het percentage opgelegde straffen van het totaal aantal opgelegde OM-afdoeningen per thema. De getallen in de tabel tellen zowel horizontaal als verticaal niet op tot het totaal aantal. Dit komt doordat één incident tot verschillende thema's kan behoren, en doordat één straf kan bestaan uit meerdere strafsoorten (dus bijvoorbeeld zowel een boete als een werkstraf in één vonnis).

9 Samenvatting en conclusie

In deze rapportage is een cijfermatig en inhoudelijk beeld geschetst van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in 2015. In dit laatste hoofdstuk vatten we het beeld samen dat uit de afzonderlijke hoofdstukken naar voren komt.

De cijfers in deze rapportage zijn gebaseerd op registraties van de politie over incidenten in het digitale registratiesysteem de Basisvoorziening Handhaving (BVH). Via een automatische zoekopdracht met query's zijn de in dit registratiesysteem geregistreerde incidenten met een antisemitisch, racistisch en/of extreemrechts karakter verzameld. Dit waren dezelfde query's als de query's die zijn gebruikt voor de rapportage over 2014 en de jaren daarvoor. De gevonden incidenten met een racistisch karakter zijn dit jaar echter door de politie anders behandeld dan in voorgaande jaren. Dit jaar heeft de politie alle met de query's gevonden incidenten met een racistisch karakter gelezen en beoordeeld of deze wel of niet racistisch waren, en zijn de niet-racistische incidenten verwijderd uit de data. Dit is een verbetering in de dataverzameling die in voorgaande jaren om praktische redenen niet mogelijk was. Het gevolg is wel dat door deze verbetering een vergelijking van het aantal racistische incidenten in 2015 met het aantal racistische incidenten in 2014 en de jaren daarvoor niet mogelijk was. Meer hierover is te lezen in kader 2.1 in hoofdstuk 2 en in paragraaf 9.3 in dit afsluitende hoofdstuk.

9.1 Cijfermatig beeld

In de aantallen antisemitische en racistische incidenten in 2015 en in de ontwikkeling binnen extreemrechtse formaties in 2015 vallen verschillende zaken op. Twee bevindingen vallen in het bijzonder op. De eerste is de forse toename van het aantal incidenten van moslimdiscriminatie in 2015 ten opzichte van 2014. De tweede is een toename in het aantal extreemrechtse demonstraties. Beide ontwikkelingen zijn waarschijnlijk een gevolg van toegenomen maatschappelijke spanningen na verscheidene terroristische aanslagen in West-Europa en de komst van grote aantallen islamitische vluchtelingen.

Naast deze twee ontwikkelingen zien we een aantal minder in het oog springende veranderingen. Het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme dat over 2015 is gevonden in de politieregistraties, komt overeen met de aantallen in de jaren vóór 2014. We constateren dus dat er in 2014 een lichte piek was van antisemitische incidenten in Nederland. Waarschijnlijk was die lichte piek een gevolg van de oplaaierende strijd in het Israëliisch-Palestijns conflict in dat jaar. Verder nam het aantal incidenten van antisemitisch schelden in het jaar 2014 sterk af. Het is onduidelijk wat hiervoor de verklaring is, al zien we wel al enkele jaren een trend van afname. Een vergelijking van het aantal racistische incidenten in 2015 (2732) met de aantallen in voorgaande jaren is niet mogelijk, omdat de dataverzameling van racistische incidenten is verbeterd en daardoor veranderd. Niettemin schatten wij dat het aantal racistische incidenten licht is toegenomen ten opzichte van 2014.²⁹ Net als in voorgaande jaren kwamen in 2015 in de grootstedelijke regio's Den Haag, Amsterdam en Rotterdam meer antisemitische en racistische incidenten voor dan in de rest van Nederland. Opvallend is wel dat in de regio's Noord-Nederland en Oost-Nederland het aantal incidenten is toegenomen.

In de volgende paragrafen gaan we per thema dieper in op de ontwikkelingen en de context waarbinnen de incidenten plaatsvonden.

9.2 Antisemitisme

In tegenstelling tot in voorgaande jaren, waarin steeds sprake was van een toename, is in 2015 het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme afgenomen, van 76 incidenten in 2014 naar 57 incidenten in 2015. Hiermee is het aantal intentioneel antisemitische incidenten weer op een vergelijkbaar niveau als in 2013. In 2014 lag het aantal

²⁹ Meer over de verbeterde dataverzameling en onze inschatting van een lichte toename is te lezen in kader 2.1 in hoofdstuk 2, hoofdstuk 5 en in paragraaf 9.3 van dit afsluitende hoofdstuk.

intentioneel antisemitische incidenten hoger. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de oploeiende strijd tussen het Israëliëse leger en de Palestijnse beweging Hamas en de Palestijnse islamitische jihad in de zomer van 2014. In 2015 was er geen sprake van een intensivering van het geweld in dit conflict. In lijn met deze verklaring zien we verder dat de spreiding van de intentioneel antisemitische incidenten over de maanden van 2015 vrij gelijkmatig is. De meeste antisemitische incidenten vonden plaats in de regio Amsterdam, vermoedelijk omdat hier relatief meer Joden wonen dan in de rest van Nederland. Antisemitisch schelden zonder dat dit gericht is aan het adres van een Joodse persoon of locatie lijkt te verminderen. Het is onduidelijk wat hiervoor de verklaring is. Wel zien we deze dalende trend al langer plaatsvinden.

De intentioneel antisemitische incidenten zijn onderverdeeld in drie categorieën. De eerste categorie is geweld tegen personen, waarbij het gaat om belediging, bedreiging, treiteren of mishandeling van (vermeende) Joden. Dit is de grootste categorie: 37 van de 57 incidenten van intentioneel antisemitisme betroffen geweld tegen personen. In iets meer dan de helft van deze incidenten lijken antisemitische intenties de aanleiding te zijn geweest voor het incident. Bij de overige incidenten was het antisemitisme vaak onderdeel van een escalatie tijdens een ander incident. Enkele incidenten hadden een politieke aanleiding. De tweede categorie bestaat uit antisemitische bekladdingen, bekrassingen of vernielingen van (vermeende) Joodse locaties, zoals een Joodse begraafplaats of monumenten ter herdenking van de Tweede Wereldoorlog. We vonden tien van dit type incidenten in de politieregistraties. De derde categorie bestaat uit provocaties. Voorbeelden hiervan die plaatsvonden in 2015 zijn het roepen van beledigingen of brengen van de Hitlergroet richting een Joods gebouw en het scanderen van leuzen tijdens herdenkingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog. Ook van dit type incidenten vonden wij er tien in de politieregistraties.

9.3 Racisme

Over 2015 vonden wij 2732 incidenten met een racistisch karakter in de BVH. Dit lijkt een stabilisering in vergelijking met het totale aantal incidenten in 2014, maar door een verbetering in de dataverzameling van racistische incidenten ten opzichte van die

in voorgaande jaren is een dergelijke vergelijking met cijfers uit voorgaande jaren niet betrouwbaar.³⁰ Daarom verwachten we dat het aantal racistische incidenten in Nederland in 2015 niet gelijk is gebleven, maar is toegenomen ten opzichte van 2014.

Om een beeld te geven van de context waarbinnen de racistische incidenten in 2015 plaatsvonden, lezen en analyseerden we een steekproef van 160 incidenten met een racistisch karakter. We hebben deze onderverdeeld in vier categorieën van racistische incidenten. De grootste categorie is racistisch geweld, zoals bedreiging, mishandeling of doelbekladding: 44% van de incidenten in de steekproef valt in deze categorie. Van deze incidenten is bij ongeveer evenveel incidenten sprake van racisme als escalatie van een ander incident, als dat er sprake is van racistische intenties die direct aanleiding lijken te zijn geweest voor het incident. Bij een kleiner deel van de incidenten is het geweld een reactie op een racistische belediging. Een derde van de racistische incidenten betroffen incidenten van racistisch schelden. In tegenstelling tot in voorgaande jaren nam het aantal incidenten van racistisch schelden in 2015 niet af, maar bleef het nagenoeg gelijk ten opzichte van 2014. Verder betrof een klein deel van de incidenten ongelijke behandeling of het gevoel ongelijk te zijn behandeld. Ten slotte vonden we een aantal incidenten van ongerichte bekladding met racistische teksten. Negen van de racistische incidenten betrof discriminatie van Roma en Sinti, 466 incidenten betroffen discriminatie van moslims. Op moslimdiscriminatie gaan wij in paragraaf 9.4 dieper in.

Opvallend is dat we in de racistische incidenten in de BVH weinig verband zagen met de komst van grote aantallen vluchtelingen naar Nederland, terwijl deze connectie wel duidelijk te zien is bij onlineracisme en bij de ontwikkeling van extreemrechts (zie de paragrafen 9.5 en 9.6) en ook, in mindere mate, bij de incidenten van moslimdiscriminatie (zie paragraaf 9.4). Een mogelijke verklaring is dat de discussie rond vluchtelingen zich vooral afspeelde in het laatste kwartaal van 2015. Door een technisch probleem bij de Nationale Politie missen wij van een deel van de incidenten in het laatste kwartaal

30 De verbetering in de dataverzameling – die in eerdere jaren om praktische redenen niet mogelijk was – had als gevolg dat incidenten waarbij een ambtenaar in functie wordt uitgesloten voor "racist", dit jaar zijn verwijderd uit het bestand met incidenten. Dit was in voorgaande jaren niet mogelijk, waardoor in 2015 naar schatting 20% extra incidenten is verwijderd (zie de hoofdstukken 2 en 5 voor een uitgebreide toelichting op de verandering in de dataverzameling van racistische incidenten).

inhoudelijke informatie (zie kader 2.2 in hoofdstuk 2 voor een toelichting). Een andere mogelijke verklaring is dat de spanningen rond de komst van grote aantallen vluchtelingen zich niet uiten in het type incidenten dat bij politie bekend is, bijvoorbeeld omdat vluchtelingen de weg naar de politie minder goed weten te vinden dan andere slachtoffers van racisme in Nederland. Welke van deze verklaringen de juiste is, valt op basis van deze rapportage niet vast te stellen.

9.4 Moslimdiscriminatie

Hoewel niet elke vorm van moslimdiscriminatie een vorm van racisme is, vindt dit wel vaak plaats in combinatie met racistische motieven of uitingen. Binnen de racistische incidenten vonden wij 466 incidenten van moslimdiscriminatie. Hiermee is moslimdiscriminatie in Nederland voor het tweede jaar op rij toegenomen: in 2014 vonden we nog 142 incidenten van moslimdiscriminatie en in 2013 nog 35 incidenten. Het lijkt erop dat er een verschuiving plaatsvindt in de gronden waarop dezelfde groep racistisch wordt bejegend. Waar mensen met een Noord-Afrikaans uiterlijk eerder werden uitgescholden om hun etnische afkomst (bijvoorbeeld “*kutmarokkaan*”), gebeurt dit nu vaker om hun geloof (“*kutmoslim*”). Verder valt op dat het aantal incidenten van moslimdiscriminatie in de maanden januari en november wat hoger lag dan in de rest van het jaar. In deze maanden werden in Parijs terroristische aanslagen gepleegd, wat een mogelijke verklaring vormt voor deze toename. De toename van moslimdiscriminatie die wij zien in de gevonden incidenten in de BVH, komt overeen met registraties in andere bronnen. Zo signaleerden de ADV's in 2015 een stijging van het aantal klachten over moslimdiscriminatie van 45% ten opzichte van 2014 (Dinsbach et al., 2016). Twee nieuwe meldpunten voor moslimdiscriminatie registreerden daarnaast bij elkaar 332 meldingen van moslimdiscriminatie (Abaâziz, 2016; Lachhab & Vorthoren, 2016). Bij deze andere bronnen is ook een connectie te zien met de terroristische aanslagen, zowel in de periode waarin meldingen binnenkomen als op inhoudelijke gronden.

9.5 Online antisemitisme en racisme

Om antisemitische en racistische incidenten die plaatsvinden op internet te bestuderen hebben wij van MiND toegang gekregen tot hun registraties. Bij het bestuderen van een steekproef van deze registraties vielen twee dingen op. Ten eerste zien we dat het overgrote deel van de antisemitische en racistische uitingen gericht is op de hele groep Joden, vluchtelingen of moslims. Dit in tegenstelling tot antisemitisme en racisme op straat, dat vaak gericht is tegen één of enkele specifieke personen. Ten tweede zien we dat het merendeel van de antisemitische en racistische uitingen op internet een reactie is op een ander bericht, vaak in de comments van een nieuwsbericht op een nieuwssite of wanneer een link naar een nieuwsbericht op een forum of facebookpagina wordt geplaatst. Deze nieuwsberichten gaan bij antisemitisme vaak over acties van het Israëli-sche leger en bij racisme vaak over vluchtelingen.

9.6 Extreemrechts geweld

Het jaar 2015 was wat extreemrechts betreft een jaar met twee heel verschillende gezichten. Tot oktober 2015 waren er weinig duidelijke ontwikkelingen. Het leek erop dat er een (kleine) afname te zien zou zijn geweest in de hoeveelheid extreemrechts geweld en in het aantal extreemrechtse demonstraties. Die afname zou deels verklaard kunnen worden door het wegebben van enkele maatschappelijke discussies in die periode (Zwarte Piet, de ‘minder, minder’-uitingen van Geert Wilders in 2014), die samenhang vertoonden met het grote aantal incidenten met een extreemrechtse achtergrond in 2014. Verder was er mogelijk een verband tussen de afname van het aantal geweldsincidenten in de eerste helft van 2015 en het verder versplinteren van de achterban van diverse neonazistische organisaties in deze periode. Tegelijkertijd zou er verwacht kunnen worden dat er een reactie te zien zou zijn geweest op de terreuraanslag op de redactie van Charlie Hebdo in Parijs in januari 2015. Die reactie was echter niet zichtbaar in de vorm van geweldsincidenten vanuit extreemrechts.

Dit beeld veranderde echter volledig vanaf oktober 2015, het moment waarop er veel maatschappelijke onrust ontstond rond de komst van grote groepen vluchtelingen naar Nederland. Dat zorgde voor veel dynamiek, discussie en polarisatie in de Nederlandse

samenleving. Protest tegen de komst en de vestiging van vluchtelingen was daar een onderdeel van. Extreemrechtse groepen bemoeiden zich in veel gevallen nadrukkelijk met dat protest. Dat zorgde voor meer extreemrechts activisme, maar ook voor allerlei veranderingen in het extreemrechtse veld. Bestaande extreemrechtse formaties organiseerden eigen acties en namen deel aan buurtprotesten van anderen tegen de opvang van vluchtelingen. Daarnaast ontstonden er ook nieuwe extreemrechtse groepen op de golven van deze onrust, waaronder een Nederlandse afdeling van Pegida. Deze ontwikkelingen leidden vooral tot een sterke groei van de actieve aanhang van de verschillende extreemrechtse formaties, van ongeveer 100 aanhangers in 2014 naar ongeveer 245 in 2015. Dat is voor de Nederlandse situatie een uitzonderlijk hoog aantal. Dergelijke aantallen extreemrechtse activisten waren in Nederland voor het laatst te zien in het midden van de jaren negentig (Vergelijk: Donselaar, 1997, p. 10).

Ook het aantal deelnames aan demonstraties steeg in deze periode fors. Dat betrof niet alleen door extreemrechts zelf georganiseerde demonstraties, maar ook de deelname aan demonstraties van anderen, vooral aan buurtprotesten tegen de vestiging van vluchtelingen. Opvallend gegeven is wel dat de forse groei van het aantal actieve aanhangers van extreemrechtse formaties zich niet direct heeft vertaald in een toename van extreemrechts geweld in 2015. Er moet geconstateerd worden dat in 2015 het grootste aantal geweldsincidenten in het laatste kwartaal heeft plaatsgevonden. Over het hele jaar 2015 bezien is er sprake van een kleine afname van het aantal extreemrechtse geweldsincidenten. Wat daar in elk geval deels een verklaring voor is, is dat extreemrechtse organisaties tijdens de protesten tegen de komst van vluchtelingen naar Nederland weliswaar zeer actief waren, maar zich in 2015 vooral hebben bediend van geweldloze en – in de meeste gevallen – legale protestmethoden.

Een opvallend gegeven binnen de context van extreemrechtse geweldsincidenten in 2015 is ten slotte dat het veel vaker dan in voorgaande jaren niet om geweldsincidenten met een racistisch karakter ging, maar om incidenten die zich richtten tegen politieke tegenstanders – voornamelijk linkse politici en voorstanders van de opvang van vluchtelingen.

9.7 Gerechtelijke afdoening

Ten opzichte van 2014 zijn in 2015 geen grote veranderingen opgetreden bij de gerechtelijke afdoening van de incidenten met een racistisch of antisemitisch aspect. Van bijna 96% van de 4165 incidenten met een antisemitisch of racistisch aspect die over 2015 zijn gevonden in de politieregistraties, is een proces-verbaal opgemaakt. Dit is een sterke toename ten opzichte van 2014. Deze toename is een gevolg van een eenduidigere registratie van de PV-nummers bij zowel de politie als het OM, waardoor de bestanden van beide organisaties beter aan elkaar zijn te koppelen. Van de 3980 incidenten met een proces-verbaal is ruim 21% (847 incidenten) afgedaan door het OM. Van deze 847 incidenten met een OM-afdoening is bij bijna 70% (590 incidenten) een dagvaarding opgelegd. Van deze 545 incidenten waarbij een dagvaarding is opgelegd, is ten slotte bij ongeveer driekwart (437 incidenten) een vonnis uitgesproken.

Het valt op dat nog steeds slechts bij een beperkt deel (55) van de 1072 OM-afdoeningen in de dagvaarding het wetsartikel discriminatie wordt gebruikt. In 2014 was dit bij 34 OM-afdoeningen het geval. Een deel van de oorzaak hiervoor ligt in het feit dat er nog steeds geen inzicht is in welke zaken zijn afgedaan als commune delicten met een discriminatoir karakter. Het LECD van het OM liet in 2015 (zie Tierolf et al., 2015) weten dat zij verwachtte dat met de registratie van de commune delicten met discriminatoir aspect vanaf 2015 meer zicht zou komen op hoe vaak discriminatie door het OM daadwerkelijk wordt gebruikt als strafbaar of strafverzwarend feit in de zaken die zij onder handen krijgt. Wij hopen dat dit in de toekomst alsnog gebeurt, zodat een compleet beeld van het gehele justitiële traject rondom discriminatie verkregen kan worden.

9.8 Slotconclusie

In deze rapportage schetsen we een beeld van het antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in 2015, waarbij we ook letten op moslimdiscriminatie.

Wat opvalt, is de ogenschijnlijke invloed die de terreuraanslagen in West-Europa en de komst en opvang van grote aantallen vluchtelingen in Nederland hebben op de aard van de discriminatoire incidenten in Nederland. Dit is onder andere terug te zien in de forse groei van het aantal incidenten tegen moslims, die zowel is te vinden in de

politieregistraties als in andere bronnen, zoals de jaarrapporten van de ADV's, de cijfers van het MDI en MiND, en meldpunten voor moslimdiscriminatie. Een voor de hand liggende verklaring voor de toename van het aantal incidenten van moslimdiscriminatie in Nederland is bijvoorbeeld een toegenomen anti-moslimsentiment als gevolg van terroristische aanslagen en de komst van grote aantallen islamitische vluchtelingen naar Nederland. Een onderbouwing voor deze verklaring is dat in januari en november – de maanden waarin de aanslagen in Parijs werden gepleegd – in Nederland meer incidenten van moslimdiscriminatie plaatsvonden dan in de rest van het jaar. Ook een inhoudelijke analyse van de incidenten in deze twee maanden wijst op een verband met terroristische aanslagen. Zo worden moslims in die maanden regelmatig uitgescholden voor “terrorist” of aangesproken op de aanslagen (“*Kijk wat jullie in Parijs hebben gedaan*”).

Ten tweede namen vanaf oktober 2015, het moment waarop de maatschappelijke onrust rond de komst en de opvang van grote aantallen vluchtelingen toenam, het extreemrechts geweld en de aanhang van extreemrechtse formaties toe. Hieraan gerelateerd valt op dat extreemrechtse geweldsincidenten in 2015 zich veel vaker dan in voorgaande jaren richtten tegen politieke tegenstanders, voornamelijk linkse politici en voorstanders van de opvang van vluchtelingen. Tussen januari 2015 en oktober 2015 leek het extreemrechts geweld en de aanhang van extreemrechtse formaties te zijn afgenomen ten opzichte van 2014. Deze afname zou deels verklaard kunnen worden door het weggeven van enkele maatschappelijke discussies in die periode (Zwarte Piet, de “minder, minder”-uitingen van Geert Wilders in 2014), die samenhang vertoonden met het grote aantal incidenten met een extreemrechtse achtergrond in 2014.

Ten derde lijkt het erop dat het aantal racistische incidenten in 2015 licht is toegenomen. Door een verandering in de dataverzameling is dit echter niet direct terug te zien in de cijfers in deze rapportage. De verandering houdt in dat over 2015 alle potentiële racistische incidenten zijn gelezen door zogenoemde screeners en dat een groot aantal incidenten waarbij ambtenaren in functie worden uitgescholden voor “racist”, zijn verwijderd uit het databestand. In voorgaande rapportages was dit niet mogelijk en waren deze beschreven als incidenten waarbij sprake was van (een gevoel van) onge-

lijke behandeling. De inhoudelijke analyse van de racistische incidenten uit de BVH liet duidelijk verband zien met het vluchtelingendebat. Bij racisme op internet is de link met de maatschappelijke spanningen echter wel duidelijk. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de discussie rond vluchtelingen zich grotendeels online afspeelt, en zich in mindere mate uit in ‘real life’. Ook zou het kunnen zijn dat vluchtelingen hun ervaringen met racisme niet melden bij de politie, bijvoorbeeld vanwege een beperkte kennis van de Nederlandse taal of regelgeving.

Een vierde bevinding ten slotte is dat het antisemitisme in Nederland in 2015 licht is afgenomen ten opzichte van 2014 en weer terug is op het niveau van 2012 en 2013. De lichte piek van het antisemitisme in Nederland in 2014 is mogelijk een gevolg van een toename in het geweld in het Israëlisch-Palestijns conflict in de zomer van 2014. In 2012, 2013 en 2015 was er geen sprake van dergelijke toenames van het geweld in dit conflict. De gegevens uit andere bronnen, de ADV's en CIDI, bevestigen dit beeld.

Samengevat valt op dat bij alle vier de hierboven genoemde ontwikkelingen werden beïnvloed door maatschappelijke gebeurtenissen op deze thema's in 2015. Het uitblijven van grote geweldsescalaties in het Israëlisch-Palestijns conflict lijkt te hebben gezorgd voor een afname van het aantal antisemitische incidenten. Verder lijken jihadistische aanslagen in Parijs en de komst van grote groepen vaak islamitische vluchtelingen naar Nederland te hebben gezorgd voor een sterke stijging van het aantal incidenten van moslimdiscriminatie en voor een duidelijke toename in de actieve aanhang van extreemrechts.

Literatuur

- Abaâziz, I. (2016). *Meld islamofobie: jaarrapport 2015*. Nationaal meldpunt Meld Islamofobie.
- Andriessen, I. & Fernee, H. (2012). *Meldingen van discriminatie in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bol, M.W. & Wiersma, E.G. (1997). *Racistisch geweld in Nederland*. Arnhem: Gouda Quint.
- Bon, S. van & Mink, I. (2016). *Discriminatie-cijfers in 2015. Een rapport over registraties van discriminatie-incidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen en andere organisaties in Nederland*. Rotterdam: Art.1.
- CIDI (2014), *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2013*. Den Haag.
- Dinsbach, W., Silversmith, J., Schaap, E., Janss, F. & Mink, I. (2016). *Kerncijfers 2015: Landelijk overzicht van klachten en meldingen over discriminatie, geregistreerd bij de antidiscriminatievoorzieningen*. Leeuwarden/Amsterdam: Landelijke Vereniging tegen Discriminatie.
- Donselaar, J. van (1997). *Monitor Racisme en Extreem Rechts. Eerste Rapportage*. Leiden: LISWO.
- Lachhab, F.Z. & Vorthoren, M.H. (2016). *Islamofobie in zicht*. Rotterdam: Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond.
- Stichting Magenta (2016). *Afdeling Meldpunt Discriminatie Internet: Jaarverslag 2015*. Amsterdam: Stichting Magenta.
- Meldpunt Internet Discriminatie (2016). *Jaarverslag 2015*.
- Moors, J. A. (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.
- Muller, G. (2016). *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2015*. Den Haag: Centrum Informatie en Documentatie Israël.
- Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L. & Kapel, M. van (2015). *Vierde rapportage racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland: Incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling in 2014*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L., & Mein, A. (2013). *Racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie in Nederland: Rapportage incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling 2010 en 2011*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Wagenaar, W. & Donselaar, J. van (2010), *Racistisch en extreemrechts geweld in 2009*. In: Rodrigues & Van Donselaar (red). *Monitor Racisme en Extremisme, negende rapportage*. Amsterdam: Anne Frank Stichting.

Bijlage 1 Definities gebruikte terminologie

Incident – Een gebeurtenis waar de politie bij betrokken wordt. Dit kan letterlijk alles zijn: een misdrijf, een overtreding, een ongeluk, een 112-mel-ding, een demonstratie, Koningsdag, enzovoort.

Mutatie – De digitale registratie van alles wat er rondom een bepaald incident heeft plaatsgevonden, zoals een beschrijving van de gebeurtenis, de betrokken personen, verdachte(n), aangifte(s), getuigenverklaringen, verhoren, alle opgemaakte proces-verbaal per gebeurtenis.

Incidentcode – De code die de politie aan elk incident koppelt. Deze code geeft weer wat voor soort incident het betrof. Er zijn honderden incidentcodes die de situatie beschrijven van wat heeft plaatsgevonden. Het gaat hierbij om strafbare feiten (bijvoorbeeld ‘bedreiging’ of ‘winkeldiefstal met geweld’ of ‘vernieling van/aan openbaar gebouw’), maar ook om overtredingen (bijvoorbeeld ‘snelheidsovertreding rrv90’), of om gebeurtenissen waar de politie altijd bij betrokken wordt (bijvoorbeeld ‘verkeersongeval met uitsluitend materiële schade’ of ‘begeleiding demonstratie’). Wij hebben deze incidentcodes vervolgens op dezelfde wijze gegroepeerd als in de eerdere monitoren waarbij echter één categorie is toegevoegd, namelijk ‘ruzie’.

- geweld
- belediging
- bedreiging
- bekladding
- discriminatie
- diefstal
- overlast
- wapenbezit
- manifestaties en aandachtsvestigingen
- vernieling
- ruzie

Proces-verbaal - Een proces-verbaal is een officieel op papier gesteld verslag van de politie. Dit verslag bevat enkele belangrijke feiten. De politieambtenaar heeft alle feiten in het proces-verbaal opgeschreven die hij of zij zelf heeft waargenomen. Dit zijn ook

verklaringen die de politieambtenaar van de verdachte(n) of getuige(n) heeft gehoord. Alles wat verdachten of getuigen hebben verklaard staat in het proces-verbaal.

Verdachte - Iemand van wie het redelijk vermoeden bestaat dat hij/zij een bepaald strafbaar feit gepleegd heeft.

Aangifte - Het melden van een strafbaar feit (misdrijf of overtreding) bij de politie. Wettelijk gezien is een aangifte een verzoek aan de officier van justitie om tot strafrechtelijke vervolging van de dader(s) over te gaan.

Afdoening door het OM - Het OM kan verschillende acties ondernemen in zaken die via een proces-verbaal bij het OM worden aangebracht. Hierna beschrijven we de belangrijkste acties die in deze rapportage aan de orde komen.

Sepot - Wanneer het OM een zaak tegen een verdachte niet doorzet, is dat een sepot.

Transactie - Door het betalen van een geldsom, voorgesteld door de officier van justitie, kan de verdachte bij lichte misdrijven voorkomen dat hij voor de rechter moet verschijnen.

Strafbeschikking – Het OM heeft de bevoegdheid om zelf bepaalde straffen en maatregelen op te leggen zonder tussenkomst van de rechter. Dat wordt mogelijk voor overtredingen of misdrijven waarop een maximum gevangenisstraf staat van niet meer dan zes jaar.

Dagvaarden - Als een sepot, transactie of strafbeschikking niet aan de orde is, volgt de gang naar de strafrechter. Het OM zorgt dan dat de verdachte een dagvaarding krijgt: een officiële schriftelijke oproep waarin de officier van justitie de verdachte oproept om op een bepaalde dag voor de rechter te verschijnen. In de dagvaarding staat ook waar de officier de verdachte van beschuldigt.

Voeging – Soms kan het OM beslissen om zaken samen te voegen alvorens tot vervolging over te gaan; dit betreft een administratieve handeling.

Overdracht – Een andere administratieve handeling betreft de overdracht van een zaak aan een officier van justitie in een ander arrondissement.

Bijlage 2 Toelichting koppeling politiebestanden en bestanden van het OM

Wellicht wekt het verbazing dat de koppeling tussen bestanden die wij voor ons onderzoek hebben gemaakt, niet eerder is gerealiseerd. Dat heeft vooral te maken met het feit dat de databestanden grotendeels afkomstig zijn van aparte circuits, die weliswaar opeenvolgend plaatsvinden en van elkaars informatie afhankelijk zijn, maar die in ons bestel toch streng gescheiden opereren. Ook de registratiesystemen binnen de drie systemen zijn totaal verschillend. Sinds enige tijd bestaat er al wel een directe koppeling tussen het OM-systeem en het systeem van de gerechtelijke uitspraken, maar het politiesysteem functioneert daar nog altijd volledig los van. Vanuit justitie wordt er hard aan gewerkt om de koppeling met het politiesysteem ook geautomatiseerd te laten verlopen en daarmee de koppeling die wij hier handmatig hebben uitgevoerd, te vervangen. Na vorig jaar was dit de tweede grootschalige koppeling van politiegegevens met OM- en rechtbankgegevens.

Het belangrijkste probleem bij een dergelijke koppeling is dat in alle drie de systemen de registratie een verschillende basis heeft. Kort gezegd komt het erop neer dat één politie-incident niet logischerwijze tot één OM-zaak en vervolgens tot één rechtszaak leidt. Het voert te ver om de hele keten op deze plaats uit te leggen, maar een aantal belangrijke problemen dienen we hier te noemen om de moeilijkheid van een dergelijke koppeling en de ruis die daarin kan optreden, te verduidelijken.

Binnen de keten is er één nummer dat in alle drie de geledingen wordt gebruikt en dat als eerste wordt vastgelegd bij de politie: dit betreft het proces-verbaal nummer (PV-nummer). Maar dit PV-nummer is in geen van de drie registratiesystemen het centrale nummer waarop de registratie is gebaseerd. In alle drie de gevallen is het een noodzakelijke variabele die aanwezig moet zijn, maar dan gekoppeld aan het centrale registratieonderdeel, bij de politie de mutatie (incident), bij het Openbaar Ministerie de OM-zaak en bij de rechtbanken de rechtszaak. Het lastige is dat er binnen één politiemutatie meerdere PV-nummers kunnen worden vastgelegd. Als er bijvoorbeeld

meerdere verdachten zijn, kunnen zij elk een eigen proces-verbaal krijgen. Ook aangevers kunnen een eigen proces-verbaal krijgen binnen een mutatie, dus relatief gezien kunnen er veel verschillende PV-nummers voorkomen bij één mutatie.

Bij het OM worden alle processen-verbaal afzonderlijk bekeken om te bepalen of er een zaak van moet komen. In deze afweging worden processen-verbaal van aangifte natuurlijk gecombineerd met de bijbehorende verdachten, waarbij het wel zo kan zijn dat elke afzonderlijke verdachte binnen een mutatie een aparte zaak wordt. Tegelijkertijd kan één mutatie van één verdachte, worden samengevoegd met andere incidenten van dezelfde verdachte, tot uiteindelijk één OM-zaak. Vervolgens kan de zaak worden afgedaan. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden, de zaak kan worden geseponneerd of administratief beëindigd, er volgt geen verdere actie richting personen of zaken. Daarnaast mag het OM ook voor een aantal veel voorkomende strafbare feiten, wanneer de schuld vaststaat, zelf een straf opleggen (een boete of een taakstraf): de OM-strafbeschikking. Deze dient in de toekomst de OM-transactie te vervangen. Op dit moment bestaan ze echter beide nog. De transactie is een aanbod van het OM aan de verdachte om, in geval van een aantal kleinere veelvoorkomende vergrijpen, de strafvervolgning af te kopen met een boete. In beide gevallen (transactie en OM-strafbeschikking) wordt het feit opgenomen in het strafblad van de persoon. Verder kan besloten worden om zaken te voegen. Meestal worden dan verschillende belastende feiten samengevoegd tot één zaak.

Als het OM besluit om een zaak voor te laten komen bij de rechter, dan zal de officier van justitie een dagvaarding opmaken waarin de tenlastelegging staat vermeld en de verdachte wordt opgeroepen om op een bepaalde dag en tijd voor de rechter te verschijnen. Dan volgt de rechtszaak en spreekt de rechter het vonnis uit. Er zijn verschillende mogelijkheden waarop een zaak kan worden afgedaan als deze voor de rechter komt. Allereerst kan de zaak als het ware worden stopgezet. Het gaat dan om

een nietigverklaring, niet-ontvankelijkverklaring (OM) of niet-bevoegd-verklaring (rechter). Daarnaast is er de mogelijkheid tot 'voeging ter zitting'. Dit is hetzelfde als de voeging door het OM, alleen worden hier verschillende rechtszaken, ter zitting van één van de rechtszaken, gecombineerd met andere zaken en onder een nieuw nummer voortgezet. Een andere mogelijkheid waartoe de rechter kan beslissen is vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolging; de zaak eindigt dan zonder veroordeling. Ontslag betekent dat wel kan worden bewezen dat het feit is begaan, maar dat dit feit of de dader om een of andere reden niet strafbaar is. Tot slot kan de rechter beslissen dat de verdachte wel schuldig is en een straf of maatregel opleggen, de zogenaamde strafoplegging. Dit is de grootste categorie, waarbij veel verschillende strafmogelijkheden op te leggen zijn.

De complexiteit van de onderlinge relaties tussen de systemen maakt duidelijk dat er op verschillende plekken ruis kan voorkomen. In de hier gepresenteerde gegevens betreft de meest voorkomende ruis: het niet kunnen koppelen op basis van PV-nummers. Het probleem is namelijk dat het politiesysteem in 2013 de PV-nummers nog niet geheel eenduidig vastlegde. Daarnaast werden de PV-nummers af en toe niet juist ingevoerd (schrijffouten en dergelijke). Op basis van de opmaak van de nummers konden wij een groot deel van de inconsistenties herstellen, echter niet in alle gevallen. Schrijffouten herkenden wij namelijk alleen als het logische fouten betrof, bijvoorbeeld als op de plaats van de regio-aanduiding (01 t/m 26) O4 in plaats van 04 stond. Wanneer echter niet logisch te achterhalen was of een fout was gemaakt of niet, konden wij dit ook niet herstellen. Volgens opgave van het WODC, die de daadwerkelijke koppeling heeft uitgevoerd, konden zij ongeveer 80% probleemloos koppelen. Dit betekent dat ongeveer 20% van alle politie-incidenten vanwege de bovenstaande problemen niet te koppelen was. In vergelijking met vorig jaar is dit al een grote verbetering. Dit heeft vooral te maken met de verbeteringen in het BVH-systeem van de politie. Hierdoor worden de PV-nummers veel eenduidiger vastgelegd en kunnen we daarmee dus ook een completere koppeling uitvoeren.

De in hoofdstuk 8 genoemde aantallen komen altijd voort uit een combinatie van gegevens. Deze informatie is via een ingewikkeld proces tot stand gekomen, waarbij op drie niveaus is gekoppeld (politie-incidenten, OM-afdoeningen, rechtszaken). Dit betekent

eveneens dat wij hieronder niet spreken over werkelijke aantallen OM-afdoeningen en rechtszaken. Dit omdat het regelmatig voorkomt dat politie-incidenten worden gecombineerd in één OM-afdoening (voegen), en verschillende OM-zaken in één rechtszaak worden behandeld. Dat ene vonnis in die rechtszaak zien we vervolgens terug bij alle betrokken OM-zaken en alle betrokken politie-incidenten. Zo kan het lijken alsof er wel tien vonnissen zijn geweest bij tien verschillende politie-incidenten, terwijl dat maar één rechtszaak is geweest waarin tien politie-incidenten zijn gevoegd. De politie-incidenten en OM-zaken bespreken we vanuit de werkelijke aantallen, de rechtszaken bespreken we altijd gecombineerd met ofwel politie-incidenten ofwel OM-zaken. De genoemde aantallen komen dus altijd voort uit een combinatie van gegevens.

Verder is van belang te begrijpen dat de basis van onze cijfers de mutatienummers zijn, dit betekent dat wanneer incidenten worden gecombineerd in één OM-zaak, wij het resultaat van die betreffende OM-zaak terugzien bij alle betrokken mutatienummers. Hetzelfde geldt voor de rechtszaken. Wanneer er verschillende OM-zaken zijn gevoegd (waarbinnen ook weer gecombineerde politie-incidenten kunnen voorkomen) in één rechtszaak, zien wij het betreffende vonnis in die rechtszaak terug bij alle incidenten die zijn gevoegd en gecombineerd.

Bijlage 3 Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder per gemeente in 2015

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Gouda	Haaglanden	60976	0,97
Meppel	Noord-Nederland	28116	0,68
Pekela	Noord-Nederland	11189	0,63
Oostzaan	Noord-Holland	8054	0,62
Goes	Zeeland - West-Brabant	32838	0,61
Veendam	Noord-Nederland	24177	0,58
Renkum	Oost-Nederland	27698	0,58
Amsterdam	Amsterdam	716568	0,57
s-Gravenhage	Haaglanden	440849	0,54
Lelystad	Midden-Nederland	64724	0,53
Doesburg	Oost-Nederland	10034	0,50
Nunspeet	Oost-Nederland	22817	0,48
Geertruidenberg	Zeeland - West-Brabant	18715	0,48
Emmen	Noord-Nederland	94584	0,48
Noordenveld	Noord-Nederland	27399	0,47
Bernheze	Oost-Brabant	25684	0,47
Amstelveen	Amsterdam	75123	0,47
Kollumerland c.a.	Noord-Nederland	11033	0,45
Utrecht	Midden-Nederland	285545	0,45
Den Helder	Noord-Holland	49754	0,44
Hoogezand-Sappemeer	Noord-Nederland	30060	0,43
Korendijk	Rotterdam	9300	0,43
Tynaarlo	Noord-Nederland	28231	0,43
Rotterdam	Rotterdam	540090	0,42
Vlagtwedde	Noord-Nederland	14334	0,42
Rijnwaarden	Oost-Nederland	9574	0,42
Assen	Noord-Nederland	57719	0,42

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Asten	Oost-Brabant	14473	0,41
Bergen op Zoom	Zeeland - West-Brabant	58313	0,41
Doetinchem	Oost-Nederland	49203	0,41
Kerkrade	Limburg	41869	0,41
Waddinxveen	Haaglanden	22174	0,41
Weststellingwerf	Noord-Nederland	22336	0,40
Wassenaar	Haaglanden	22408	0,40
Geldermalsen	Oost-Nederland	22545	0,40
Delfzijl	Noord-Nederland	22557	0,40
Arnhem	Oost-Nederland	131747	0,39
Sint Anthonis	Oost-Brabant	10241	0,39
Nijmegen	Oost-Nederland	151363	0,39
Dongeradeel	Noord-Nederland	20584	0,39
Cranendonck	Oost-Brabant	18091	0,39
Delft	Haaglanden	90839	0,39
Almelo	Oost-Nederland	62407	0,38
Stadskanaal	Noord-Nederland	28758	0,38
Steenbergen	Zeeland - West-Brabant	20918	0,38
s-Hertogenbosch	Oost-Brabant	130881	0,38
Zeist	Midden-Nederland	53046	0,38
Breda	Zeeland - West-Brabant	157480	0,37
Beverwijk	Noord-Holland	34735	0,37
Purmerend	Noord-Holland	69835	0,37
Leiden	Haaglanden	107866	0,37
Hulst	Zeeland - West-Brabant	24436	0,37
Heeze-Leende	Oost-Brabant	13678	0,37
Harderwijk	Oost-Nederland	38859	0,36

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Drechterland	Noord-Holland	16755	0,36
Teylingen	Haaglanden	30778	0,36
Noordwijk	Haaglanden	22600	0,35
Heiloo	Noord-Holland	19862	0,35
Venlo	Limburg	88539	0,35
Leeuwarden	Noord-Nederland	94308	0,35
Groningen	Noord-Nederland	180197	0,35
Dordrecht	Rotterdam	103179	0,35
Kampen	Oost-Nederland	43086	0,35
Oss	Oost-Brabant	78439	0,34
Boekel	Oost-Brabant	8723	0,34
Zwolle	Oost-Nederland	105019	0,34
Aalsmeer	Amsterdam	26262	0,34
Bergen (L.)	Limburg	11686	0,34
Culemborg	Oost-Nederland	23694	0,34
Veghel	Oost-Brabant	32697	0,34
Achtkarspelen	Noord-Nederland	23856	0,34
Gooise Meren	Midden-Nederland	47813	0,33
Tilburg	Zeeland - West-Brabant	185414	0,33
Tiel	Oost-Nederland	35889	0,33
Huizen	Midden-Nederland	35999	0,33
Terneuzen	Zeeland - West-Brabant	48189	0,33
Vlissingen	Zeeland - West-Brabant	39247	0,33
Rijswijk	Haaglanden	42487	0,33
Baarn	Midden-Nederland	21297	0,33
Roosendaal	Zeeland - West-Brabant	67259	0,33
Helmond	Oost-Brabant	76715	0,33
Almere	Midden-Nederland	165854	0,33
Brummen	Oost-Nederland	18584	0,32
Maassluis	Rotterdam	28143	0,32
Nieuwegein	Midden-Nederland	53397	0,32

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Zuidhorn	Noord-Nederland	15801	0,32
Eindhoven	Oost-Brabant	196138	0,32
Winterswijk	Oost-Nederland	25376	0,32
Druten	Oost-Nederland	15862	0,32
Dongen	Zeeland - West-Brabant	22228	0,31
Mill en Sint Hubert	Oost-Brabant	9533	0,31
Weesp	Midden-Nederland	15940	0,31
Zuidplas	Haaglanden	35074	0,31
Heerhugowaard	Noord-Holland	45374	0,31
Halderberge	Zeeland - West-Brabant	26070	0,31
Vlaardingenveld	Rotterdam	62604	0,30
De Bilt	Midden-Nederland	36690	0,30
Alblasserdam	Rotterdam	16679	0,30
Staphorst	Oost-Nederland	13384	0,30
Diemen	Amsterdam	23557	0,30
Landgraaf	Limburg	33657	0,30
Amersfoort	Midden-Nederland	128166	0,30
Gorinchem	Rotterdam	30568	0,29
Steenwijkerland	Oost-Nederland	37616	0,29
Zoetermeer	Haaglanden	106867	0,29
Eemsmond	Noord-Nederland	13799	0,29
Velsen	Noord-Holland	58964	0,29
Woudenberg	Midden-Nederland	10473	0,29
Appingedam	Noord-Nederland	10583	0,28
Onderbanken	Limburg	7069	0,28
Franekeradeel	Noord-Nederland	17696	0,28
Alphen aan den Rijn	Haaglanden	92442	0,28
Heerlen	Limburg	78491	0,28
Alkmaar	Noord-Holland	93155	0,28
Roermond	Limburg	50170	0,28
Heumen	Oost-Nederland	14382	0,28

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Sudwest Fryslan	Noord-Nederland	72622	0,28
Hoorn	Noord-Holland	61828	0,27
Brielle	Rotterdam	14576	0,27
Etten-Leur	Zeeland - West-Brabant	36662	0,27
Zutphen	Oost-Nederland	40734	0,27
Schiedam	Rotterdam	66772	0,27
Ommen	Oost-Nederland	14944	0,27
Grave	Oost-Brabant	11219	0,27
Zandvoort	Noord-Holland	14963	0,27
Waterland	Noord-Holland	14973	0,27
Ooststellingwerf	Noord-Nederland	22471	0,27
Kaag en Braassem	Haaglanden	22475	0,27
Hardinxveld-Giessendam	Rotterdam	14986	0,27
Borger-Odoorn	Noord-Nederland	22603	0,27
Gilze en Rijen	Zeeland - West-Brabant	22612	0,27
Gennep	Limburg	15135	0,26
Eemnes	Midden-Nederland	7609	0,26
Laarbeek	Oost-Brabant	19086	0,26
Capelle aan den IJssel	Rotterdam	57560	0,26
Woensdrecht	Zeeland - West-Brabant	19195	0,26
Dronten	Midden-Nederland	34684	0,26
Montfoort	Midden-Nederland	11574	0,26
Koggenland	Noord-Holland	19313	0,26
Elburg	Oost-Nederland	19316	0,26
Rheden	Oost-Nederland	38652	0,26
Olst-Wijhe	Oost-Nederland	15535	0,26
Coevorden	Noord-Nederland	31121	0,26
Hengelo (O.)	Oost-Nederland	70271	0,26
Krimpenerwaard	Haaglanden	46910	0,26
Weert	Limburg	43308	0,25
Oegstgeest	Haaglanden	19740	0,25

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Enkhuizen	Noord-Holland	15948	0,25
Deventer	Oost-Nederland	84717	0,25
Midden-Delfland	Haaglanden	16145	0,25
Bodegraven-Reeuwijk	Haaglanden	28417	0,25
Enschede	Oost-Nederland	138548	0,25
Oud-Beijerland	Rotterdam	20399	0,25
Ede	Oost-Nederland	95303	0,24
Nissewaard	Rotterdam	74668	0,24
Krimpen aan den IJssel	Rotterdam	24966	0,24
Venray	Limburg	37886	0,24
Stichtse Vecht	Midden-Nederland	55017	0,24
Vianen	Midden-Nederland	16943	0,24
Oldambt	Noord-Nederland	34039	0,24
Sluis	Zeeland - West-Brabant	21288	0,23
Brunssum	Limburg	25587	0,23
Veldhoven	Oost-Brabant	38693	0,23
Apeldoorn	Oost-Nederland	137674	0,23
Cuijk	Oost-Brabant	21539	0,23
Terschelling	Noord-Nederland	4332	0,23
Noordoostpolder	Midden-Nederland	39332	0,23
Boxtel	Oost-Brabant	26355	0,23
Westervoort	Oost-Nederland	13200	0,23
Beuningen	Oost-Nederland	22180	0,23
Hilversum	Midden-Nederland	75458	0,23
Leerdam	Rotterdam	17757	0,23
Montferland	Oost-Nederland	31156	0,22
Schagen	Noord-Holland	40220	0,22
Vught	Oost-Brabant	22362	0,22
Waalwijk	Zeeland - West-Brabant	40855	0,22
het Bildt	Noord-Nederland	9131	0,22
Hillegom	Haaglanden	18357	0,22

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Oldenzaal	Oost-Nederland	27686	0,22
Zeewolde	Midden-Nederland	18508	0,22
De Ronde Venen	Midden-Nederland	37155	0,22
Littenseradiel	Noord-Nederland	9298	0,22
Sittard-Geleen	Limburg	84020	0,21
Noordwijkerhout	Haaglanden	14069	0,21
Borne	Oost-Nederland	18945	0,21
Westland	Haaglanden	90407	0,21
Woerden	Midden-Nederland	43128	0,21
Smallerland	Noord-Nederland	48091	0,21
Simpelveld	Limburg	9732	0,21
Katwijk	Haaglanden	53762	0,20
Heemskerk	Noord-Holland	34377	0,20
Haarlemmerliede c.a.	Noord-Holland	4927	0,20
Uithoorn	Amsterdam	24879	0,20
Goirle	Zeeland - West-Brabant	19923	0,20
Haarlem	Noord-Holland	134803	0,20
Schouwen-Duiveland	Zeeland - West-Brabant	29996	0,20
Rucphen	Zeeland - West-Brabant	20043	0,20
Maastricht	Limburg	111827	0,20
Uden	Oost-Brabant	35725	0,20
Haarlemmermeer	Noord-Holland	123050	0,20
Schijndel	Oost-Brabant	20577	0,19
Middelburg	Zeeland - West-Brabant	41442	0,19
Grootevast	Noord-Nederland	10362	0,19
De Wolden	Noord-Nederland	20808	0,19
Goeree-Overflakkee	Rotterdam	41739	0,19
Voorst	Oost-Nederland	20959	0,19
Hoogeveen	Noord-Nederland	47183	0,19
Albrandswaard	Rotterdam	21346	0,19
Menterwolde	Noord-Nederland	10748	0,19

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Veenendaal	Midden-Nederland	53814	0,19
Voorschoten	Haaglanden	21538	0,19
West Maas en Waal	Oost-Nederland	16322	0,18
Rhenen	Midden-Nederland	16416	0,18
Haren	Noord-Nederland	16528	0,18
Zwijndrecht	Rotterdam	38706	0,18
Voerendaal	Limburg	11101	0,18
Berkelland	Oost-Nederland	38906	0,18
Oisterwijk	Zeeland - West-Brabant	22581	0,18
Buren	Oost-Nederland	22663	0,18
Zevenaar	Oost-Nederland	28332	0,18
Twenterand	Oost-Nederland	28652	0,17
Zaltbommel	Oost-Nederland	23051	0,17
Bunschoten	Midden-Nederland	17315	0,17
Oude IJsselstreek	Oost-Nederland	34709	0,17
IJsselstein	Midden-Nederland	28988	0,17
Houten	Midden-Nederland	40654	0,17
Midden-Drenthe	Noord-Nederland	29245	0,17
Zaanstad	Noord-Holland	130842	0,17
Tubbergen	Oost-Nederland	18122	0,17
Reimerswaal	Zeeland - West-Brabant	18214	0,16
Castricum	Noord-Holland	30447	0,16
Heerenveen	Noord-Nederland	43430	0,16
Giessenlanden	Rotterdam	12458	0,16
Boxmeer	Oost-Brabant	25000	0,16
Leusden	Midden-Nederland	25130	0,16
Hardenberg	Oost-Nederland	50845	0,16
Zundert	Zeeland - West-Brabant	19085	0,16
Peel en Maas	Limburg	38268	0,16
Soest	Midden-Nederland	39458	0,15
Hilvarenbeek	Zeeland - West-Brabant	13196	0,15

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Landerd	Oost-Brabant	13293	0,15
Geldrop-Mierlo	Oost-Brabant	33924	0,15
Wageningen	Oost-Nederland	33938	0,15
Hellevoetsluis	Rotterdam	34029	0,15
Harlingen	Noord-Nederland	13804	0,14
Wormerland	Noord-Holland	13900	0,14
Maasdriel	Oost-Nederland	20946	0,14
Deurne	Oost-Brabant	27937	0,14
Son en Breugel	Oost-Brabant	14083	0,14
Sliedrecht	Rotterdam	21127	0,14
Pijnacker-Nootdorp	Haaglanden	42472	0,14
Epe	Oost-Nederland	28415	0,14
Maasgouw	Limburg	21479	0,14
Zoeterwoude	Haaglanden	7166	0,14
Echt-Susteren	Limburg	28717	0,14
Horst aan de Maas	Limburg	36473	0,14
Waalre	Oost-Brabant	14616	0,14
Duiven	Oost-Nederland	22267	0,13
Nederweert	Limburg	14889	0,13
Urk	Midden-Nederland	15038	0,13
Aalten	Oost-Nederland	23335	0,13
Leiderdorp	Haaglanden	23361	0,13
Beemster	Noord-Holland	7790	0,13
Strijen	Rotterdam	7803	0,13
Drimmelen	Zeeland - West-Brabant	23566	0,13
Oosterhout	Zeeland - West-Brabant	47184	0,13
Nieuwkoop	Haaglanden	23642	0,13
Scherpenzeel	Oost-Nederland	7952	0,13
Lansingerland	Rotterdam	47795	0,13
Overbetuwe	Oost-Nederland	40010	0,12
Leidschendam-Voorburg	Haaglanden	64297	0,12

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Eersel	Oost-Brabant	16155	0,12
Hendrik-Ido-Ambacht	Rotterdam	24333	0,12
Bellingwedde	Noord-Nederland	8198	0,12
Leek	Noord-Nederland	16850	0,12
Utrechtse Heuvelrug	Midden-Nederland	42266	0,12
Westerveld	Noord-Nederland	16964	0,12
Gemert-Bakel	Oost-Brabant	25582	0,12
Oudewater	Midden-Nederland	8563	0,12
Oost Gelre	Oost-Nederland	25784	0,12
Opsterland	Noord-Nederland	25797	0,12
Nijkerk	Oost-Nederland	34645	0,12
Loppersum	Noord-Nederland	8809	0,11
De Fryske Marren	Noord-Nederland	44219	0,11
De Marne	Noord-Nederland	8918	0,11
Leeuwarderadeel	Noord-Nederland	8963	0,11
Valkenswaard	Oost-Brabant	26984	0,11
Bergen (NH.)	Noord-Holland	27006	0,11
Bedum	Noord-Nederland	9084	0,11
Zwartewaterland	Oost-Nederland	18322	0,11
Stede Broec	Noord-Holland	18609	0,11
Heusden	Oost-Brabant	37569	0,11
Landsmeer	Noord-Holland	9452	0,11
Neder-Betuwe	Oost-Nederland	18928	0,11
Veere	Zeeland - West-Brabant	19280	0,10
Bloemendaal	Noord-Holland	19357	0,10
Opmeer	Noord-Holland	9801	0,10
Oldebroek	Oost-Nederland	19624	0,10
Lingewaard	Oost-Nederland	39556	0,10
Ridderkerk	Rotterdam	39976	0,10
Nuenen c.a.	Oost-Brabant	20013	0,10
Berg en Dal	Oost-Nederland	30488	0,10

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Wijdemeren	Midden-Nederland	20342	0,10
Hof van Twente	Oost-Nederland	30548	0,10
Hattem	Oost-Nederland	10184	0,10
Edam-Volendam	Noord-Holland	30592	0,10
Hellendoorn	Oost-Nederland	30796	0,10
Rijssen-Holten	Oost-Nederland	31470	0,10
Moerdijk	Zeeland - West-Brabant	32091	0,09
Tholen	Zeeland - West-Brabant	21581	0,09
Aalburg	Zeeland - West-Brabant	10903	0,09
Reusel-De Mierden	Oost-Brabant	11061	0,09
Eijsden-Margraten	Limburg	22347	0,09
Cromstrijen	Rotterdam	11248	0,09
Uitgeest	Noord-Holland	11390	0,09
Ouder-Amstel	Amsterdam	11452	0,09
Ermelo	Oost-Nederland	23030	0,09
Langedijk	Noord-Holland	23453	0,09
Wijchen	Oost-Nederland	35464	0,08
Sint-Michiëlgestel	Oost-Brabant	24666	0,08
Woudrichem	Zeeland - West-Brabant	12410	0,08
Best	Oost-Brabant	24968	0,08
Barendrecht	Rotterdam	40062	0,07
Hollands Kroon	Noord-Holland	41270	0,07
Nuth	Limburg	13900	0,07
Beek	Limburg	14584	0,07
Barneveld	Oost-Nederland	45176	0,07
Valkenburg aan de Geul	Limburg	15077	0,07
Sint-Oedenrode	Oost-Brabant	15618	0,06
Bergeijk	Oost-Brabant	15975	0,06
Heerde	Oost-Nederland	16095	0,06
Leudal	Limburg	32220	0,06
Bronckhorst	Oost-Nederland	32460	0,06

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Dantumadiel	Noord-Nederland	16488	0,06
Meerssen	Limburg	17071	0,06
Losser	Oost-Nederland	19643	0,05
Lisse	Haaglanden	19654	0,05
Wijk bij Duurstede	Midden-Nederland	20161	0,05
Loon op Zand	Zeeland - West-Brabant	20189	0,05
Wierden	Oost-Nederland	20451	0,05
Putten	Oost-Nederland	20950	0,05
Haaksbergen	Oost-Nederland	21212	0,05
Aa en Hunze	Noord-Nederland	22370	0,04
Werkendam	Zeeland - West-Brabant	22636	0,04
Dalfsen	Oost-Nederland	23797	0,04
Molenwaard	Rotterdam	24198	0,04
Tytsjerksteradiel	Noord-Nederland	27568	0,04
Papendrecht	Rotterdam	27838	0,04
Medemblik	Noord-Holland	37678	0,03
Ten Boer	Noord-Nederland	6361	0,00
Marum	Noord-Nederland	8952	0,00
Slochteren	Noord-Nederland	13485	0,00
Winsum	Noord-Nederland	11848	0,00
Ameland	Noord-Nederland	3072	0,00
Schiermonnikoog	Noord-Nederland	827	0,00
Vlieland	Noord-Nederland	996	0,00
Raalte	Oost-Nederland	31839	0,00
Lochem	Oost-Nederland	29418	0,00
Rozendaal	Oost-Nederland	1303	0,00
Neerijnen	Oost-Nederland	10174	0,00
Bunnik	Midden-Nederland	12602	0,00
Lopik	Midden-Nederland	12059	0,00
Renswoude	Midden-Nederland	4067	0,00
Blaricum	Midden-Nederland	8204	0,00

Gemeente	eenheid	inwoners	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Heemstede	Noord-Holland	22819	0,00
Laren	Midden-Nederland	9575	0,00
Texel	Noord-Holland	12038	0,00
Binnenmaas	Rotterdam	24984	0,00
Westvoorne	Rotterdam	12599	0,00
Borsele	Zeeland - West-Brabant	19353	0,00
Kapelle	Zeeland - West-Brabant	10688	0,00
Zederik	Rotterdam	11671	0,00
Lingewaal	Oost-Nederland	9584	0,00
Baarle-Nassau	Zeeland - West-Brabant	5894	0,00
Haaren	Oost-Brabant	11962	0,00
Oirschot	Oost-Brabant	15889	0,00
Someren	Oost-Brabant	16559	0,00
Beesel	Limburg	11873	0,00
Mook en Middelaar	Limburg	6930	0,00
Schinnen	Limburg	11607	0,00
Stein	Limburg	22612	0,00
Vaals	Limburg	8889	0,00
Roerdalen	Limburg	18553	0,00
Noord-Beveland	Zeeland - West-Brabant	6618	0,00
Ferwerderadiel	Noord-Nederland	7437	0,00
Alphen-Chaam	Zeeland - West-Brabant	8576	0,00
Bladel	Oost-Brabant	17373	0,00
Gulpen-Wittem	Limburg	13188	0,00
Dinkelland	Oost-Nederland	22557	0,00
Menameradiel	Noord-Nederland	11746	0,00

Colofon

Opdrachtgever
Auteurs

Anne Frank Stichting
Drs. B. Tierolf

Met medewerking van
Omslag
Uitgave

M. van Kapel, MSc
N.J. Hermens, MSc
W. Wagenaar, MSc (Anne Frank Stichting)
Ontwerppartners, Breda
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-786-6

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2016.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Voor het vijfde jaar op rij heeft het Verwey-Jonker Instituut een monitor uitgevoerd voor de Anne Frank Stichting naar racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland.

Deze rapportage laat zien dat maatschappelijke ontwikkelingen in 2015 invloed hebben gehad op deze thema's in Nederland. Zo is het aantal incidenten van moslimdiscriminatie ten opzichte van 2014 toegenomen, steeg de actieve aanhang van extreemrechts en nam het aantal antisemitische incidenten af. Naast de beschrijving van deze resultaten, bevat dit rapport een apart hoofdstuk over online-antisemitisme en racisme.

De basis voor de cijfers in deze rapportage zijn de registraties van politie over incidenten die plaatsvonden in 2015. Door een koppeling van deze gegevens aan registraties van het Openbaar Ministerie werd duidelijk dat het aantal uitspraken door de rechtbank op basis van discriminatiewetgeving net als in voorgaande jaren gering is.